

Д-р Нано Ружин
Современа социјалдемократија

Издавач
„Демократија” - Скопје

За издавачот
Сашко Насев

Рецензент
Д-р Ѓорѓи Спасов
Никола Поповски

Лектура
Снежана Орловиќ

Кориса
Тони Васиќ

Подготовка за печат
Ивица Боцевски

Според мислењето на Министерството за
Култура број 07 - 2266/2 од 15.04.1999 година,
за публикацијата се плаќа повластена даночна стапка

Nano Ruzin

Д-р Нано Ружин

Sovremena

СОВРЕМЕНА
СОЦИЈАЛДЕМОКРАТИЈА

Sozialdemokratija

Demokratija

„Демократија” - Скопје, 1999

A 99 - 05072

ВОВЕД

Турбулентната историја на капитализмот не подучува дека социјалдемократијата, таа стара политичка формација и доктрина опстојува и се наметнува како трајна историска тенденција секогаш способна за нови зафати, за свежи проекти, за амбициозни визии. Силината на принципите за "слободата и солидарноста" и особено "тенденцијата кон еднаквоста" изгледа дека го одржуваат и го напојуваат ритмот на историскиот чекор на социјалдемократијата. Таа од своја страна возвраќа со својата постојана раздвиженост, еволутивност, прагматичност и современост.

Социјалдемократијата што постојано беше присутна и учествуваше во големите социјални и политички проекти на Европа, едновременно се промовира и во вектор на сопствената афирмација и идентитет на идеолошката доградба, но и на доктринарната деформација, денатурализација и стратешко фазонирање. Таа успеа од корен да ја маркира "социјалната текстура" на европската цивилизација низ целиот XX-ти век. Таа значително влијаеше врз хуманизацијата на капитализмот, иако е извесно дека капитализмот многу поуспешно ја трансформира изворната социјалдемократија.

Од револуционерна сила што се обраќаше и комуницираше со "работниците на европскиот универзум", од историски порт/парол и класен опонент на буржоазијата, социјалдемократијата прерасна во суштински и продуктивен елемент на капиталистичкиот свет. Од заканувачка и предизвикувачка идеја и движење кон субверзии и дестабилизација, СД стана интегрален дел и фактор што придонесува кон стабилизација на утврдениот поредок. Меѓутоа со СД и заради СД, евидентно е дека во европското општество се случија дефинитивни промени. Таа му внесе препознатлив политички предзнак со повеќестепено и хетерогено значење, но и со заеднички идеолошки именител. Затоа и СД парадигми се сериозен предизвик за секој аналитички зафат.

CIP - Каталогизација во публикација
Народна и универзитетска библиотека
„Св. Климент Охридски“ - Скопје

329(497.7) СДСМ
329(4)

РУЖИН, НАНО

Современа социјалдемократија / Нано Ружин. - Скопје :
Демократија, 1999. - 141 стр. : табели ; 20 см

Библиографија: стр 143 - 144

ISBN 9989-9996-002

а) Социјалдемократски Сојуз на Македонија
б) Социјалдемократски партии - Европа

Нашата амбиција е да го истражаме амбициозното чувство на СД модел како политичка партија во опозиција или на власт, нејзиното реструктурирање, стратегија, еволуција, членство, избирачко тело, новини и амбиции на големото СД на ЕУ од една и нејзината популарност, политичка коњуктура, реформираност и просперитет во пост-комунистичкиот свет вклучувајќи ја и Република Македонија на прагот на 21-от век.

Социјалдемократијата не е само една лапидарна политичка сила туку множество на леви парадигми со бројни заеднички карактеристики. Заради нејзиното огромно значење врз големите историски настани како што се: двете светски војни, трауматичната пост-воена епоха на поделена Европа, кадифената револуција од 1989 г. транзициониот период што следи по падот на комунизмот во Централна и Источна Европа, сериската победа изборни победи во земјите на ЕУ и афирмацијата на "розева Европа во плуриел" ... создадоа импресии за нејзиното повеќеваљентно толкување и афирмација. Аналитичарите веќе зборуваат за "социјалдемократскиот консензус", футуристите за "социјалдемократска цивилизација", а социјалдемократските еврократи од најсовремената генерација го афирмираат универзалниот концепт за "Третиот пат".

Независно од мултиплицираноста на концептите и парадигмите на СД јасно е дека начинот на поимањето на социјалниот и економскиот модел на општеството, било да станува збор за раните 60-ти, доцните 70-ти, осумдесеттите или деведесеттите, таа секогаш настојува да се афирмира како прототип и визија на реалната и прагматска политика. При тоа можни се и големи отстапувања па дури и спротивности на моделите и принципите како што е случајот меѓу СД во 60-те кога беа афирмирани нео-кејнзијанството и Државата на благосостојба со трите големи принципи (слобода, еднаквост, солидарност) и нивното анулирање во полза на СД-от "тачеризам" на Блер и Шредер со новите и современи принципи (интеграција, иновација, еднаквост на шанси).

Нема сомнение, дека употребата на изразот и содржината на СД *grosso modo* асоцира од една страна на

посебната социјална групација што се идентификува со СД и со СД-то доктринарно убедување со оглед дека е нејзиниот најизворен политички а од друга страна се наметнуваат стратешките цели и модели како и формите на нивната реализација што ги форсираат СД-те политички гарнитуре.

Во овој теоретски пристап ќе се обидеме да го префрлиме приоритетот врз СД-та партија, нејзиното однесување и стратешки цели кон големите историски настани. односно нејзините политички потези и проекти низ кои таа се идентификува. Во текот на својот развој СД изгради еден специфичен социо-економски модел, што е сè уште препознатлив. Денес таа афирмира еден сосема поинаков социо-економски модел, што според авторите "најадекватно кореспондира со духот на нашето време".

Утврдувањето на специфичноста на СД, реално ќе може да се ефектуира низ анализата на нејзините специфични црти и споредбата на бројните и различни карактеристики што ги поседуваат актуелните СД парадигми. Првата импресија што пад себе ја остава оваа политичка сила е нејзината разновидност. Разновидност на историски судбини, на организациони структури, на политички реализации, но и на стратешки политички, економски и социјални премиси.

Наспроти разновидноста само по себе се наметнува прашањето: што е тоа што е заедничко на социјалдемократијата?

Гледано од овој агол првата цел на овој труд е да се покаже дека социјал-демократијата е еден специфичен начин на конституирање на левицата и партиите од социјалдемократски тип сфатени како индивидуални партии но со голем број заеднички црти. Во суштина се работи за една операција на концептуална хомогенизација во функција на утврдување на општите карактеристики на социјалдемократскиот тип политика наспроти големата разновидност на реалната социјалдемократија. Конечно оваа студија има за цел во одредени аспекти да ја објасни логиката на градењето и реализацијата на акцијата на социјалдемократијата во нејзината целина, а не само

на индивидуалните социјалдемократски партии. Единствен исклучок ќе се направи во случајот на анализата на СД во Република Македонија, како составен дел на СД-то семејство меѓу Атлант и Урал, вклучувајќи ги и пост-комунистичките држави на Источна и Централна Европа. Имаме амбиција да ја промовираме не само историската, туку и концептската и организационата специфичност и оригиналност на македонската СД.

Наменета за пошироката читателска јавност оваа студија настојува да ја претстави, но и да ја протолкува социјалдемократијата и нејзиниот политички капацитет, милитантната и електорална структура врз која се потпира, но и социјално-економското и политичкомилје во кое дејствува. Воедно, постои амбиција на поедноставен начин да се разјаснат одредени противречности на социјалдемократијата, што често низ меандрите на своите национални верзии учествуваше или функционира во разни "природни" односно противречни зафати што бараат посебно толкување.

1. РАЗДВИЖЕНОСТА НА СОЦИЈАЛДЕМОКРАТИЈАТА

Последната четвртина на XX-от век е одбележана со економска, социјална и општествена криза и нестабилност, поинтензивна фрагментација на системите на европартиите, што од своја страна влијаеше врз концептуалната стратегија на социјалдемократијата.

На почетокот на деведесеттите, социјалдемократијата запаѓа во мала криза која се толкува како "криза на стареење", односно на завршеток на еден политички и социјален циклус. Меѓутоа, за да се разбере овој тренд мора да се проследат карактеристиките на социјалдемократијата во периодот на деведесеттите и шеесеттите години. Тоа, пак, од своја страна не значи дека ќе се настојува да се врши компаративна анализа и соочување на социјал-демократијата од пред четири децении со социјалдемократијата на денешнината. Социјал-демократијата денес не е една обична организација како што била во минатото. Таа и натаму останува силна институција со огромно влијание врз своето политичко и социјално опкружување. Слично на останатите институции, СД, се издвојува со сопствените структури, со сопствената социјална стратификација, дистрибуцијата на улогите и со внатрешната организација на власта.

Нејзиниот идентитет е под големо влијание на избирачкото тело како во формацијата на партијата така и во стратегијата на политичката битка. Социјалдемократијата прераснува во атрактивна партија околу која се собираат најразновидни социјални групи и слоеви на Европа. Овој процес не е насекаде линеарен, но никој не се сомнева во нејзината популарност и во пост-комунистичките општества. Привилегираните маркери на избирачкото тело на социјалдемократијата се одредени социјални сегменти. Целта на секое истражување од овој тип е утврдувањето на социјалната морфологија на социјалдемократијата. На кој начин најсоодветно да се објасни равенката

на успехот на социјалдемократијата односно корелацијата што постои меѓу социјално изборниот пробив и повисоката идеолошка вокација?

Секојдневното опкружување на секоја партија е системот на партија. Тие се сместени во еден простор на постојан интер-акциски натпревар. Се добива импресија дека овој простор е нерастеглив, редок и исполнет со заемна конкуренција и ривалитет. Во овој простор, социјалдемократијата се однесува како актер способен за тактичко и стратешко дејствување, како партија-претприемач, протагонист но и објект на натпреварот. Големите партии со владаачка вокација имаат и посредничка улога меѓу општеството и државата иако често се случува заради опнумот на власта партиите да ја загубат таквата функција. Меѓутоа, секое доаѓање на власт е одличен испит за партијата да се измери со себе и со своите можности и противречности што се себе ги носи владаачката позиција. Евидентно е дека ефикасноста на социјалното и економското профилирани низ призмата на кејнзовиот модел на социјалдемократијата од една страна како и нејзината природна позиција кога е на власт да конзервира, одржува или анимира, особено во периодите на економската криза, од друга страна создава импресија за еден поинаков политички идентитет на СД.

1.1. Два пристапа

По периодот на стабилната криза на социјалдемократијата од осумдесеттите и средината на деведесеттите, оваа европска умерена левица на прагот на 21-от век е најпопуларната опција на стариот континент, особено меѓу земјите членки на ЕУ. Во 1999 г. дури во 13 од вкупно 15 членки на Унијата со власта управува самостојно или во коалиција социјалдемократијата. Таквата констелација ја наметнува под знак на прашање и зголемен интерес вообичаената содржина и кохерентноста на социјалдемократијата и на нејзините модели. Што е тоа што од надеж, по кусиот и јалов период од првата половина на деведесеттите години, направи од СД водечка и надмоќна политичка формација речиси насекаде во Европа?

Два глобални пристапа, две проблематики навидување, го оценуваат на најразновиден начин феноменот на социјалдемократијата:

Првиот пристап го става акцентот врз степенестиот карактер на социјалдемократијата и ја подвлекува нејзината способност на прилагодување кон капиталистичкиот економски систем. Социјалдемократијата прераснува во синоним на "реформизмот", инаку еден мошне стар израз со претерано надуено значење. Најконкретна дефиниција на социјалдемократијата настојува да пружи А. Кросланд (A. Crossland) според кого Социјалдемократијата (е еднаква) = на Политичкиот либерализам (плус) + Мешовито стопанство (плус) + Социјална држава (плус) + Кејнзова политичка економија (плус) + Поголема еднаквост.

Споменатата шема е всушност класичната верзија на овој пристап. Категоријата на социјалдемократијата во рамките на ова гледиште е еден генерички термин што означува збир на социјалдемократски и останати партии на изборниот социјализам (Gerassimos Moschonas - Герасимос Мошонас). Оваа прва дефиниција на социјалдемократијата инаку шематски изразена во нашиот текст, е една широка дефиниција мошне екстензивна но и помалку оперативна. Универзализмот на реформистичкото искуство на Европа по втората светска војна го сведува помнањето на социјалдемократијата на бројни и недефинирани толкувања. На тој начин екстензивниот зафат е придружен со "губење на специфичноста" односно "зафат на конфузија" според Г. Сартори (G.Sartori).

Овој пристап ќе биде спротивставен со тезата која ќе се појави под софистицирана универзитетска верзија, што социјалдемократијата ја поима како вид специфична партиска и синдикална структура на работничкото движење. Историски набљудувано квалитетот на социјалдемократијата се применува според Мајкл Винок (Michel Winock), врз масовните работнички партии, кои се во состојба да реализираат една тројна интеграција:

1. Интеграција или интер-пенетрација на социјализмот и синдикализмот;

2. Интеграција на работничката класа во еден комплексен систем на против-општеството располагајќи со мрежа на кооперативи, школи за формација асоцијации на млади, културни групи, спортски клубови;

3. Интеграција на социјалистичкото движење со парламентарната демократија (Winnock, 1988, str. 166).

Кон овие три големи историски црти на социјалдемократските/лабуристичките европски партии, специјалистите се согласуваат околу додавањето на уште две значајни карактеристики на СД. Тоа се: големата милитантна и финансиска моќ на социјалдемократијата и нејзината можност да се наметне како неоспорен претставник на работничкиот свет односно како еден долгорочен компромис на раководните класи материјализиран во Социјалната држава.

Оваа втора стратегија во дефинирањето на социјалдемократијата која е потесна, може да се протолкува и како пооперативна, бидејќи е во состојба посоодветно да ја изрази разновидноста и реалноста на европската социјалдемократија. Доколку идеолошката кохерентност и логиката на функционирањето како што докажаа Ален Бергониу (Alain Bergonioux) и Бернан Манен (Bernard Manin) се основни критериуми за разликување на социјалдемократските партии, тогаш овие се потпираат врз структурната специфичност на социјалдемократијата. Исполнувањето на социјалдемократскиот компромис што во некоја рака е и "нормалната" вокација на секој вид социјалдемократска партија, не се должи првенствено на идеологијата и реформистичкиот дух. Таа е дел на една целина, еден организам, чија релација масовна партија-работнички синдикат го сочинуваат нервниот систем на оваа партија. Акцентот според тоа се става врз структурниот и типизиран карактер на социјалдемократската градба и единството и "заговорот" што ги сврзува овие два елемента. Според тоа и тезата што социјалдемократијата ја смета за вид "констелација" односно како една специфична политичка структура е нашиот постојан лајт-мотив

во оваа мала теоретска и критичка социјалдемократска авантура.

1. 2. Историски аспекти

Терминот социјалдемократија за прв пат се појавува во утврешината на Револуцијата од 1848 година, во Франција кога ќе се измират републиканските демократи од Монтањ (Montagne) на Ледри-Ролен (Ledru-Rollin) и на социјалистите и од чие обединување ќе настане во 1849 година Социјал-демократската или Демократско-социјалистичката партија.

Во областа Саксонија (Германија) Либнехт (Libknecht) и Бебел (Bebel) во 1869 година, конституираат една анти-пруска и колективистичка партија со марксистичка вокација наречена Социјал-демократска партија на работниците.

Во истиот период со конституирањето на Првата интернационала (1864-1875) инаку првиот координатор на работничкото движење во Европа, се истакнуваат "пролетерските ревандации за освојување на власта". Во вечерината на XX-от век пролетеријатот прераснува во масовно движење и значаен политички актер. За време на Првата интернационала, во оптек се три термини со кои се опишуваат трите нејзини основни тенденции, цели и методи. Тоа се: **комунизмот** сврзан за името на Карл Маркс и делумно за бланкистите, **колективизмот** кој се припишува на тенденцијата на Бакуњин и **социјализмот** како умерена ситно-буржоаска конотација. По распаѓањето на Првата интернационала, значењата се менуваат. Имено, интересно е да се констатира дека поимот **социјалдемократ** се идентификува со поимот **комунист**, со што се настојува да се означат тенденциите и работничките партии што го прифаќаат принципот на класната борба и предимството на политичката битка. На тој начин терминот **социјалдемократ** го пронаоѓаме здружен со терминот **марксист** наспроти умерените социјалисти и лосибилисти. Со убедливата доминација врз анархизмот и реформизмот, марксизмот по 1896 год. станува доминантна и официјална доктрина на Втората интернационала.

Веќе во периодот што му претходи на Првата светска војна, социјал-демократијата е окарактеризирана со три големи тенденции: ортодоксност, ревизионизам, револуционерност, што се кристализираат и судруваат во најразновидни форми и варијанти во рамките на европското социјалистичко движење. Каутски, Ленин, Бернштајн, Брантинг, Рацовски, Луксембург... сите се социјал-демократи, но и претставници на споменатите тенденции.

Во меѓувреме одредени црти на социјалдемократските партии искиковани во периодот пред почетокот на Првата светска војна стануваат препознатливи. Во прв ред партијата се афирмира како стратешко место и центар на еден нов елан и тоа на едно тројно ниво: партија + синдикат + разни здруженија и асоцијации на организираното работничко движење. На второ место, конституирање на партијата под форма на **партија на класата** (заснована врз социјалната солидарност на групата) и во форма на **масовна партија**, односно на голема и централизирана организација што поседува солиден професионален апарат и сопствена финансиска основа и ресурси.

Два суштински настани го детерминираат фазонирањето на социјалдемократијата во нејзиното модерно издание: контаминација на старите работнички партии со националистичкиот дух и Октомвриската револуција.

- Првата светска војна место да биде како што се надеваше Бебел во 1911 год. "залез на боговите за буржоаскиот режим", се претвори во рушител на Втората интернационална. Со изгласување на воените кредити, социјалистите ѝ зададоа смртоносен удар на сопствената идеологија. Траумите на издадената солидарност долго време ќе опстојуваат во духот на европската социјалдемократија. На тој начин сепак ќе биде затворен еден циклус за илузијата дека наднационалното ќе го надмине националното, дека космополитското ќе биде посилено од поединечното, дека солидарноста на европските СД ќе биде посилен од партикуларизмот на СД во строгите национални димензии.

- Октомвриската револуција во Русија ќе повлече еден поинаков продор во социјалдемократијата. Таа ќе создаде целосен историски раскин меѓу социјалдемократските и комунистичките партии. Оваа поларизација ќе се кристализира од 1919 год. со создавање на Третата комунистичка интернационала а ќе приврши во 1923 год со конституирањето на Социјалистичката интернационала составена од предвоените ревизионисти и ортодокси. На тој начин во рамките на левицата ќе се институционализира поделбата меѓу **реформистичката десница и револуционерната левица** од што ќе произлезат значајни последици за целокупната натамошна еволуција на партијскиот живот. Во иднина социјалистите и комунистите, браќата-непријатели. Каин и Адел, се дефинираат низ призмата на идеолошката конфигурација, ривалитет и непријателство.

По овој расцеп социјалдемократите, во отсуство на сопствено лево крило, без поддршката на големиот дел работници и млади, остануваат политички хендикепирани и интелектуално осиромашени. Воедно, перманентниот политички и интелектуален судир меѓу двете тенденции чија заедничка цел е социјализмот, дефинитивно ја маркира социјалдемократијата како **реформистичка** опција во достигнувањето на споменатата амбиција. На тој начин, социјалдемократијата низ механизмот на оваа конфронтација се здобива со конвенционалната квалификација "реформистичка или умерена политика" на социјалистичкото движење. Нејзините верзии како: социјалисти, лабуристи, травансти, работници или социјалдемократи се само пројавни облици на реформизмот, што се позиционираат десно од комунизмот и се оквалификуваат како негова директна конкуренција.

Меѓутоа, во практиката расцепот во рамките на левицата, особено напуштањето на терминот "социјалдемократ" од страна на Ленин во предвечерието на Октомвриската револуција создава извесен метеж во поглед на прашањето околу приспособувањето кон социо-економскиот капиталистички систем.

Од своја страна, социјалдемократите преземаат акции во насока на изнаоѓање на нови коалициони и социјални партнери кои се инхерентни и адаптивни кон електоратот. Во таа насока, се почести се појавите да се излегува и од рамките на традиционалното работничко избирачко тело во полза на останатите социјални слоеви. Извесно е дека марксизмот успева да преживее во дел од социјалдемократските програми но не и во практиката (Telo, 1988, ст. 201). Или, како што истакнува Герасимос Мосхонас (Gerassimos Moschonas ст. 23) "во периодот меѓу двете светски војни **реформистичката партија со антикапиталистичка програма** го трасира својот пат со глава што се движи спротивно од сопственото тело".

Во повоениот период, една по една, социјалдемократските партии се ангажираат во процесот на доктринарната и програмска дерадикализација и се конституираат како **партии на целиот народ**. Доколку одвреме навреме се споменува антикапиталистичката вокација на социјалдемократијата, таа во принцип има само носталгичен карактер. Меѓутоа со активирањето на студената војна, анти-капиталистичката вокација на социјалдемократијата целосно се истопува, и таа и конечно прераснува во синоним на реформизмот. Социјалдемократијата во првиот повоен период се разликува од останатите партии на левицата со неколку препознатливи карактеристики низ чија имплементација европската социјалдемократија ја промовира новата доктрина и емпирија на сопственото дејствување. Тие карактеристики се:

а) Целосно напуштање на идејата за употреба на силата како средство за освојување на власта;

б) Дефиниција на социјализмот како нераскинлива идеја со идејата на парламентарната демократија;

в) Напуштање на идејата за државна сопственост на средствата за производство како фундаментален принцип на социјализмот. Мешаното стопанство како еволуирана форма на капитализмот, како комбинација меѓу јавниот и приватниот сектор, се смета за присакуваната солуција на социјалдемократијата;

г) Целосно спротивставување кон комунизмот, како формула за третирање на опасноста од страна на "советскиот експанзионизам" но и како израз на речиси безусловната про-НАТО-вска позиција во текот на студената војна.

Прогресот на таквата социјалдемократија е сврзан со проширување на значењето и функцијата на државата и на кејнзијанизмот. Ова пак од своја страна го овозможува електоралниот идеален спој меѓу работничкиот секторски интерес (порамноправна редистрибуција на богатствата, полна вработеност) од една и националниот интерес (поддршка на економскиот раст) од друга страна. Практично може да се констатира дека социјалдемократијата во актуелното значење и зрелост своите основни постулати ги гради токму во споменатиот период. Имено, социјалдемократската синтеза-држава на благосостојба, активна социјална политика, полна вработеност, е од решавачко значење во создавањето на консензуалниот прагматизам. Оваа епоха е епоха на "социјалдемократскиот консензус".

Социјалдемократските партии, во нивното најразновидно терминологско издание, во текот на шеесеттите поседуваат поголем број општи, заеднички црти меѓу кои ги издвојуваме:

1. Се снабдуваат со една масовна структурирана организација околу еден финансиски и милитантно силен апарат;

2. Задржуваат институционализирана или полуинституционализирана привилегирана врска со колективната историска сила на репрезентативниот, унифицираниот и најчесто централизираниот синдикат;

3. Во очите на избирачкото тело, независно од нивниот идеолошки интеркласен профил, овие партии го задржуваат *image de marque* на партии на работничката класа;

4. Нивната силна доминација во рамките на левицата, во отсуство на една посериозна конкуренција, независно од умерената позиција, ги промовира во најпопуларни партии на левицата. Тоа не се политички и социјални посредни формации на полу-дистанца меѓу екстремните партии;

5. Тоа се легитимни партии со владина вокација, блиски на "мнозинскиот конформизам". Тие не предизвикуваат непријателски емоции и отфрлања од страна на просечниот избирач, како што беше случај со комунистичките или еврокомунистичките партии;

6. Социјалдемократскиот компромис, кој наоѓа најсврсена форма меѓу австриските и шведските социјалдемократи, содржи најфункционална формула во уредување на социјалните конфликти базирана врз билатералните и трилатералните аранжмани меѓу синдикатот, патронатот и државата.

Така дефинираниот социјалдемократски модел најефектно е утврден во Скандинавија и дел од Централна Европа (Австрија, тогашна Западна Германија) и во помала мера во В. Британија и земјите на Бенелукс. Во земјите со силни комунистички партии, со фрагментиран работнички синдикализам или религиозни расцепи (Франција, Италија, Португалија, Грција, Шпанија) социјалистичките партии се дистанцираат од овој модел, независно од доктринарната и програмската заедничка арматура со истиот модел.

Споменатите структурни хетерогености, ќе придонесат во фракционирањето на големото европско семејство на социјалистите/социјалдемократите во разновидни подгрупи со различни профили.

1.3. Социјалдемократијата по Втората светска војна

Од своите први почетоци, социјалдемократските партии настојуваат да ја засноваат сопствената сила врз силата на бројноста, односно врз колективната акција на работничките маси. Конструирани врз принципот на градиција и често согласно етапите на развитокот на модерните држави, тие настојуваат да ги опфатат, едуцираат и мобилизираат најмалдите слоеви на работничката класа со цел еден ден да ги оспособат за владеење со државата (Duverger стр.120). За таа цел тие можат и да профитираат од сличната односно заедничката историска судбина на синдикатите и работничките партии, односно заемната интеракција и политичка иницијатива на споменатите субјекти.

Нивното вкрстување и во услови на непријателското опкружување, наоѓа најилустративна содржина во партиите со **индиректна структура**.

Зачленувањето на граѓаните во последниве не се манифестира со еден акт на директно и индивидуално зачленување туку преку чинот на припадност кон други организации (синдикати, клубови, кооперативи) во кои се формира и од каде потекнува членството. На тој начин зачленувањето добива колективен карактер, благодарение пред сè на посредничките организации, кои независно од нивната екстерна позиција кон партијата, придонесуваат на институционализиран начин во дефинирањето на својот организациски простор. Најевидентни примери за таквата пракса претставуваат старата белгиска работничка партија и британската лабуристичка партија.

Инаку, работничките партии, во почетокот крајно непријателски расположени кон капитализмот, често изложени на строгата репресија, создадени во парламентот се здобиваат со карактеристики на полуофицијални организации. Единствено добро структурираните и централизираните организации, заинтересирани за индоктринирањето на членството, финансираат врз една силна идеологија и врз слични социјални афинитети, во услови на непријателско опкружување, можеа да се спротивстават и справат со силата на власта. Она што историски ги дефинира овие милитантни партии, за кои членството е "материја на партијата, супстанција на нејзината акција" е всушност нејзиниот капацитет на кадровско ангажирање, со помош на синдикатите и асоцијациите од секаков вид. Според тоа функцијата на социјализацијата и мобилизацијата на работничкиот свет односно идеологијата им овозможува да создаваат врски на идентификација, верност, ентузијазам, пасионираност, односно колективни идентитети. Овие партии на социјалниот протест добиваат специфичен идентитет на вистинска политичка заедница во состојба на политичка битка. Илустративен е примерот со партијата-предводник на почетокот на овој век - Германската социјалдемократска партија. Оваа партија се издвојува со оригиналноста

на своето дејствување и функционирање. Таа самата по себе претставува еден вид партија-гето, партија трансформирана во животна средина. Загрижени за социјалните, културните, политичките, воспитните позиции на своето членство и опкружувањето, германските социјалдемократи опстојуваат и живеат како своевидна заедница.

Дури во предвечерието на Првата светска војна, социјалдемократските партии ќе ги надминат рамките на тесното сврзување со само една социјална класа. Тие ќе прераснат во работничко-народни формации, кои нема да се фокусираат ексклузивно врз работничката класа.

Во суштина организационите црти на социјалдемократијата, ќе се кристализираат како продукт на два историски феномени: пред сè благодарение на големата средба на работничкото движење со демократијата а потоа и заради тенденцијата на работничките партии кои аутсајдерската позиција на "рушители на капитализмот" ја заменуваат со фаворитската позиција за интеграција кон капитализмот. Токму преку овие феномени и нивните комбинирани ефекти организацијата на социјалдемократите ќе стане јасна и со лесно читлив организационен код.

1.4. Актер на социјалната интеграција

Социјалдемократските/социјалистичките партии не се создадени од дисперзирани делови и елементи. Од историјата на работничкото движење е познато дека овие партии започнаа како широки и комплексни заедници, чие кохерентно функционирање претставува една силна арматура. Условот за ефикасното дејствување на партиската машина ја наметнува неопходноста од развитокот на еден слој функционери односно своевиден бирократски организам од веберов вид. Принципот на административното организирање на партијата е јасен. Неопходна е една хиерархиска контрола на администрацијата што целосно е субординирана на супериорните и лидерите на партијата како и една контрола на електоратот што ги обврзува

да изнаоѓаат консензус и поддршка од страна на масата и членството (Герасимос Мошонас стр. 30).

Присутноста на една добро развиена и политички кохерентна бирократија со целокупниот багаж на јасно изразената партиска олигархија на владеачкиот круг врз останатиот дел од партијата е знак на една силна институционализација, што релативно е стабилна и добро пласирана. Оваа константа особено е видлива меѓу СПД (Sozialdemokratische Partei Deutschlands), СПА (Sozialistische Partei Osterreichs), САП (Parti Social-démocrate des Travailleurs) на Шведска, или во една поинаква перспектива во ПКИ (Partito Comunista Italiano), ПКФ (Parti Communiste Français) кои покажаа многу поголема отпорност и стабилност наспроти партиите со слаб бирократски апарат како што беа СФИО (Section Française de l'Internationale Ouvrière) или ПС (Parti Socialiste) на Италија.

Во повоениот период што се протега до нашите дни, можат да се констатираат неколку значајни карактеристики на социјалдемократските партии:

а) Сликата која се добива од читањето на бројот на членството и стапката на новопримените членови, е јасна и не остава никаков сомнеж и калкулации. Споредено со триесеттите, социјалистичката организациона пенетрација претставува карактеристики на една основна и генерална деградација, што во одредени случаи (Данска, Холандија, Норвешка) наликува на едно степенесто и виолентно стегане. Меѓу трите случаи на позначајно јакнење на социјалдемократската организација (Белгија, Велика Британија, Шведска) во последниве две се работи за партии со индиректна структура, што од своја страна значително го смалува нивниот дострел;

б) Во семејството на европската социјалдемократија, набљудувано низ призмата на нивото на нивната организираност може да се издвојат два разновидни подсистеми и тоа: во првата група би ги набројале социјалдемократските партии на Шведска, Австрија, Данска, СР Германија, Обединетото кралство, Норвешка заедно со оние кои им наликуваат (Белгија, Финска) а кои се карактеризираат со еден релативно висок сте-

пен на организираност. Во втората група можат да се класификуваат партиите како што се француската социјалистичка партија, португалската СП, шпанската социјалистичка партија PSOE, грчката ПАСОК (Panellinio Socialistiko Kinima) односно партии со силна милитантна вокација, група на партии кои заради внатрешната хетерогеност често се нарекуваат со заедничкиот израз "јужен социјализам";

в) Меѓу трите најсилни партии (Лабуристите, САП, СПО) набљудувано од организационен аспект, двете први се партии со индиректна структура, односно партии кои го комбинираат колективното со индивидуалното членство. Најголемата маса на членството на лабуристите и на САП (шведските социјалдемократи) односно над 85% во 1975 и близу 73% во 1977 г. потекнуваат од колективното зачленување, и тоа од синдикатите. На тој начин синдикатите се стекнуваат со привилегирани позиции во однос на регрутирањето и канализирањето на партискиот кадар;

г) Социјалдемократските партии остануваат масовни партии со една мошне висока стапка на регрутирање членови од својата изборна основа. Меѓутоа, социјалдемократијата ја губи некогашната репутација на водечки модел во организациониот домен. Во политичкото поле на меѓупартискиот натпревар, буржоаските партии кои историски гледано поседуваа една слаба арматура и членство, со цел да ја надминат сопствената инфериорност, почнаа да ги имитираат своите противници. На тој начин успеваат да достигнат значителни резултати во организациониот домен.

Напоредно со организационата проблематика, социјалдемократијата трпи одредени промени и во социјалната стратификација на своите избирачи. Во оваа насока можат да се подвлечат следниве карактеристики:

а) Мошне слаба присутност на независниот слој вработени како што се мали трговци, занаетици, слободни професии, земјоделци... (види Paterson-Thomas Social-democratic Parties in Western Europe, 1977 str. 233);

б) Социјалдемократските партии во педесеттите и шеесеттите години остануваат народни партии, додека нивната организација е фокализирана врздна социјални сегменти, работничката класа и средните вработени слоеви;

в) Во меѓувреме импозантната доминација на работничката присутност прогресивно почнува да се намалува во полза на средните слоеви. Интересно е дека таквата еволуција повеќе ја осудува членството отколку електоратот.

Паралелно со споменатата конфигурација, организациониот развиток на социјалдемократските партии трпи одредени измени под влијание на притисок на политичките социјалните и културните движења. Меѓутоа во повоен период не може да се констатира дека постои единствен организационен модел на социјалдемократијата што би можел да се генерализира. Сепак, можно е да се искристализираат неколку заеднички црти на моделот на социјалдемократската организациона конфигурација што се актуелни се до средината на седумдесеттите. Тоа се:

а) Конституирање на партијата во вид на масовна партија, на голема организација на членството на мобилизација и ориентација на одредена социјална база;

б) Конституирање на партијата со силна организациона арматура со силна и добро утврдена администрација и со сопствени финансиски средства;

в) Конституирање на партијата како еден стратешки центар на повеќе колективни институции како што се синдикатите, асоцијациите ...

Во принцип, социјалдемократската партија продолжува да се повикува на еден модел на организирање што не би можел да се сведе на една обична изборна машина која својата активност ексклузивно би ја концентрирала за време на изборите. Таа води сметка за амбициите на интелектуалното и моралното ангажирање на масите. Меѓутоа многу повеќе е свртена кон избирачите отколку кон милитантите, со тенденција да ја надмине класната рамка и да комуницира и да ги привлече сите слоеви на општеството. Според тоа, во овој период, социјалде-

мократијата го напушта концептот на политичка и идеолошка организација ексклузивно на работничката класа. Социјалдемократијата на шеесеттите и седумдесеттите години на XX-от век, пред сè настојува да се прикаже како "партија на социјалната интеграција", односно како масовна партија која се реферира врз социјалната работничка матрица, но во исто време заради избирачката стратегија и амбиции, настојува да се трансформира во една политичка сила чие основно правило е принципот **"привлечи сè, опфати сè"**.

Нема сомнение дека во социјалдемократијата на овој период среќаваме две лица, но исто така и две брзини на нејзиниот развикот: од една страна се манифестира нејзиниот идеолошки и програмски профил од типот **привлечи сè, опфати сè**, а од друга страна и натаму останува традиционалната концентрација врз **работничката класа**. На тој начин двоглавиот социјалдемократски Јанус, полу-работнички, полу-меѓукласен, заради таквата динамика губи дел од својата сила и од некогашните работнички репери. Сепак, со споменатата стратегија, таа се позиционира како политичка опција која ќе остане доследна на споменатите принципи и во предвечерието на дваесет и првиот век.

1. 5. Специфичноста на избирачкото тело

Партиите на социјалната интеграција како што е социјалдемократијата во шеесеттите години, го акцентираат феноменот на промената на партиската припадност во развиените општества. Згора на тоа, тие ја напуштаат и амбицијата на интелектуалното и моралното ангажирање на популацијата по секоја цена само во полза на проширување и девирификација на избирачкото тело.

Било да се работи за скандинавските земји, за Велика Британија или Германија, социолошката избирачка реалност е јасна. Во шеесеттите години, партиите на социјалдемократијата остануваат партии на работничката класа: од една страна нивната изборна база произлегува од работничката класа, додека

од друга страна најголемиот дел на работничката класа ги поддржува социјалдемократските партии.

Табела бр.1 Социјален профил на социјалдемократскиот електорат изразен во проценти.

	Шведски	Дански	Норвешки	Фински	Англиски
	САП	СД	ДНА	СПД	Лабуристи
	1968	1966	1969	1972	1966
Работници	67	72	65	50	81
Службеници	29	23	26	35	
Пензионери	4	5	9	8	19

Извор: Герасимос Мошонас: La social-democratie de 1945 a nos jours, стр.38

Врз основа на податоците изнесени во горната табела може да се констатира дека независно од тенденцијата за надминување на традиционалниот работничко-класен пристап во полза на привлекување на меѓукласните слоеви, социјалдемократските партии се конституираат за време на анализираниот период како специфични коалиции чиј основен материјал и натаму го сочинува работничкиот блок.

Слична е состојбата и со изборниот пробив на работничкиот сегмент во социјалдемократските партии на споменатите држави.

Табела бр.2 Присутност на работничкиот блок во социјалдемократските партии на петте западноевропски држави во втората половина на шеесеттите

Држава	Година	Партија	Помошници %
Шведска	1968	Социјалдемократи	77
Данска	1968	Социјалдемократи	65
Норвешка	1965	Лабуристи	69
В.Британија	1964	Лабуристи	64
Германија	1969	Социјалдемократи	58

Извор: Герасимос Мошонас, Ibid, стр. 39

Врз основа на податоците изнесени во табелата бр.2 најголемо упориште на социјалдемократите меѓу работничкиот сегмент постои во Шведска. Дури 77% од работниците на оваа скандинавска земја гласале за оваа партија. Евидентно е дека шведските социјалдемократи се длабоко вкоренети во работничкото миле. Времетраењето на таквата хегемонија, односно **пасивна револуција** како што ја нарекуваат аналитичарите, се потпираше врз мошне силното влијание на социјалдемократијата во работничкото миле.

Дури по 44 години доминација на социјалдемократите, во 1976 година, на власт доаѓа десницата пред сè како резултат на сериозниот одлив на работничкото гласачко тело кон десницата.

Во случајот на британските лабуристи, по трите изборни порази, тие успеваат да ја освојат власта во 1966 год. благодарение на поддршката на 70% на гласачите од работничкиот гласачки сегмент, но и заради придобивањето на гласовите на новите социјални слоеви. Со истите параметри може да се објасни и изборниот неуспех на лабуристите кога во 1970 г. бележат опаѓање меѓу работничкото изборно тело како и меѓу новите социјални слоеви.

Табела бр.3 Пробив на британските лабуристи меѓу мануелните и немануелните работници.

Година		
1959	62	22
1964	64	22
1966	69	26
1970	58	25

Извор: Salvik Band Crewe I, 1983 стр. 87

Случајот на германските социјалдемократи е многу поинаков. Независно од нивното големо работничко традиционално искуство, тие се инклинирани во многу помал процент

меѓу работничкиот електорат. Главно, никогаш не го поминуваат прагот од 60% гласови од работничките гласови. Успехот на германските социјалдемократи кон освојувањето на власта се должи благодарение на гласовите на целата популација, особено средните слоеви. Така кога во 1969 г. социјалдемократите ја освоија власта во Германија 58% од работниците, но дури и 46% од службениците и функционерите гласале за оваа партија. За илустрација тој сооднос за време на изборната 1953 изнесувал 48% од вработените и 27% од службениците им ја дале довербата на социјалдемократите, во 1961 - 56% од работничките гласови и 30% од гласовите на службениците биле во полза на социјалдемократите, а во 1965 година кога по трет пат ги губат изборите, социјалдемократите добиваат 54% од гласовите на работничкиот слој и 34% од гласачите-службеници.

Што се однесува до независните професии, земјоделците, претприемачите и останатите слободни професии, може да се констатира дека grosso modo тие гласаат за партиите на центарот или десницата. Слично е и расположението на високите кадри и функционери. За сметка на тоа, избирачкото однесување на **вработените** и на средните кадри и службеници и тоа од 40% на нагоре се свртени кон социјалдемократијата. На тој начин овој социјален слој кој е длабоко посреднички и не само во поглед на социјалната стратификација, туку и заради избирачкото однесување се наметнува како **главен партнер** на работничката класа во рамките на внатрешната коалиција на социјалдемократијата (Герасимос Мошонас, стр. 44).

Од таквата констатација исклучок е британското избирачко тело. По дефиниција, со исклучок на изборите од 1998 г. британските средни класи гласаат за конзервативните партии. Надмоќноста на конзервативците меѓу средните британски класи се објаснува со малцинството на "белите крагни" наспроти нумерички доминантната работничка класа и отсуството на селскиот слој. Со гласањето кон десно, средната класа всушност настојува да одбрани еден статус и стил на живеење, кој наводно е загрозен од работничкото мнозинство (Charlot

Monica, Election de crise en Grande Bretagne, Paris, Presses de la FNSP, стр. 19).

Анализата фундирана врз набљудувањето на големите агрегати покажува дека средните урбани класи политички се структурираат околу два големи пола: од една страна се "независните професии" односно малата традиционална буржоазија, чии гласови во полза на социјалдемократите се минимални, а од друга страна се средновработените слоеви кои се наметнуваат како еден пол на посредна поддршка заедно со втората избирачка сила на социјалдемократијата, работниците. Во рамките на средните слоеви се издвојуваат два типа избирачи кои го конституираат епицентарот на социјалдемократското влијание.

- Во прв ред, еден тип на избирач кој главно го пронаоѓаме меѓу вработените, кои во рамките на систематизацијата на работните места некој позначаен статус или авторитет. Ориентацијата на оваа категорија вработени кон левицата е рефлекс на нивната релативно маргинална позиција во рамките на средните класи (Rallings S. Colin – Two types of Middle Class Labour Voter, British Journal of Political Science, vol. 5, 1975, стр. 108). Од друга страна, успешноното имплантирање на социјалдемократијата меѓу службениците и ситните функционери е одраз на популарноста на социјалдемократијата. Доколку настојуваме да ги опишаме идеотипичните карактеристики на просечниот гласач - модел за социјалдемократите кој се занимава со немануелен труд, можеби е интересно мислењето на Ролинг С. Колин, според кого, социјалдемократскиот немануелен фоторобот гласач ги поседува следните карактеристики:

1. Поседува минимален степен на образование;
2. Не исполнува контролни или шефовски места на работното место;
3. Членува во синдикатот;
4. Живее во социјални станови т.н.р. ешелени и
5. Има работничко потекло, особено значајно кога се работи за меѓу-генерациското движење.

Од друга страна делот на гласачи кои потекнуваат од посредните или супериорните ешалони на средната класа,

главно се концентрирани во јавниот сектор и работат на истурени места како што се функции на работно ангажирање на нововработени, или имаат ситни шефовски места. Овој вид на избирачки сегмент grosso modo кореспондира со категоријата која социолозите ја нарекуваат **нови средни класи** (new middle strata). Споменатиот сегмент ги обединува професиите во воспитно-образовниот домен, здравството, социјалата, функционерите и артистичките професии. Вредносната ориентација на оваа група се оценува како алтруистичка, а таа пак, од своја страна по дефиниција е блиска со идеологијата на левицата. Независно од фактот што на ова место не форсираме една порафинирана визија за социјалдемократската пенетрација во рамките на средните вработени класи, сепак претходната анализа ни овозможува, да констатираме дека, токму таквиот пробив и овозможи на социјалдемократијата да се конституира во главна политичка сила во Европа. При тоа, кога го евоцираме електоралното значењето на новите средни класи, битно е да се истакне нивниот интермедијарен статус, меѓу работничката класа од една која инклинира кон лево и средновисоките класи заедно со независните професии кои се блиски на десницата.

1.7. Историскиот компромис

Политичкиот рељеф на општеството не подучува дека ниту една класа, категорија или социјален слој не е мнозински и според тоа политичките партии не се во состојба да се потпрат врз само еден сегмент на општеството. Затоа политичките партии се приморани да вршат поразновидно влијание врз разните социјални, културни или етнички групи. Со цел да ја ефектуираат таквата акција, партиите се наметнуваат како на милитантното така и на електоралното ниво како диференцирани и хетероциклични социјални и културни сили. При тоа, во рамките на политичкиот систем, тие се наметнуваат како полови на привлекување, односно **привлекувачи** околу кои се групираат, агломираат и структурираат разновидни социјални групи.

Со оглед на миноритерниот аритметички статус, работничките партии уште пред војната беа соочени со една суштинска изборна, но идеолошки сомнителна дилема: дали да се остане партија на работничката класа со ризик на цврсто и трајно конзервирање без можност да се освои власта, или да се трансформира во меѓукласна и надкласна партија со можност еден ден да се освои и власта. Во таквата дијалогика, партиите на левницата на кои им припаѓа и социјалдемократската, неможеа да продолжат истовремено да бидат единствено работнички партии или пак ексклузивно да не се тоа. На тој начин се објаснува и нивната стратегија како партија чии апели се насочени кон меѓукласните сегменти. Затоа и социјалдемократските партии често ги нарекуваме **коалициони** партии со една мала забелешка: сите коалиции не се идентични. Фасциантната и чудна игра на ефектуираниите комбинации, посебно дозирање меѓу составните елементи на избирачкото тело, од своја страна ја специфицираат секоја коалиција. Социјалдемократијата како проширена коалиција на работничката класа се одликува со неколку карактеристики:

1. Во повоениот период, основниот избирачки блок на социјалдемократијата останува работничката класа во чии рамки социјалдемократскиот пробив е многу силен;

2. Покрај централниот работнички изборен блок, моќта на социјалдемократијата во шеесеттите се артикулира и околу најпопуларниот и најалтруистичкиот сегмент на средните класи;

3. Набљудувано од социолошко-изборниот аспект, социјалдемократските партии се наметнуваат и како проширени коалиции на работничката класа. Во таа насока разликуваме две категории:

а) Првата што ја среќаваме во Шведска и Норвешка, се карактеризира со силно присуство на социјалдемократијата во работничката класа, и ужива речиси 2/3 од работничкото избирачко тело. Тоа се партии со максимално присуство во работничкиот изборен сегмент;

б) Втората, што ја среќаваме во Велика Британија, Данска, Австрија, Германија која поседува 2/5 до прагот од 50% од гласовите на работничкиот изборен сегмент. Тоа се партии со силно присуство во работничкото тело.

4. Социјалдемократските партии во шеесеттите како проширени коалиции на работничката класа, се разликуваат од работничките **класни партии** какви што се комунистичките и еврокомунистичките партии;

5. Улогата на двојната функција на социјалдемократијата како партии на работничката класа односно на националната интеграција своите корени ги влече од нејзиното потекло во работничкото миле. Затоа и најголемите изборни успеси или неуспеси на СД се должат на флукуацијата во гласањето на социјално послабо платените групи;

6. Независно од фактот што партиите од СД тип, настојуваа во изборната утакмица да се наметнат како "народни" формации или како сили на собирање на сите, сепак нивната социолошка реалност во шеесеттите сè уште е центрирана ексклузивно врз работничката класа;

7. Придонесот на средните вработени слоеви во социјалдемократската изборна коалиција е несомнена: без нејзино присуство коалицијата никогаш не би била мнозинска и СД не би можела да победи. Меѓутоа без работничката класа, идејата на социјалдемократијата останува безпредметна.

1. 8. Симбиоза на кејнзијанизмот и неокорпоратизмот

Со студената војна, како што е познато антикапиталистичката вокација на СД целосно ќе се истопа и таа дефинитивно ќе си го прилепи синонимот за **реформизмот**. Напредокот на таквата зрела СД е длабоко сврзан со проширувањето на улогата на државата и на кејнзијанизмот. Дискредитацијата на капитализмот *laissez-faire* меѓу двете војни, економската улога на државата меѓу двете војни, создадоа поволна клима за легитимизација на државната интервенција. Кејнзовата политика придонесе егалитаристичкиот елан да се збогати со една рационална економска основа: натамошниот успешен од на еко-

номијата во иднина ќе зависи од јакнењето на внатрешната потрошувачка, односно од поуравнотежената распределба на приходите и богатството во рамките на една економски и социјално активна држава. Со помош на јавното финансирање и поддршката од страна на буџетската политика, државата настојува да ги задоволи императивите на економскиот пораст и аспирациите кон социјалната правда. Овие идеи мошне блиски на левицата, најдоа еден идеален терен но и соодветни техники кон чија апликација настапува и СД. Во поволната конјуктура на брзиот економски раст како и значителниот раст на животниот стандард, целите на СД и натаму остануваат полна вработеност, реален пораст на платите, развиток на системот на социјалното осигурување и заштитата, подобрување на јавната инфраструктура... Споменатите барања, наоѓаат соодветно место во разговорите и преговорите меѓу социјалните партнери (патронат, работнички синдикат) а под водство на државата, што води кон социјалниот корпоратизам или неокорпоратизам. Инаку, споменатите два термина во речникот на политичките науки означува начин на решавање и примена на одлуките според кои интересни организации институционално детерминирани и признати од страна на државата, чувствуваат како соодговорни партнери во процесот на донесување одлуки од јавен карактер, особено од економска природа. Позитивниот ефект на споменатиот институционален диспозитив како и социјалдемократско/кејнзовата симбиоза, го чинат големиот компромис на СД што се состои во начин на регулирање на социјалниот конфликт базиран врз билатералните или трилатералните аранжмани меѓу синдикатот, патронатот и државата. Во рамките на социјалдемократскиот компромис, организираната работничка класа ја прифаќа капиталистичката логика за профитот и пазарот, за технолошката иновација и за "социјалниот мир" за сметка на гаранцијата за полна вработеност, пораст на реалниот приход, развитокот на социјалната држава, социјалната заштита и зголемување на синдикалните права.

Опишаниот компромис својата кулминација ја доживува во шесеттите и седумдесеттите години на XX-от век. Меѓутоа,

како што со право истакнува Валтер Корпи (Walter Korpi The Democratic Class Struggle, 1983) "процесот на учество од неокорпоратистичка инспирација не е едно обично средство на контрола и интеграција на работничката класа. Тој ја воведува и ефектуира на институционален план политичката и синдикалната сила на вработените".

Благодарение на социјалдемократскиот компромис се валоризира и улогата на синдикатот, односно биномот на односите партија - синдикат.

Учеството на работничкиот синдикат во "генерализираната размена" како што е нео-корпоратистичкиот процес во донесување на економски одлуки е моделиран, покрај останатото и од следниве услови:

Првиот услов се состои во способноста на синдикатот да ја контролира однатре организираната работничка класа. Неопходно е синдикатот за таа цел да биде репрезентативен и централизиран, односно во состојба да е респектиран од страна на милитантната база и на работничките маси.

Вториот услов е постоење на една таква влада (по можност социјалдемократска) што не е само гарант на договорите меѓу социјалните партнери, туку да е во состојба и да врши притисок врз двата социјални партнери за да изнајдат заеднички договор.

Според горе изложеното можат да се извлечат следните заклучоци:

1. Социјалдемократскиот компромис е еден класен компромис бидејќи институира еден пакт меѓу двата централни полови на социо-економскиот расцеп, капитализмот и трудот;
2. Овој компромис како услов на успехот го разбира вкоренувањето на СД во светот на трудот, односно конституирање на СД партија како работничко-народна партија;
3. Основата на компромисот лежи во единството на партијата и синдикатот, вистински двоен центар на социјалдемократската констелација;
4. Конечно, успешниот компромис претпоставува извесни предуслови како што се негување на една култура на

умереност и своєвиден прагматизам на субјектите на компромисот.

На овој начин, СД модел на конституирање на левицата придонесува во поширока смисла на значењето политички, социолошки, организационо, културно, во можноста за реализацијата на конкретната и ефикасна содржина на пактот меѓу трудот и капиталот. Социјалдемократијата е еден специфичен и оригинален начин на структурирањето на левицата. Социјалдемократскиот компромис е само еден вид output на тоа структурирање.

2. СД ОД СРЕДИНАТА НА СЕДУМДЕСЕТ-ТИТЕ ДО РАСПАЌАЊЕТО НА КОМУНИЗМОТ ВО 1989

Глобално набљудуван периодот до деведесеттите години, независно од успехот на неколкуте социјалистички/социјалдемократски партии, се оценува како полузадоволителен кога е во прашање социјалдемократијата. Во времето на големите мутации на општеството, во услови на еден политички пејсаж во трансформација, се смалува социјалдемократската изборна база, како и можностите да се освои или одржи власта.

Периодот меѓу средината на седумдесеттите и крајот на осумдесеттите години, се карактеризира како период на слабеење на големите социјалдемократски партии, чија кулминација ќе биде достигната во почетокот на осумдесеттите години. Паралелно, како што индицира негативната еволуција, поминувањето во опозиција, зачестува, и речиси е предвидливо во најголемиот број сондажи. Единствено групата на социјалдемократски партии наречени "Јужен социјализам" на кој му припаѓаат Шпанија, Франција, Грција и Португалија (Герасимос Мононас, Ибид. стр. 71) бележат импозантни успеси. За сметка на тоа социјалдемократските партии во скандинавските земји, потоа во Германија, Велика Британија, Белгија, Холандија, доживуваат сериозни неуспеси. Во овој период, европската социјалдемократија губи просечно 15% од изборната сила и една третина од партиите на власт, со што се констатира политичката фрагилност на социјалдемократските партии.

Во целокупното повлекување на социјалдемократијата единствено, значителна прогресија забележаа партиите кои во седумдесеттите беа во опозиција (шпанската, француската, грчката). Наспроти тоа, португалската СП која во седумдесетите беше на власт трпи пораз во почетокот на осумдесет-

тите. Едновременно и белгиските социјалисти, кои беа константно на власт од 1961 до 1981 год. трпат една значителна изборна ерозија. Наспроти нив, данските социјалдемократи иако не учествуваа во власта од 1958 до 1989 год. значително го подобруваат својот изборен резултат.

Меѓутоа, доколку се анализира дијаграмот на успехите и неуспехите на социјалдемократијата можат да се констатираат и неколку чудни и непредвидливи движења како што е примерот на грчкиот ПАСОК. Имено, по изборните неуспеси од 1989 и 1990 год. тие во 1993 и 1997 год. бележат големи изборни победи. Шведските социјалдемократи, кои беа на власт од 1982 год. во 1991 год. го реализираат најлошиот изборен скор незабележан уште од 1928 год. Данските социјалдемократи по изборните неуспеси во 1970 и 1980 год. во 1993 год. бележат голема изборна победа, што конечно во некоја рака може да ја потврди нашата хипотеза дека: **учеството во власта претставува еден значаен фактор на слабеење на социјалдемократско изборно тело.**

Нема сомнение дека, се можни и исклучоци од горе кажаната афирмација. На пример шпанските социјалдемократи од ПСОЕ (Partido Socialista Obrero Espanol) по еднаесетгодишно владеење, успеа и покрај ослабените позиции по четврти пат да ја освои власта во 1993 год. Единствено, корупцијата и митото ќе влијаат во 1997 год. да загубат на парламентарните избори во 1997 год. Слично е и со финските социјалдемократи SDP, кои се наоѓаа на власт речиси без прекин во 70 -те и 80-те, успеаја да се одржат на изборите во 1993 год.

За сметка на тоа, британските лабуристи по четврти пат загубија на изборите од 1992 год. исто како и германските социјалдемократи кои уште од 1982 год. не собраа сили повторно да дојдат на власт.

Изнесените констатции можат да помогнат во резимирањето на овој дел на нашиот проблем на истражување:

1. Билансот на изборните неуспеси на социјалдемократијата меѓу средината на седумдесеттите и крајот на осумде-

сеттите не значи и една генерална оценка за замирање на социјалдемократската левица;

2. Сепак заради значајните изборни неуспеси, што со себе носат дестабилизирање и слабеење на социјалдемократските партии, ќе влијаат и врз нивните изборни перформанси, како и врз мобилизаторските способности кон сопствениот електорат;

3. Слабењето на овие партии изгледа дека е повеќе сврзано со логичната криза на социјалдемократијата и на левицата во 1989 год. отколку на една политичка криза на СД.

2.1 Промени во социјалната база на социјалдемократијата

Постојаното приспособување на идеолошкиот и политичкиот профил на социјалдемократијата во текот на изминатиот век, со цел за поуспешна адаптација кон еволуцијата на социјалната структура, во преден план го истакнуваше прашањето на работничката присутност во СД партии. Независно од честото апострофирање на профилот за "народна и реформаторска" партија, сепак СД како партија на социјалната коалиција остана привилегирана инстанца на работничкиот сегмент.

Голем број аналитичари сметаат дека изборната, доктринарната и милитантната криза на СД би требало да се побара во пореметувањето на социјалната рамнотежа и изборниот социјалдемократски простор.

Првата тенденција која треба да се апострофира е значителната ерозија во присутноста на работничкиот слој во СД партии. Од таквата ерозија најмногу профитираат традиционалните десни партии. новите популисти на десницата или партии кои се позиционирани многу полево од СД.

Ширината на работничкото преструктурирање кон други партии е различна од држава до држава и често зависи од изборно политичката коњуectura. Во Англија и Данска, овој процес добива димензии на вистински социолошки расцеп.

Анализата на пробивот на британските лабуристи во рамките на работничките слоеви разликува една еволуција што може да ја поделиме во три фази:

1. За време на периодот 1959-1970 год. нивото на пробивот на лабуристите го достигна својот максимум и тоа во 1959 г. - 62%, во 1964 г. - 64% и 1966 г. - 69%;

2. Периодот 1970-1979 год. независно од двете победи на лабуристите во 1974 г. претставува најавување на изборниот неуспех, со оглед на тоа што присуството на лабуристите меѓу работниците опаѓа под прагот од 60% (58% во 1970, 57% во 1974 и само 50% во 1979 г.);

3. Во третата фаза (1979-1987 год.), партијата бележи еден ново квантитативно отстапување. Овој пат сите социјални зони на партиското влијание се значително погодени. Така присуството меѓу работниците опаѓа во 1983 г. на 42%, во 1987 г. на 43%, додека присутноста меѓу немануелните слоеви изнесува 17% во 1983 и 18% во 1987г. Конечно во 1992 год. по трите последувателни порази, лабуристите повторно губат на парламентарните избори. (Герасимос Мошонас, Ибид.76 стр)

Независно од фактот што шармот меѓу работниците и британските и данските социјалдемократи е прекинат, таквиот тренд само делумно е присутен меѓу австриските и шведските социјалдемократи. Пропорцијата на работниците кои гласале за шведските СД опаѓа од 74% во 1968 г. на 62% во 1976, односно на 65% во 1988 г. Во Германија, социјалдемократите, во периодот 1969-1987 год. успеваат да ја зачуваат нивната традиционална изборна база, работниците (58% во 1969 г. 60% во 1976 г. 62% во 1980, 55% во 1983 г. 59% во 1987 г.). За сметка на тоа, германските СД (SPD) не успеваат да ги придобijat избирачите од сегментот службеници и ситни функционери како и младите.

Од горе изнесеното можат да се извлечат следните констатции:

1. Социјалдемократите се повеќе се хранат од гласовите на избирачите кои им припаѓаат на средните класи, што од своја страна ги неутрализира штетите настанати со намалувањето на работничките ефективи во рамките на популацијата, но и во

рамките на традиционалната избирачка социјалдемократска база;

2. Се забележува тенденцијата за поголемо влијание и присуство меѓу слоевите од јавниот сектор, независно дали се работи за мануелен или немануелен труд, односно за нивната позиција во хиерархискиот систем на работни задолжности;

3. Натомашна електорална индиферентност на земјоделците и независните професии кон социјалдемократјата.

2.2 Социјалниот профил на социјалдемократскиот електорат

Социјалниот профил или социјалната специфичност на секој електорат ја опишува кохезијата на класата или слоевите на тој електорат. Во таа смисла, степенот на кохезијата на избирачките слоеви или класи, претставува еден полезен индикатор за опфаќање на социјалниот карактер и индиректно на културниот карактер на една партија. Воедно тоа може да биде и мерило на нејзината способност за адаптација, без да се судри со одредени сегменти на својата социјална база, односно да води соодветна кохерентна политика на класата.

Анализата на социјалниот состав на електоратот а не на однесувањето на одредени социјални сегменти, ќе овозможи да се разбере интерната социолошка дијалектика на социјалдемократската коалиција. При тоа неопходно е да се следат социјалните групи во пораст или залез.

Од прикажаните податоци на табелата, може да се констатира дека од 60-те години, кохезијата на социјалдемократската електорална класа, трпи силни движења, што од своја страна ја потврдува хипотезата на едно значајно реструктурирање на социјалдемократската изборна основа. Сведочи сме на едно значајно преселување на социолошката гравитација на социјалдемократскиот електорат кон средните вработени слоеви. При тоа се конституираат два социјални пола со речиси идентично значење, кои во иднина ќе се среќаваат во средината на социјалдемократскиот изборен простор. Од една страна претераната присуство на работничката класа видно се

смадува, со што класниот карактер и социјалната кохезија на оваа политичка сила се намалува. Од друга страна се наметнуваат новите социјални слоеви во експанзија со што се издиференцира неопходноста за новиот стратешки влог кој гласи: **создавање алијанса на работниците со новите социјални слоеви во експанзија.**

Табела бр.4 Социјален профил на социјалдемократскиот електорат

	Данска		Австрија		Германија	
	1966	1987	1969	1986	1967	1976
работници	72%	50%	68%	53%	61%	45%
средни класи вработени	23%	46%	25%	43%	32%	49%
независни професија	5%	4%	7%	4%	8%	6%

Извор: G.E. Andersen 1985, стр.128. Pelinka, стр. 46. Pelinka-Plasser, 1989 стр. 75

На тој начин се ефектуира еден вид социјална конверзија на социјалдемократијата, од една работничко-народна партија, во една партија на вработените, релативно блиска до моделот "привлечеи се-опфати се"

Меѓутоа, социјалната диверзификација на СД партија која силно се забрзува во текот на 80-тите, не е придружена со најдобри изборни перформанси. Во текот на 80-тите, СД партиите бележат осетен пад на влијанието врз изборното тело. Нема сомнение дека краткорочните ефекти од "стратешки пожелната а социолошки речиси неизбежната еволуција" не се баш најповолни, меѓутоа, анализирано долгорочно овие промени ќе создадат еден мошне позитивен изборен **feed back** во поновата политичка битка на СД.

Имено, средните вработени слоеви, кои се одликуваат со една голема интерна разновидност и политичка хетерогеност, на почетокот на овие поместувања не се одликуваат со некоја јасно детерминирана политичка позиција. Овие социо-

професионални категории константно растегнувани меѓу левицата и десницата се здобиваат со една хибридна и неизвесна позиција. Затоа на почетокот на 80-те отсуствува масивната поддршка на овие слоеви на СД. За сметка на тоа, релативното смалување на значењето на работничката класа во рамките на СД електорат, пропорционално е послан отколку општото намалување на значењето на таа класа во целокупната популација. (Merkel 1992 стр. 28)

За полесно мобилизирање на овој сегмент избирачи, но и заради слабеењето на историската врска со работничката класа, СД преминува на стратегија на **зајакнат меѓукласен пристап**, што инсистира на новата социолошки, политички проширена и победничка изборна коалиција меѓу работниците и новите средни класи.

Од овој дел можеме да ги извлечеме следните констатции:

1. Релативното значење на традиционалниот и централен блок на СД електорат, составен од работничката класа е смален, како резултат на два фактора: а) апсолутното и релативното опаѓање на работничките ефективи во рамките на целата популација; б) зголемениот одлив на работниците од СД партији;

2. Заедно со работничката класа што и натаму останува еден пол на максимална поддршка на СД, но чија централност е значително смалена, градуелно се афирмира еден друг сегмент тоа се **вработените слоеви и посебно вработените слоеви од јавниот сектор.**

Споменатиот пол на поддршка е еден пол со посреднички статус ситуиран меѓу полот на вработените и оној на белите крагни;

3. Со оглед на културното потекло на средните вработени слоеви, во рамките на СД присуствуваме на постепено губење на влијанието на работничката култура во рамките на партијата. За сметка на тоа се конституира една нова културна и социолошка рамка, чија централна последица е смалување на улогата и на силата на работничкиот елемент во СД.

2.3 Кои новиот идентитет

Набљудувањата на модерните изборни кампањи на големите политички партии во Западна Европа кога станува збор за користените средства и методи истакнуваат во преден план три нови феномени: а) централната улога на медиумот, во преден план на електронскиот медиум; б) систематичка употреба на професионалци кога станува збор за комуникациите; в) употреба на научните методи во истражувањето на јавното мислење. Да ги анализираме овие аспекти секој засебно.

Првата карактеристика, која е диктирана од страна на електронскиот медиум се состои во приспособување на партијата во поглед на водењето на изборната кампања. За таа цел, значително се зајакнува улогата и значењето на лидерот на партијата во рамките на изборната кампања. Лидерот на партијата се проектира во центарот на јавната дебата. Големото значење на медијатизацијата ги фаворизира кампањите од **претседателски** тип кои се водат од страна на шефот на партијата, често центрирани врз неговата личност. Денешниот лидер во однос на некогашниот лидер, се појавува и како главен играч во играта, но и како влог во изборната кампања. Неговиот евентуален изборен успех уште повеќе ја јакне неговата позиција. Неговиот неуспех значи негово слабеење, промена на групата околу него или негово лично заминување.

Вториот значаен феномен, практично произлегува од суштината и императивот за ефикасното одвивање на изборната кампања. Успешната изборна кампања претпоставува свесовидна **централизација** во процесот на одлучувањето на партијата. При тоа, оваа чувствителна и сложена операција на донесување одлуки се сведува на една мала и привилегирана група која гравитира околу лидерот на партијата. Во рамките на таа група, улогата на специјалистите, особено во доменот на комуникациите, на истражувањето на јавното мислење, научниот пристап од секој вид станува примарна!!!

Третиот феномен, произлегува од значењето кое му се придава на истражувањето на јавното мислење, кое патем игра

примарна улога во идеолошкото, стратешкото и тактичкото позиционирање на партијата. Мислењето, ставовите и желбите на народот, на одредени социјални сегменти, слабите и силните страни на програмскиот и политичкиот профил на партијата, имидот и влијанието на лидерот и на неговите главни сопартисии се испитуваат постојано и со големо внимание. Тоа е практично и услов без кој неможе да функционира ниту една стартегија.

Гледано низ призмата на комуникациските промени, два елемента добиваат едно исклучиво значење:

а) Дијалогскиот модел на политичката комуникација фокализиран врз контактот и размената на идеите со граѓанинот-избирач (поздравување на јавни места, принципот од врата на врата, дебата со мали групи во квартот или на работно место до дистрибуирање на новини и документи) според својата ефикасност како да го надминува пропагандистичкиот модел (големи собири и говори со жестоки тонови и барање начин за придобивање на аудиторимот). Затоа пак телевизијата е медиум што го надополнува ефектот на пропагандистичкиот модел. На тој начин се заменува и улогата на активното членство кое има за цел да ја донесе политиката меѓу електоратот и на самиот терен. Денеска е повеќе од јасно дека изборната кампања се води од дистанца пред сè со помош на медиумите.

б) Традиционалната бирократија чија основна функција е привлекување и зачленување на масите и претставуваше основна потпора врз која се базираше кохезијата на членството, делумно е заменета со еден друг тип на професионалци односно експерти.

Со нивното заемно кеогзистирање, се наметнува сам по себе еден "латентен конфликт" кој патем постои во секоја политичка партија меѓу "организаторите" и "експертите" а во кој како победници најчесто излегуваат последниве. Златниот принцип на современото партиско политичко настапување да се знае за да се предвиди, да се предвиди за да се може, е основниот катализатор што го истакнува значењето на специјалистот.

Врз основа на претходно изнесеното, може да се констатира следното:

а) Јакне улогата на лидерот на партијата наспроти "елитата" сопартиски функционери наспроти останатиот дел на партискиот корпус;

б) Јакне улогата на малобројната партиска елита наспроти останатите функционери, органи како и наспроти останатото членство;

в) Јакне позицијата на специјалистите и експертите од секој вид наспроти традиционалната партиска бирократија и организационите функционери кои не поседуваат подлабоки научни квалификации;

г) Во случај на изборен успех, споменатиот процес продолжува, додека во случај на изборен неуспех или катастрофални изборни резултати се зголемува одговорноста на партиската елита, а во некои случаи доаѓа и до промена на врвот.

2.4. Монополот врз левицата под знак на прашање

Маркантниот факт во поглед на структурирањето на левицата во најразвиените земји на социјалдемократијата, се состои во доминацијата на социјалдемократијата врз целиот идеолошко-политички континуум на левицата. Нејзината силна доминација врз политичкиот и електоралниот терен на левицата, стана појдовна основа за едно специфично социолошко и политиколошко експанзивно однесување. Силината на социјалдемократската партија во овој сегмент се должи на: а) солидната доминација врз левиот сегмент на политичката сцена, што беше и резултат на отсуство на конкуренција или неутрализирање од страна на друг политички субјект; б) способноста на СД, за нејзиното отварање кон центарот, што е своевиден резултат на доминацијата врз левицата.

Таквата сигурна доминација се става под знак на прашање, со замешувањето на периферните политички полови од типот на нови политики *new politics*. Меѓу новодојдените актери се партиите од типот на "новата левица", меѓу кои се издвојуваат партиите на "зелените", кои освен во Швајцарија и Ав-

стрија имаат извесна десна вокација, во сите останати земји им припаѓаат на партиите од типот на новата левица. Со нивната појава, традиционалниот електорат како низ систем на споени садови од социјалдемократијата се прелева во екологијата, просечно меѓу 5 до 9% од избирачкото тело.

Во битката за избирачкото тело, социјалдемократијата, повеќе отколку во минатото ќе мора битката да ја води на повеќе фронтови. Притисната меѓу двете противречни влијанија кои стратешки се тешко помирливи, една радикална што пристигнува од лево, другата умерена што пристига од центарот, СД ќе биде приморана да ја пренасочи својата акција врз една поинаква платформа. Од една страна нејзиниот ангажман претпоставува респект кон еколошките и пост-индустријалистичките вредности од пост-индустријското општество, а од друга страна да ги брани и задоволува барањата и интересите на работничкиот сегмент и на синдикатите. На тој начин, СД во битката за привлекување на поголем број избирачи ќе бидат приморани да се впуштат во еден перманентен слалом меѓу три теми: една индустријска тематика кон поголемиот економски раст, една друга пост-материјалистичка и антиавторитарна што е скептички расположена кон економскиот пораст "по секоја цена" и една трета што е умерена и просверпска. Оваа трипла тематика ќе произведе без сомнение еден дискурс од типот "опфати се - привлечи се" што има амбиции да покрие сè симултано да произведе повеќе различни, ограничени или противречни матрици.

2.5. Социјалдемократскиот компромис на испит

Кејнзовата политика прераснувајќи во препознатлив модел на социјалдемократијата овозможи еден идеален спој меѓу трите противречни и тешко сповни интереси, како што се: секторскиот интерес на работничката класа, интересот на капиталот за еден непречен пораст и интересот на заедницата на граѓаните за една општа благосостојба.

Во меѓувреме, од забавувањето на економскиот раст, интелектуалната и техничката араматура на кејнизмот

покажа сериозна слабост, што особено дојде до израз на почетокот на 80-те. "Се чувствуваме исто како кога ќе стапнете врз некоја песочна дина. Го губиме дното без да знаеме што да направиме. Го ставаме под знак на прашање она што досега постојано го браневме," истакнува шведскиот социјалдемократ Кент Карлсон (Kent Carlsson) во Le Monde од 16.9.1990 год. Придобивките на кејнзовата политика се блокираа. Социјалната цена (во преден план порастот на невработеноста) на преземената економска и социјална ригорозност наекаде порасна. Политиката на прерасподелба на богатствата во полза на работничката класа и најсиромашните слоеви, се потешко е споива со економската ефикасност. Финансиската криза на **социјалната држава** порастот на бројните професионални здруженија и зголемувањето на бројот на социјалните конфликти, ги ставија под знак на прашање сите претходни договори од корпоратистички тип.

Приврзани кон кејнзовата регулација и заштита на стекнатите придобивки, социјалдемократијата да направи се за да продолжи натамошната примена на кејнзовиот модел. Меѓутоа, стана евидентно дека системот не беше во состојба и натаму да функционира како во претходниот период. По периодот на преиспитувањата, дилемите и преговорите, социјалдемократите се договорија околу политиката на заедничкиот модел наспроти кризата. Синдикатите, според овој модел прифаќаат умерен пораст на платите, односно губење на куповната моќ на платата, додека владата ја поддржува буџетската политика што е реалтивно експанзионистичка во поглед на социјалните престаии и намалувањето на даноците. Буџетската политика не резултира со инфлација затоа што е придружувана со една умереност во политиката на порастот на платите.

Во доменот на невработеноста, а во помала мера во материјата на развојот, најдобрите резултати беа постигнати во државите каде се реализираа нео-корпоратистичките преговори под закрила на социјалдемократијата. При тоа две тези стануваат евидентни:

а) Доколку социјалдемократската констелација беше посолидно базирана врз соработката и силата на биномот партија - синдикат, дотолку нео-корпоратистичките договори и макроекономските политики се покажуваа поефикасни;

б) Силната социјалдемократија се наметнува како најдобриот гарант за заштита на интересите на работниците.

По горните констатции може да го поставиме прашањето. Но што остана од социјалдемократијата? Дали социјалдемократијата не е навлезена во период на **десоцијалдемократизација**?

Повоениот социјалдемократски дизајн беше потхрануван низ силното присуство (електорално, синдикално, организационо, културно) на работничката класа и силниот економски развој, што благодарење на кејнзовите придобивки го зајакна спојот меѓу работничкиот интерес и општиот интерес. Меѓутоа, овие два елемента денес се значително загрозеи. Социјалдемократијата настојува да се прилагоди кон новиот социо-економски релјеф. Евидентно е дека трансформацијата на социјалдемократијата повеќе е резултат на социјал-економските и културните промени, кои значително го погодуваат нејзиниот развој отколку ефект и резултат на една политичка и идеолошка агресија од страна на партијата.

На тој начин, пореметен е и загрозен не само сегментот на ексклузивноста на работничката класа како резервиран домен на СД туку и резервираниот политички и идеолошки простор на СД како што е сегментот на левицата.

Кон двата споменати елементи што се поставени под знак на прашање, се наметнува уште еден стабилен домен на СД. Тоа е пореметувањето на кејнзовиот модел, низ кој долго време се идентификуваше цела една пракса и култура на СД.

Низ опишаната трипла еволуција во повоениот период, **подлабокниот идентитет на СД на неговата интимна историја и идентитет се ставени под знак на прашање**. На повидок е десоцијалдемократизација на социјалдемократијата, барем за ортодоксните социјалдемократи.

3. Панорама на европската социјалдемократија на прагот на ХХИ-от век

Крајот на ХХ-от век е одбележан со драматични настани кои непосредно влијаат врз политичката судбина на Европа, а со тоа и врз социјалдемократијата. Тоа беше најкусото столетие, што започна на 29 јуни во Сараево а заврши на 9 ноември во Берлин, ќе констатираат Жак Рупник и Доминик Моизи (Jacques Rupnik-Dominique Moisi "Le nouveau continent" 1991 str. 16) Годишната 1989-та е година на големата демократска револуција/ реформа во Централна и Источна Европа. Тоа е година што може да се спореди со 1789, 1815, 1919, 1945 год. Распаѓањето на комунизмот е светски процес согласно универзалноста на еден сон и утопија започнати во 1917 год. со Октомвриската револуција. Оваа историска 1989 год. означува и почеток на крајот на наследениот меѓународен поредок од Версај 1919 год. (ќе дојде до распаѓање на сите големи федерации создадени по Првата светска војна: СФРЈ, ЧССР, СССР) и оној од Јалта попознат под називот "биполарен свет" што ќе ја продуцира студената војна и кондоминиумот на двете супер сили СССР и САД. Несомнениот губитник на овој пресврт е советскиот марксизам и империјата што тој ја инкарнира. Вистинскиот победник ќе го дознаеме со текот на времето: тоа се пред сè источните општества кои ќе и се реваншираат на државата. Тоа е и Германија која по паѓањето на берлинскиот ѕид го пронаоѓа своето единство преку обединувањето. Конечно голем победник е и Европа која по една триесетгодишна граѓанска војна (1919-1945) и една вештачка поделба наметнатата со студената војна, се наметнува како актер а не како објект и влог на Историјата.

Едновременно, благодарение на "другата Европа" која долго време имаше статус на киднапиран простор. Запад прогресивно ќе ја открие европската идеја, односно идејата за една Европа дефинирана преку нејзината култура и вредности. Ев-

ропските вредности кои ни пристигаат од хуманизмот на Античка Грција, правото на Римската империја, христијанството и универзализмот на Ерусалим, ќе добијат институционална основа со конституирањето на Европската унија, која од 1 јануари 1993 год. ќе го приврши процесот на конституирањето на единствениот пазар, а од 2000-та ќе се трансформира и во единствена монетарна унија.

Завршетокот на XX-от век ќе биде одбележан и со големото наврќање на нацијата и национализмот. На сила и најчесто со најголема жестина национализмот ќе се наметне и на Исток и на Југ, со поголема нежност тој ќе продефилира и на Запад.

Денес на Исток се покажува дека проектот на комунистичката интеграција што се сруши, ослободи еден простор во чии рамки ќе се афирмира виталноста на “заробените народи” но и конфликтите за кои се веруваше дека му припаѓаат на минатиот век. По лирската илузија и единство, суфоришно одбележани во новостекната слобода настапува етничката фрагментација.

На Запад, моделот на европската интеграција инкарнирајќи ја рационалноста и современоста низ стратегијата на Маастрихт, го покажува последниот здив. Во Белгија, Италија, Шпанија, Обединетото кралство, Франција, Русија, Лос Анџелес, Бејрут, Сараево, Косово, насекаде во светот жени и мажи ги афирмираат нивните локални партикуларизми, нивниот национален, етнички или религиозен идентитет.

Од друга страна еден спротивен процес на глобализацијата и се заканува на државата-нација. Специјалистите предвидуваат дека глобализацијата на светските промени ќе им припадне на супранационалните и инфранационалните димензии. Каде е ситуирана социјалдемократијата во целиот овој меѓународен и внатрешен неред? Завршеток на студената војна, трансформација на меѓународниот поредок, идеолошка празнина на пост-комунизмот, економијата меѓу глобализацијата и декомпозицијата односно рекомпонирањето на системите?

Овој дел ќе го систематизираме во три дела. Во првиот дел ќе ја изложиме состојбата со социјалдемократијата во земјите членки на ЕУ, каде СД дава значаен печат на политичкиот живот на државата, со посебен осврт врз земјите на Јужниот социјализам. Во вториот дел ќе се позанимаваме со состојбата на посткомунистичките земји, додека во третиот дел посебен акцент ќе биде ставен врз состојбата на СД во Република Македонија.

3.1. Европскиот „тренафил во плуриел“ на власт во ЕУ

Во втората половина на деведесеттите, од 15 земји членки на ЕУ во еднаесет со владата раководи левицата, додека во уште две учествува во власта. По големата победа на британските лабуристи и на француските социјалисти во 1997 год. како и на победничката коалиција меѓу СПД и зелените во Германија во 1998 год. веќе се зборува за социјалдемократската ЕУ. Единствен исклучок се Шпанија, Ирска, Белгија и Луксембург, но затоа СД раководат со Австрија на чело со канцеларот Виктор Клима, во Данска со премиерот Нируп Расмунсен, во Финска Павео Липонен, во Грција Константин Симитис, во Италија со Романо Проди, во Холандија со Вим Кук, во Португалија со Антонио Гутерес, во Обединетото кралство Тони Блер и во Шведска Јеран Петерсон (Le Monde, 1.11.1998, Enquete sur une Europe “rose plurielle” str.1/2)

Долго време дијалектиката меѓу целта (социјална трансформација) и средствата (компромисот што го наметнуваше економскиот реализам) ја хранеше левицата со обемен материјал за дебата. Таквите тонови ги среќаваме и во првиот дел од нашиот труд. Со доаѓањето на лабуристичкото мнозинство на власт во Обединетото кралство, на левиот плуриел (комунисти - социјалисти) во Франција, на посткомунистичкиот центар во Италија и на црвено-црните во Германија, се лансира една серија коментари што настојува да ги изнајде разликите меѓу една или друга опција.

Но доколку во четирите големи европски земји, изборните дискурси и владините коалиции, беа мошне хетерогени,

практикувањето на власта не престанува да ги приближува разновидните СД мнозинства. Понекогаш се наидува и на парадоксални состојби како што е онаа меѓу често споредуваните лабуристот Антони Блер и социјалистот Лионел Жоспен. Британскиот премиер кој често зборува како истражувач на Светиот Грал кога се реферира врз "тачеризмот со хуман лик", во меѓувреме го утврди минимумот на платата и се избори за новите синдикални права на работниците, што не е баш во духот на некогашната "челична лед". За сметка на тоа, Жоспен кој се залагаше за надминување на социјално негативниот и морално неправедниот социјален систем, се залага за една политика на неолиберален модернизам. Конечно претседателот на СПД Оскар Лафонтен, настојува да докаже дека левицата од Берлин до Париз преку Рим нема други амбиции освен да управува со силата на парите. Приватизацијата, пензиските фондови, социјалната ригорозност, респект кон пактот на стабилноста, отсуство на волонтаризам во доменот на политиката на вработување, битка против социјалната несигурност, се домени во кои се прелеваат големи финансиски средства.

3.2. Дали силата на Европската СД е млтава ?

Спектакуларното забрзување на меѓународната криза и изборната победа на Герхард Шредер во Германија, беа доволни мотив за афирмирање на новите гласини: либералната зима заврши, доаѓа социјалдемократската пролет!!!

Социјалистичкиот "нео" стигнува кој ќе биде обновен во сите аспекти: неолабуристички и нео-кејнзијански.

Денес повеќе зборуваат и пишуваат за **Третиот пат** (third way) и за Новиот центар (Neue Mitte) отколку за **новата левица**.

На една конференција на New Labour, Тони Блер искажува задоволство што од својата партија успеал да направи еден "pro-business and pro-enterprise party". За време на состанокот на центар-левицата одржан во Њу Јорк Блер ќе го слави **радикалниот центар**, додека Романо Проди тогашен премиер на Италија ќе се восхитува на "Светското маслиново дрво". Конечно и Вилијам Клинтон ќе го искаже своето

воодушевување во однос на **третиот пат** кој се шири низ целиот свет.

Толкувањата од страна на специјалистите се следни: Според Антони Гиденс(Anthony Giddens) "обновената СД мора да биде лево од центарот, но центарот не смее да биде сметан за празна содржина". Оттука се наметнува и програмската содржина на Третиот пат како: еден радикален центар, една нова држава без непријатели, едно активно цивилно општество, една нова семејна демократија, еден граѓански либерализам, една космополитска нација. (Anthony Giddens, The Third Way, the renewal of social democracy, Polity Press, London, 1998)

Авторот на германскиот **Трет пат**, инаку економскиот советник на Герхард Шредер, Бодо Хомбах (Bodo Hombach), се залага за една Германија што е поинаква од моделот на социјална држава од стар тип. (Bodo Hombach, Aufbruch-die Politik der neuen Mitte - Нов почеток, Политика на новиот центар, Econ Verlag, Zurich, 1998)

Практично овој вид на нов модел што се предлага и дефинитивно ја отфрлува застарената левица која се карактеризираше со кејнзовото раководење на побарувачката, со ограничување на улогата на пазарите, со еден силен егалитаризам, полна вработеност и хомоген пазар на трудот. Новиот модел се залага за едно деполитизирано уредување на администрацијата и се однесува апологетски кон новиот хедонистички индивидуализам наспроти застарениот солидаризам. Конечно и британскиот и германскиот СД модел поаѓаат од дефинитивната хипотеза дека "живееме во еден свет каде никој повеќе не гледа алтернатива на постојниот капитализам". (Anthony Giddens, str.24)

На новиот радикален центар нема да му остане ништо освен лојално да раководи со профитите под внимателна контрола на финансиските пазари.

Моделот на **Третиот пат** има за задача да изнајде една средина меѓу сите екстремни модели, секогаш ритуално повикувајќи се на природната сила на глобализацијата. (Le monde diplomatique Daniel Bensaid, декември 1998 г. стр.4)

Што се однесува до милитантите и членството на СД, во редовите на лабуристите се помалку се среќаваат рударите, работниците облечени во сини или друг вид работничка гардероба. За сметка на тоа како што констатира International Herald Tribune од 30 септември 1998, "на конференцијата на лабуристите во Blackpool најбројни беа деловните луѓе, адвокатите, консултантите по менаџмент, облечени во скапи костуми и снабдени со мобилфони."

Во доменот на политичката економија, владите на центар-левицата на Европа практично ја следат политичката економија на центар-десницата. Метраната политика е делегирана на Европската банка, која е независна од политичката власт, системот на социјалната заштита е погоден и ослабен, приватизациите ја оневозможуваат поактивната индустриска политика, работодавците бенифицираат од даночните олеснувања, додека платните односи врз кои се потпираше повосената кејнзова политика, беше пореметена со индивидуализацијата на платите, флексибилноста на работното време, слабеење на синдикатот и на колективните договори. (Le Monde Diplomatique, 4.XII.1998, Ibid.str. 4) Без сомнение **Третиот пат**, целосно и го свртува грбот на класичната СД. Меѓутоа меѓу европските СД постојат и извесни разлики. На пример додека Тони Блер се залага за глобалниот пазар "како нешто позитивно за сите нас", Жоспен по ова прашање е дециден. "Јас му велам да на пазарното стопанство, но не на пазарното општество".

3. 3. Камуфлираниот реформизам на Тони Блер

По осумнаесет години владеење на британскиот конзервативизам од типот на "новата десница" лабуристите Тони Блер со проектот за "новиот лабуризам" се обиде да внесе нови политички идеи на островот. Тој се заложил за еден вид нов тачеризам пред сè преку намалување на данокот на приходите, приватизацијата, флексибилноста на пазарот на трудот. Сепак Блер не заборавил да потсети дека му припаѓа на СД семејство: редистрибуција на приходите, нови синдикални права, воведување на задолжителен минимум плата. Токму според Блер, син-

тезата на споменатите две групи елементи го сочинуваат неговиот фаворизиран **Трет пат**.

Уште во 1994 год. кога сè уште не раководеше со Лабуристичката партија, заедно со своите истомисленици ги отфрли опциите за едно лево крило, како и оние на десницата во британската СД. Блер ги неутрализира и старите СД ревандизации како што е принципот "повеќе даноци, повеќе трошоци" и преоптоварената Социјална држава.

За сметка на својот претходник Јон Смит, кој инспирацијата ја бараше во европскиот СД модел, Блер и неговата екипа отидоа подалеку, дури во Австралија, Нов Зеланд и САД. (Во Нов Зеланд меѓу 1984 и 1990 год. тамошната лабуристичка влада презеде серија економски и социјални ултралиберални реформи, исто како и Бил Клинтон кој ќе ја укине федералната помош за најсиромашните).

Екипата на Блер ќе ги трансплантира неколкуте американски изборни техники како и заслониците идеолошки црти со Американците. Инспирирани од Клинтоновата кампања дури ќе ја преземат и тезата дека "населението од кварталите на пред-гардијата ќе мора да станат срце на новата прогресивна коалиција", независно од фактот што сондажите покажувале дека најголемиот број британци се чувствуваат како работнички класи (working class).

Најчудно и најнеобично за лабуристите е што Блер не престана да ги ревандизира елементите на тачеризмот. "Некои од промените кои ги зачна "железната дама", претставуваа неопходни акти на модернизацијата".

Истоштени и деморализирани од четирите суксесивни изборни порази (1979, 1983, 1987, 1992 год.), лабуристичкото јадро и големиот дел милитанти и синдикалисти, беа подготвени да дозволат секаква реторика само да се победи конзервативната партија. Од друга страна, внатрешните слабости на конзервативците, уште повеќе го олеснија триумфот на Блер, кој им го нанесува најтешкиот пораз на своите противници со речиси неверојатни 419 освоени парламентарни седишта за лабуристите наспроти 165-те седишта на конзервативците.

“Ние бевме избрани бидејќи ние бевме новите лабуристи и ние владееме според начинот на новиот лабуризам”. Меѓутоа многумина од конзервативната партија сметаат дека новата лабуристичка партија стана една партија на десниот центар за која без размислување би требало да се гласа. Дали таквата констатација е навистина точна? Блер ги укина престациите за неженетите и дел од инвалидната за пензионерите, во универзитетите се воведо партиципација, ја зајакна приватизацијата. Од друга страна социјалдемократската содржина на неговите промени ги надминуваа вообичаените ритуални концесии на синдикатот. Независно од тоа што одби да ја зголеми максималната стапка врз приходот (40%) и упорното неизговарање на зборчето **еднаквост**, сепак буџетските одлуки почнаа скромно да ги преследуваат ресурсите во полза на најсиромашните. Така трошоците за образование и здравството, би морале за следните три години да пораснат за 40 милијарди фунти стерлинзи или негде над 100 милијарди германски марки. Воедно бројни програми од типот на New Deal немнети за младите и невработените, беа финансирани од страна на приватизирани фирми од јавен карактер како што се оние од доменот на електростопанството и природниот гас. По пат на доспецијализирањето и инцирањето јавни работи значително беше намален и бројот на младите невработени на островото.

Со својата специфична политичка стратегија која веќе и го поприми и соодветниот израз **Блеризам**, лидерот на британските лабуристи се доближи до либералните демократи. На тој начин, Тони Блер се надева дека ќе го надмине политичкиот расцеп во земјата од што најмногу профитираше конзервативната партија. Блеризмот е типично британски феномен со амбиции да се искаже и една глобална политичка визија за иднината. Британскиот премиер ја разви идејата за “партнерскиот капитализам” и за заедништвото, што според неговиот толкувач Антони Гиденс би се резимирало низ следнава синтагма: **нема права без одговорности**.

Кога размислуваме за блеризмот без дополнителните маркетиншки додатоци, може да констатираме дека овој фе-

номен представува еден вид компромис на социјалдемократијата со светскиот неолиберален поредок. Тоа е еден дополнителен чекор повеќе во однос на она што го направија француските и шпанските социјалисти во 80-те. Создаден од страна и на особеноста на британскиот капитализам како и на трансформацијата на општеството што го создаде, блеризмот е истовремено и рефлекс на политичките и социјалните порази на десницата во Велика Британија.

3.4. Француската социјалистичка партија

Она што е фрапантно во социјалната стратификација на француските социјалисти е доминацијата на средно вработените класи, особено слоевите кои се најобразовани. Од 1951 година, работничкиот елемент е во постојано опаѓање.

Табела бр.5. Еволуцијата на членовите на СПФ според професионалната припадност

	1951	1973	1990
земјоделци	9%	11%	7%
занаетлии, трговци, шефови на предприятия	15%	12%	7%
Проф. кадра, млади интелектуалци	3%	10%	9%
Наставници	-	10%	20%
Службеници	11%	19%	27%
Работници	43%	19%	12%
Останати	4%	2%	

Најмаркантната карактеристика на социјалната содржина на членството на СПФ (Социјалистичка партија на Франција) е мошне силната присутност на наставниците чиј број не е мал. (во 1990 год. во 60 милионската Франција на секој 327 граѓанин доаѓа по еден наставник) како и мошне слабата присутност на работничкиот сегмент. Ако се земе предвид и

релативно слабата присутност на службеничкиот сегмент, ќе дојдеме до констатацијата за СПФ како меѓукласна организација, чија основна одлика е силната речиси аритметичка доминација на средните вработени слоеви, често привилегирани, добро воспитани и добро заштитени во социјална смисла. Во споредба со останатите големите социјалистички/социјалдемократски партии на Европа, Француската социјалистичка партија е **најмалку работничка партија**.

Следната заедничка карактеристика на СПФ е отсуството на силната и константна врска со синдикатот на вработените, што од своја страна значително го оптоварува структурирањето и социјалната и политичката улога на некомунистичката левица во Франција. Во таа насока, СПФ длабоко се разликува од останатите европски социјалдемократски модели според кои синдикализмот служи како ексклузивна поддршка и партнер во една или друга форма на социјалдемократските политички сили (Portelli, *Le parti Socialiste, Paris Montchrestien, 1992, str. 58-65*). Уште посимптоматично е што СПФ и покрај освојувањето на власта во 1981 год. не успеа да воспостави основи на еден нов начин на уредување на индустриските односи и на социоекономскиот систем кој е близок до социјалдемократскиот модел.

Во отсуство на подлабоко синдикално присуство, релативно недоволно развиената врска со мрежата невладини организации, организационо снабдена со значаен бирократски апарат, сместена во едно опкружување кое покажува сè поголема индиферентност и резерви кон партизмот, СПФ станува мошне чувствителна и кршлива со тенденција со големи осцилации да ги доживува сите избори и стресови.

Меѓутоа предноста на СПФ е нејзината главна социјална потпора средните социјални вработени слоеви, кои доживуваат целосна експанзија, како квантитативно така и квалитативно. Меѓутоа изгледа дека централното прашање кое непосредно се однесува на иднината на социјалдемократијата во Франција е следното прашање: дали средните вработени слоеви можат да претставуваат сигурна и стабилна потпора од-

носно едно постојано избирачко тело на кое СПФ може постојано да смета?

Искуствата на европската социјалдемократија покажуваат дека средните вработени слоеви не се во состојба да ја преземат врз себе улогата и функцијата на привилегиран сегмент во стратегијата на една голема партија, како што тоа беше случај со работничките слоеви. Таквата констатација произлегува од некохерентниот и неунифициран карактер на средните вработени слоеви. Со оглед на нивната хетерогеност и динамика, споменатите социјални слоеви не се во состојба да ја поддржуваат на еден траен и стабилен начин политичката опција на било која голема политичка партија, па според тоа и на социјалдемократијата.

Од друга страна, СПФ во отсуство на помасовната синдикална и работничка присутност, зајакната со една мрежа на невладини организации но со мошне нестабилно просоцијалдемократско членство, сместена во едно индиферентно и аморфно и антипартистички расположено опкружување, покажува знаци на своевидна кршливост и нестабилност. Кон напред опишаните карактеристики се надополнуваат општата тенденција на слабеење на приврзаноста и пристапот на граѓаните кон партизмот па според тоа и кон СД.

Меѓутоа, традиционалната слабост на француските социјалдемократи, а тоа е неуспешното вметнување во синдикалното и работничко мисле, и претераното потпирање врз средните слоеви особено во текот на 70-те и 80-те, денес а и во иднина може да се покаже како голема компаративна предност со оглед на огромната експанзија на средните вработени слоеви. Сепак за да се профитира од таквиот социолошки модернизам на СПФ неопходно е да биде потврдено исполнет клучниот услов а воедно и дилемата: дали средните вработени слоеви можат да конституираат основна база и стабилен потпирач на СПФ.

Во однос на ова прашање европските искуства се мошне сомнителни, особено кога станува збор за нивното електорално однесување. Средните вработени слоеви не се во состојба стабилно да го сочуваат привилегираниот корпус во стратегијата

на големите партии како што беше примерот со поддршката на СД и лабуристите од страна на работничките слоеви. Во таа насока, работничките слоеви независно од нееластичноста и недо-волно модерниот културен профил се појавуваат како најсолидни политички формации на СД пред сè благодарение на нивната масовна поддршка како и на високиот степен на кохезија.

Според тоа пред сè, СПФ врз основа на својата СД позиција но и своите социолошки предиспозиции симултано мора да води битка на два фронта: едниот фронт е оној за привлекување на работничките слоеви и вториот е фронтот за средните класи. Меѓутоа изборната катастрофа од 1993 г. покажа дека СПФ во отсуство на една социјална и организациона инфраструктура од СД тип премногу е изложена на политичката коњукура и на нестабилноста на избирачите. Така на спомнатите избори СПФ ќе загуби 25% од работничкото и 23% од гласачкото тело на средните слоеви. Најголемiot парадокс за една партија на левицата е што таа ќе забележи подобри резултати меѓу привилегираните, отколку меѓу дефаворизираниите и сиромашните гласачи (BVA-Liberation).

Слабостите на СПФ се од структурна природа бидејќи тие се однесуваат на матрицата на францускиот СД модел. Дали и во Франција присуствуваме на една десоцијалдемократизација. Впрочем од СД модел на француските социјалисти се добива импресија дека "тие без престанок произведуваат една онтолошка несоцијалдемократија". (Gerassimos Moschonas 142str) Се прашуваме дали нешто останува од француската СД? Можеби овде би можеле да се послужиме со одговорот на Заки Лаиди. (Zaki Laïdi, Le Monde, 1.IX.1998)

"Не останува ништо или речиси ништо од СД", би ви одговорил просечниот лев конзервативец, според кого левицата и колективната сопственост на средствата за производство се логично сврзани. Според современиот начин на СД размислување во Франција, „во едно општество во кое подолгорочно доминира либералната идеологија, прекинот во идентификацијата на СД со јавната сопственост, може да прерасне во предим-

ство и извор на идеолошко освежување а не заоѓање во водите на неолибералниот конформизм." (Le Monde 1.IX.1998) Впрочем на прагот на третиот милениум станува јасно дека правниот статус на сопственоста не е најзначајната парадигма за суштинското разбирање на светот. Во текот на 80-те и 90-те, се покажа дека порастот на нееднаквоста само делумно произлегува од приватизацијата и дека многу позначајни генератори на нееднаквоста се работниот и платниот статус на индивидуата, генерацискиот расчекор и наследените богатства и нееднаквости.

Во епохата на големите прекршување на идеологиите и стратегиите, разбирливо е што и за француската СД се поставува прашањето: врз кои принципи на идентификацијата и ангажманот може да се осмислува денешната СД? Од бројните предлози се издвојуваат два како според својата содржина така и според актуелноста. Од една страна се сугерира аргументирана критика на неолиберализмот, а од друга страна се заговара едно подлабоко редефинирање на идејата за општествените промени заради најмалку две причини. Првата причина е фактот што пазарот е една несовршена општествена конструкција а не еден спонтан ред, а втората е дека постојат "пазари" и "пазари". СД денес би можела да се дефинира и како едно движење кое целосно го прифаќа пазарното стопанство, но одбива да се движи кон пазарното општество. Наспорти неолибералите кои го глорифицираат пазарот и на десните и левите конзервативци кои го презираат, современата СД не би смела да застанува зад средни, тактични или небулозни стратегии во поглед на ова прашање. Пожелно е таа да се заложии за едно активно, целосно и содржинско редефинирање на својот однос кон пазарот, со постојан ригорозен и внимателен однос кон неговите несакани последици, проширување на пазарот во сектори од општествена и социјална ползност, збогатување на етичката содржина на пазарот, со особено внимание кон пазарните параметри и животната средина.

Откако левицата е левица, таа не престана да се идентификува со промените за сметка на десницата која настојуваше

да го сочува утврдениот поредок. Но со неолибералната револуција улогите се сменија. Денес вистинска револуционерна сила е неолиберализмот, кој во името на пазарот, настојува да го сруши буржоаскиот поредок, кого средните класи перфектно го асимилираа. Доколку последниве станаа внимателни, тоа е заради фактот дека правилата на играта се сменија. Да се игра неолибералната игра тоа значи да се стави под знак на прашање секоја извесност, сигурноста на "буржоаскиот поредок" конституиран во триесеттите прифатен како од страна на левицата така и од страна на традиционалната десница.

За левицата тоа е еден изворен предизвик, бидејќи за прв пат таа се појавува во улога на сила која треба да конзервира. Навистина таа и натаму повикува на длабоки промени, но тие апели се мошне нејасни или асоцираат кон враќањето на кејнзовиот модел. Секако најлесно е да се осмисли еден СД проект за зачувување на достигнатите придобивки, но таквите ревандикации би станале самоубиствени доколку еволуираат во програмски цели на СД.

Еден обновен систем на СД идеи би можел да преживее доколку е во состојба да сочува одредени придобивки и истовремено да ги земе предвид длабоките трансформации наметнати со глобализацијата, индивидуализацијата на афинитетите, развитокот на културниот плурализам и персонализацијата во расудувањето.

За Лионел Жоспен, претседателот на СПФ, и натаму "реформата останува суштинскиот метод на социјалната трансформација, а природата на францускиот социјализам ја задржува својата реформска вокација" (Le Monde 1. IX. 1998). Без оглед на "нијансите во единствената СД мисла" и разидувањата со изворните мисли на СД, останува еден широк простор за размислување и ангажман како за политиката en general така и за СД особено во Франција.

3.4. Проектот на Герхард Шредер

За време на изборната кампања (пролет-есен 1998) на малиот билборд на СПД-Социјалдемократската партија на Гер-

манија (Sozialdemokratische Partei Deutschlands), умножена во 2 милиони примероци се истакнуваа деветте ветувања за чија реализација би се ангажирала СПД доколку гласачкото тело му ја даде довербата на нивниот кандидат Герхард Шредер: битка против невработеноста, создавање на фантастични 100 000 нови работни места за младите, активирање на политиката за рамноправноста меѓу половите, битка против криминалот, јакнење на социјалната правда... На реверсот на синиот рекламен примерок доминира една убава фотографија на кандидатот за канцелар Герхард Шредер каде порачува: ви нудам девет добри причини да гласате за СПД, десеттата се вика Кол. Сондажите потврдија дека уште пред изборите Германците се изјасниле дека им се допаѓа "шармантната фаца" на Шредер, неговите сини очи, неговиот шармантен глас, и сакајќи да поверуваат дека ќе ја намали невработеноста со која се погодени повеќе од 4 милиони луѓе. За да ја покаже загриженоста за обичниот човек, Шредер за сметка на Кол кој во очите на просечниот граѓанин претерано се интересираше за надворешната политика, ги публикува одговорите на 26-те писма испратени од страна на граѓаните. "Јас сум подготвен" истакнува еден од изборните слогани на Шредер. Подготвен, но за што? Да се преземе власта и да се смени Кол. Но, што потоа? За време на кампањата тој настојуваше да каже што помалку, или барем неговите настапи беа крајно кампањски. Додека во 70-те се рекламираше за комунист, денес тој ја запее химната на претпријатијата и иновациите (Le Monde 18.08.1998) за да ги привлече поранешните гласачи на Кол. Потоа во едно пледоаје за социјалниот модел на Германија, им ги врати надежите на другарите од СПД и на сјадикатите. "Тој е како јагула, изјавува Хелмут Кол, истакнувајќи ја "чик-цак" претеријата на својот предизвикувач.

Герхард Шредер е дете на "нултата година на Германија". Тој е првиот германски канцелар што не ја запознал војната. Тој нема ништо заедничко ниту со социјалдемократската партија. Неговата кандидатура беше прифатена не само заради пријателството или духовната блискост со своите сопартисјаци, туку и заради неговата популарност. Тој беше единствениот кој

можеше да им ја донесе победата на германските социјалдемократи. На 27 септември 1998 г. ги доби германските парламентарни избори. СПД заедно со Зелените располагаат со апсолутно мнозинство од 11 места во Бундестагот. "По шеснаесет години владеење ерата на Кол е завршена", ќе изјави новиот канцелар во својот победнички говор.

Сто дена подоцна, Шредер сè уште ја ужива довербата на граѓаните, од кои дури 75% се задоволни од неговите први сто дена на владеење. (Der Spiegel, 1.02. 1999г) За сметка на јавното мислење, медиумите кои за време на кампањата му пружија огромна поддршка не престануваат да го критикуваат новиот канцелар на Германија. Така Die Zeit зборува за "сто слаби денови" додека Spiegel во специјалното досие од 11 страни, овој период го нарекува "хаос со новиот канцелар".

Тој започна многу амбициозно. Новата влада предложи усвојување на реформата на законот за националност, која повеќе нема да биде фундиран врз база на крвната поврзаност, со што ќе се отвори патот кон интеграцијата на 7,3 милиони странци кои живеат во Германија. Шредер ги зголеми семејните алокации за 13% и ги поништи бројните реформи на социјалната држава наметнати од страна на владата на Кол против волјата на граѓаните. Тој ја укина и оспоруваната реформа која се однесува на пензионерите, а повторно ја воведе 100% компензација во случај на отсуство заради болест, го зајакна законот со кој се штитат работниците од отпуштање од работа. Конечно во една земја која практично не допушта младите да бидат неактивни, Шредер ја иницира програмата за вработување на 100 000 млади без работа.

Во меѓувреме владата не наметна ниту една идеолошка реформа. Зголемувањето на даноците за богатите која фигурираше во програмите на двата коалициони партнери не влезе во потпишаниот договор меѓу Зелените и СПД. Самиот Шредер призна дека интервенирал кога ја увидел грешката на своите партиски другари. Тој исто така го оневозможи и проектот со кој се предвидува зголемување на данокот за ситните работни активности, што од своја страна ќе предизвикаше зго-

лемување на невработеноста. Во однос на министерот за финансии Оскар Лафонген инаку претседател на СПД, познат по својот неочејзнов став, тој брзо се вметна меѓу заговорниците на финансиската ортодоксност, потврдувајќи ја независноста на централните банки и желбата да се респектира Пактот на стабилноста и порастот. (Le Monde, 3.02.1999)

Германскиот печат и опозицијата го осудуваат нередот што завладеа во Бон, откако екипата на Шредер ги умножи иницијативите, без претходно да ги протестира последиците, за по извесно време биде приморана катастрофално да се корегира и отстапува. Најилустративен е примерот со транспортот на нуклеарните отпадоци, што по силното најавување на канцеларот дека ќе биде стопирано од 1.01.2000 год. официјално беше повлечено како идеја со следниот изговор "Тоа беше грешка". Имено, министерот за правда не беше претходно консултиран за да ги оцени консеквенците од примената на споменатиот законот, а владата не ги предвиде негативните странски импликации од таквиот акт. "Изгледа дека во почетокот усвоивме еден мошне брз ритам, можеби беше премногу брз" изјавува Шредер во Tagesspiegel на 28.01.1999 год. Меѓутоа, повеќе од јасно е дека владата на Шредер сè уште нема преземено вистински реформи на Социјалната држава и пазарот на трудот. "Анулирањето на претходните реформи не се реформи" признава министерот Бодо Хомбах (Bodo Hombach) инаку најблискиот соработник на Шредер. Пактот за вработувањето кој предвидува заеднички консензус на владата, патронатот на работодавците и синдикатите, ќе мора да создаде таква клима која ќе овозможи прифаќање на потребните реформи од страна на целата популација. Меѓутоа, ревандикациите на синдикатот на металурзите кој побарува пораст на платите за 6,5% веќе ја оптоварува климата на таквиот договор. Од своја страна министерството за труд до крајот на 2000-та подготвува проект за реформи во доменот на пензиите иако неговото донесување беше најавено веднаш по истекот на првите 100 дена на владата Шредер.

Независно од сите спекулации, победата на Герхард Шредер во Германија конечно ќе овозможи спроведување на една "голема политика на вработување" во Европа. Тоа не значи дека таквиот проект не беше реален и со еден Хелмут Кол, меѓутоа барем постои извесен степен на опортунизам кој произлегува од идеолошките инспирации на тринаесетте СД влади меѓу петнаесетте земји членки на ЕУ. Евидентно е дека граѓаните на Европа не веруваат во немоќта на политиката и сметаат дека таа може да изнајде решенија за проблемот на невработеноста. Германските избирачи како и избирачите на останатите европски земји гласаа за социјална Европа.

Императивите на битката против инфлацијата, беа раководени од "револуцијата на конзервативците" во 70-те и 80-те. Таквата стратегија повикуваше на рестриктивни политики и реформи, за да се фаворизира умереноста во политиката на плати.

Денес, императивите на битката против невработеноста и дава простор на една "прогресистичка револуција" чие привилегирано средство ќе биде водење на една решителна експанзионистичка политика. (Le Monde 8.10.1998г.) Во таквата интерпозиција победата на СПД и на нејзиниот кандидат Герхард Шредер има огромно логистичко значење.

3.6. Скандинавски социјалдемократи

Земјите на скандинавскиот полуостров со право може да се наречат "социјалдемократски општества со најдолга традиција", со оглед на историските параметри, политичките и социјални искуства и актуелните показатели, состојби и трендови. Од 30-тите години наваму, Данска, Финска, Норвешка и Шведска остваруваа најстабилни политички позиции на СД како според бројот на членството, симпатизерите и избирачкото тело, така и според времетраењето, одржувањето и раководењето со скандинавското општество. Независно од бројните осцилации, политички коњукутури и изборни поразы, скандинавските социјалдемократи мошне содржајно и апликативно ја збогатија социјалдемократската мисла и емпирија.

Според податоците на К.В.Бејм (K.V.Beyme) во 1931 год. во Данска бројот на членовите на СД партија изнесувал 171 000 со стапка на зачленетост од 28,8%. Во 1974 год. и покрај општата криза во членувањето на политичките партии овој број изнесува 120 000 со стапка на членство од 15,4%. Во Финска соодносот е следниов: 33 000 во 1931 год. односно 12% стапка на членување, во 1975 год. членувале 102 000 со стапка од 14,6% и во 1989 год. членувале 85 000 со стапка на членување од 12,2% членство. Во Норвешка во 1949 год. во СД партија членувале 204 000 со стапка на членување од 25,7%, во 1974 год. членувале 130 000 со стапка од 13,4% и во 1990 год. членувале 128 000 со стапка од 14,8%. Во Шведска во 1932 год. членувале 304 000 социјалдемократи со стапка од 29%, во 1948 год. оваа цифра се зголемува на 636 000 членови со стапка на членување од 35,5%, додека во 1974 год. шведските социјалдемократи ја достигнуваат бројката од 1 001 000 членови со стапка на зачленетост од 44,6%. Во 1989 год. бележат благо опаѓање на 978 000 членови, односно стапка на зачленост од 42,8 %.

Синдикатите и натаму остануваат главниот резервоар на членството и на симпатизерите на СД независно од фактот што работничката присутност во СД партии на скандинавските општества е во постојано опаѓање.

Меѓутоа, доколку се бара одговорот за популарноста на СД во Скандинавија, истиот би требало да се побара во улогата и значењето на "скандинавската социјална држава" односно скандинавскиот Welfare state.

Скандинавската социјална држава ќе стане особено популарна по завршетокот на Втората светска војна, и ќе предизвика голема дебата меѓу аналитичарите на Европа. За еден добар дел реторичари скандинавскиот Welfare е пронајдениот модел на "третиот пат", односно "твтка социјална револуција" што го заменува моделот на "судир на социјалните класи" развиен од страна на ортодоксните комунисти.

Скандинавската социјална држава едновременно се истакнуваше и како алтернатива на хиерархиски диференцираната, бизмаркова и корпоративистичка социјална политика,

но и на либералната резидуална социјална политика од американска вокација што се темели врз примарноста на слободниот пазар, и интервенција на државата во исклучителни и тешки социјални состојби.

За сметка на тоа, скандинавската социјална држава интервенира во полза на сите граѓани, поседувајќи развиени давања и чинења на престапии. Главни извори во финансирањето на социјалните трошоци е државата. (Владо Пулиџ, "Социјалне реформи запада", Загреб: РСР, 1997, стр. 84)

Некои автори како Гост Еспинг-Андерсен (Goste Esping-Andersen) сметаат дека социјалдемократската социјална култура е мошне компатибилна со традиционалните и цивилизацииските вредности на релативно малите етнички и социјално хомогените скандинавски општества. Од друга страна, се нагласува претежно егалитарната социјална структура на нордиските општества кои не го познаваа феудализмот и социјалната хиерархија со чие разорно влијание беше одбележано европското континентално општество. Скандинавските СД партии успеаја да се наметнат како суштински пандан и движечка сила на сиромашните и средните слоеви и да ги наметнат егалитаристичките концепции на социјалната политика уште од раните 30-ти години. Шведските социјалдемократи го продлабочија социјалниот солидаризам по освојувањето на власта во 1932 година. Од тој датум, па се до 1976 год. или речиси половина век тие ќе раководат со државата. По кусата пауза и кризата на СД во скандинавските земји, тие повторно ќе ја добијат довербата на избирачите.

Денес СД ја поседува премиерската функција и раководат со политичката судбина на Данска, Шведска, Финска, Норвешка...

Мирниот марш на скандинавските СД продолжува.

Мали и средни СД партии

3.6.1. Шпански социјалисти

Шпанските социјалисти/социјалдемократи ПСОЕ (Partido Socialista Obrero Espanol), заедно со француските социјалисти/социјалдемократи ПСФ (Parti

Socialiste francaise) и грчките социјалисти на ПАСОК (Panellinio Socialistiko Kinima) ги сочинуваат партиите на т.н.р. Јужен социјализам.

Шпанските ПСОЕ формација со извонредни електорални достигнувања, доминираше во текот на осумдесеттите, особено (1982-1986 год.) со една таква супериорност без комплекси и амбиции (1982-1986) (?) со што можат да се гордеат социјалдемократите ширум Европа. Оваа партија се конституира по 1979 год. во пост-франкистичкиот период како легитимна партија, без анти-капиталистички визии. ПСОЕ подолго време одржуваше привилегирани односи со синдикалната централа УГТ, а по распаѓањето на комунистичката партија таа останува единствената изборна инстанца на политичкото претставување на работничките слоеви.

Меѓутоа, независно од политичката идентификација со СД, шпанските социјалисти не функционираат како СД сила на општеството. Невоспоставувањето на еден внатрешен модел на компромис од СД тип се објаснува со императивите на стабилизацијата и модернизацијата на младата шпанска социјалдемократија. Останатите причини за отсуството на социјалдемократијата на шпанското општество произлегуваат од неповолната економска конјуктура и екстензивните промени што би ја пореметиле производната структура на земјата. Овие промени наскоро го ставија на проба воспоставениот неокорпоратистички диспозитив, и особено дојдоа до израз во италијанскиот случај (1976-79 год.) и францускиот случај (1981-1984 год.) во услови на отсуство на еден нормален вектор на социјалдемократска реформа. Тој "нормален вектор" за производство на СД реформи е изграден од склопот на една "социјал-

истичка партија на коалицијата“ и еден работнички централ-
изиран синдикат кој е репрезентативен и го контролира моно-
полот на институционалниот израз на вработените. (Katznelson
I. Considerations in the Social Democracy in the United States p.93) Не-
говата присутност или отсутност цврсто ја утврдува (како што
тоа го потврдија француското, италијанското, британското и
грчкото искуство) оригиналноста, перманентноста, ефикас-
носта на секој СД потег или иницијатива. Односите на ПСОЕ со
синдикалниот брат УГТ се влошуваат по освојувањето на
власта во 1982 год. Иницијативата за разидувањето пристига од
страна на УГТ а веќе во 1986 год. непријателствата против со-
цијалистичката влада го достигнуаат максимумот. Судирот меѓу
ПСОЕ и УГТ е резултат на милитантната база на социјалде-
мократите под чија пресија се води една мошне умерена речиси
неолиберална политика на влада и на комунистичкиот ривал-
ски синдикат Comisiones Obreras. УГТ од своја страна ја напушта
стратегијата на учество во неокорпоративистичкиот процес (Пак-
тот од Монклоа 1977 год.), социјалните уредувања од 1979, 1980,
1981 и 1984 год. и ја одбра наместо платформата на измирување,
логиката на судирот. Кршењето на социјалните протести од
1987 год. и генералниот штрајк од декември 1988 год. се двата
значајни индикатори и моменти кои ја изразуваат не-
возможност на шпанските СД да се наметнат како политички
способни да го исконтролираат социјалниот мир. (Satrustegui, in
Merkel, 1992 str.44-45)

Отсуството на оригиналниот бином СД-партија од една и
репрезентативниот синдикат кој е унифициран и централизиран
од друга а оспоруван од трета страна односно од комунистите,
го претставуваат суштинскиот релјеф на противречната
политичка арена на шпанската левица. Набљудувано од овој
агол, четвртата по ред изборна победа на ПСОЕ во 1993 год. се
толкува повеќе како резултат на слабостите и на недоволната
модернизација на шпанската десница отколку на супериорноста
на шпанските СД. Вториот значаен аргумент на ПСОЕ беше
харизматичниот и шармантен “Фелипе” Гонзалес, нејзиниот
генерален секретар.

Меѓутоа големите корупциски афери меѓу министрите
и партиските колеги на Фелипе Гонзалес, доведоа до вистин-
скиот изборен дебакл на неговата партија на парламентарните
избори од 1997 год. На овие избори шпанските социјалисти на
ПСОЕ ја загубија власта по петнаесет години владеење во кон-
тинутет. На прагот на третот милениум, Шпанија по победата на
Герхард Шредер во Германија е единствената држава меѓу
петнаесетте членки на ЕУ каде левицата не учествува во
власта. Денес шпанските СД во опозиција започнуваат да ја
учат лекцијата на својата политичка слабост и кршливост. Им
станува јасно дека симбиозата меѓу партијата и синдикатот
претставува јазол на ефикасното функционирање на социјалде-
мократијата. Шпанските СД настојуваат да ја поправат
грешката од минатото, но заемното зближување со синдикатите
се одвива со огромни тешкотии. Според тоа, шпанските соци-
јалисти/социјалдемократи кои на почетокот на деведесетите ја
освоија власта заради слабостите на своите ривали од десни-
цата, во втората половина на деведесетите ја загубија власта на
изборите од 1997 година заради сопствените интерни слабости.

3.6.2 Грчки социјалисти

Во отсуство на една вистинска социјалдемократска тра-
диција во Грција, левицата историски се идентификуваше со
левите комунисти. ПАСОК создаден во текот на 1974 год. е
една нова партија во буквалната смисла на изразот. ПАСОК е
партија чиј идентитет е ставен под знак на прашање од страна
на легитимитетот на комунистите. Оригиналниот конституи-
рање на новата партија, што создаде сопствен идеолошки,
политички и социјален простор, е нејзиното афирмирање како
една “полу-анти-системска” партија на капитализмот.

Дискурсот на грчките социјалисти во чии рамки, анти-
империјализмот е централно прашање (ПАСОК од почетокот
настојуваше да се претстави како едно движење на национал-
ното ослободување) беше идеолошка, антиевропска и антиим-
перијалистичка партија вистински вектор, простор и фактор на
политичкото оспорување во политичкиот систем на Грција.

ПАСОК од основањето (1974-77 год.) ситуиран вон вишиот конформизам е anti-establishment партија par excellence. Неговото позиционирање во овој период му овозможува на ПАСОК да се наметне на политичката сцена дури и како **левица на левицата**. Во овој период ПАСОК се снабдува со еден идеолошки идентитет, но се афирмира и како антисоцијалдемократска институција што не членува ниту во Социјалистичката интернационала.

Почетната стратешка опција на левицата (1974-77 год.) ќе биде заменета со посоджинска стратегија, што ја одликува втората етапа во чекорењето на ПАСОК кон власта (1977-1981 год.) односно освојување на власта (1981-1989 год.). Освен централната стратешка ориентација од центрипетална природа, што се стреми да го зајакне влијанието на партијата меѓу умерениот електорат, се употребува и центрифугалната сила што му дозволува на ПАСОК да остане верен на својот почетен офанзивен дискурс, односно да продолжи да го разбира незадоволството на електоратот што го подгрејуваат комунистите. Споменатите тактики наместо да ја неутрализираат центрипеталната ориентација, благодарение на способноста на раководството на ПАСОК, грчките социјалисти ја зајакнуваат позицијата меѓу електоратот. Изразено во проценти, чекорењето на ПАСОК кон освојувањето на власта се одвива со следнава динамика: 13,58% во 1974 год. потоа 25,34% во 1977, 48,07% во 1981 год. и освојување на вториот парламентарен мандат во 1985 год. (45,82% од вкупните гласови). Со овој флеш на проценти евидентно е дека новиот политички актер е институиран.

Оваа стратегија на **центрифугалниот центризам** е клучот на успехот на ПАСОК. Во основата на стратегијата на ПАСОК отсуствува структурата од социјалдемократски тип. Попрецизно, ПАСОК од почетокот натпреварувачки средно-просечен, а социјално меѓукласен, се наоѓа под двојна пресија од "лево" и од "десно" настојувајќи да се прошири во двете насоки, адаптирајќи го своето однесување согласно сопствената позиција. Отсуството на еден работнички/популарен идентитет и на "традиционалната левичарска вокација", се специфичности кои го разликуваат ПАСОК од останатите СД партии. ПАСОК

од 70-тите и почетокот на 80-тите се разликува со својот меѓупартиски карактер, со слабостите околу поврзувањето со синдикалниот свет, со отсуство на еден кохерентен профил, со својот **кlienтелизам**, со своите националистички акценти, претераната моќ на лидерот. На тој начин ПАСОК претставува една поинаква партија од останатите европски СД партии.

Во првиот период од владеењето (1981-1989 год.) владата на ПАСОК не престана да испраќа пораки во сите насоки со цел да ги придобие професионалните организации, во функција на изготвување на својата економска и социјална политика. Меѓутоа таквите пораки не наидоа на соодветно ехо. Слабостите во функционирањето меѓу социјалните партнери, недоволната поддршка од страна на левите синдикати, нивната постојана пресија, во еден неповолен социо-економски контекст го оневозможуваат воспоставувањето на социјалдемократскиот модел на професионалните односи. Фронталните судири особено за време на периодот 1985-1987 год. по ригорозните мерки на економската и социјална политика, без претходно договарање со синдикатите ја наметнаа неопходноста за институирање на социјалниот консензус по пат на преговори.

Почнувајќи од овој период, особено по неуспехот на изборите (1989 год.) ПАСОК ја отпочнува својата реформа. Тој успева да профитира од сопственоот структурно јакнење, трансформирајќи се во најпопуларните СД како претставник на најсиромашните слоеви на грчкото општество. Оваа еволуција има своја логика и во фактот што со повторното доаѓање на кормилото на државата коинцидира со воведување на Социјалната држава во Грција. Денес, ПАСОК е најпопуларната политичка партија на Грција, со еден проевропски и умерен профил, со силно вкотвување меѓу работничките слоеви и уште посилно поврзување со синдикатот, со што значително се приближува кон европскиот модел на социјалдемократијата.

3.7. Епилог

Европските партии од СД тип се формации кои се наоѓаат во период на транзиција. Кусот социолошки и

политички приказ евоциран претходно, како и најновите искуства (во 13 од 15 земји членки на ЕУ на власт е СД) на политичките трендови на СД (Блер, Жоспен, Шредер...) уште поефектно ја најавуваат мутацијата во утврдувањето на новиот СД идентитет.

Денес во епохата на големите турбуленции, кога идентификацијата на членството слабее, СД независно од последните изборни успеси останува мошне чувствителна и фражилна. Таа може да освои огромно мнозинство гласови, и нови простори но исто така уште побрзо да ги загуби. Новата СД in statu nascendi социјално и културно е посодржajна, но организационо послаба и политички понестабилна, често зависна од харизмата на сопствениот лидер. Притисната меѓу еден популистички радикализам на десницата, и една "ослободителна" левица, СД ќе се соочи со мошне тежок избор. Таа, неможе да биде повеќе од што е денес уште поголем застапник на принципот **опфати се - привлечи се**, што патем поседува и извесни ограничувања. Впрочем и новите актери на левицата и десницата со стратегијата "ни лево- ни десно" потсетуваат дека примената на спомениот принцип има свои лимити.

4. СОЦИЈАЛДЕМОКРАТИЈАТА ВО ПОСТКОМУНИСТИЧКИТЕ ОПШТЕСТВА

Комунизмот, тој планетарен феномен, што се идентификува со XX-от век заради својата предоминантна присутност на сите меридијани, беше пред сè една идеологија со меѓународна вокација, поддржана од страна на едно светски институционализирано и структурирано движење. Месијанизмот на една теорија која се амбицира да го смени светот се сруши во 1989 год. по пат на една неочекувана и непредвидлива еволуција. На тој начин исчезнаа големите планетарни црти на револуционерниот месијанизам. Комунизмот како доктрина, како движење и како систем исчезна. Годиците 1989 и 1991 го оставија светот вшудоневиден, исто како за време на руската револуција во 1917 год. односно победата на сојузниците врз фашизмот 1945 год.

Беше прокламиран крајот на комунизмот, се прослави победата на капитализмот, беа евоцирани грешките и трагедиите на сталинизмот, се констатира пропаста на еден систем и крај на една идеологија.

Независно од носталгијата за стариот режим, комунистичките партии, во најголемиот број земји на Централна и Источна Европа се снаоѓаат. Тие ја отпочнуваат својата трансформација. Иако методот на опишаните промени е разновиден, сепак врз руините на еден свет што им припаѓаше, овие партии се самораспуштаат, за да се испилат од пепелот како приказната за фениксот.

Така на 6 и 7 октомври 1989 год. унгарските комунисти ја распуштаат старата Социјалистичка работничка унгарска партија (ПСОХ) и ја трансформираат во Социјалистичка партија на Унгарија (ПСХ). Партијата е идеолошки мошне хетерогена растргната меѓу центристичките и реформистичките тенденции, но организационо распространета врз целата терито-

рија на државата, со искусни кадри и соодветна пракса во политиката и власта.

Во Полска, од 27 до 29 јануари 1990 год. одржан е конгресот на кој е трансформирана поранешната Полска обединета работничка партија (ПОУП) во Социјалдемократија на Република Полска. Раководена од страна на Александар Квашиневски и Лешек Милер, оваа партија без да раскине со минатото умееше да се адаптира кон сегашноста и да се наметне како една легитимна партија.

Истото сценарио се повторува и во Софија каде трансформацијата на бугарската КП трае од 30 јануари до 2 февруари. Во некогашна ДДР единствената германска социјалистичка партија СЕД под раководство на неколку реформатори се трансформира во ПДС со што станува најголема партија на Ландерите на поранешна ДДР. Во декември 1989 год. на вонредниот конгрес на Словачката комунистичката партија ставено е на дневен ред распуштањето на партијата, која во јануари 1991 год. се трансформира во Партија на демократската левица (СДЛ). Во Албанија, последната од државите што излезе од реалниот социјализам, во 1991 год. старата партија на Енвер Хоџа, Партијата на трудот се сменува во Социјалистичка партија. Во Романија, новиот назив на некогашната комунистичка партија е Партија на социјална демократија на Романија што е сè уште во процес на трансформација.

Доколку бившите комунистички партии во најголемиот број случаи пристапија кон сопствената метаморфоза, нивните први реални испити по распаѓањето од 1989 год. беа слободните избори, гласот на народот, партискиот плурализам, односно политички испити што беа вистинска авантура. Изненадувањата, разочарувањата, поразите, враќањето, станаа составен дел на политичкиот живот на пост-комунистичката СД. Така на првите парламентарни избори во Унгарија април 1990 год. ПСХ освојува едвај 10% од избирачкото тело, полските СД на изборите во декември 1990 год. освојуваат 9% од гласовите. За сметка на своите колеги, бугарските СД на парламентарните

избори во јуни 1990 год. освојуваат дури 47% од вкупниот електорат.

4.1. Прашање на партискиот идентитет

Додека полската и словачката левица се дефинираат како социјалдемократи, унгарската и бугарската како социјалисти, русите остануваат решително комунисти, иако во рамките на партијата се манифестира социјалдемократско расположение кое кохабитира со ортодоксните комунисти и националисти. Сите СД партии на земјите на Централна и Источна Европа ги отфрлаат старите марксистичко-ленинстички референци како што беа диктатурата на пролетеријатот, комунистичката револуција, реален социјализам, комунистички интернационализам. Категоријата работничка класа се заменува со категоријата работнички слоеви, иако не се нуди сегментот врз кој ќе се потпираат СД во своите идни изборни битки.

Заради духот на промените насочен кон реставрацијата на предвосниот капитализам, за пронаоѓањето на изгубениот национален идентитет и иконографии, голем дел од СД на пост-комунизмот се враќаат во минатото. Полјаците се враќаат кон корените на социјалдемократијата од пред сто години. Унгарците ги своираат најсветлите традиции на нацијата од пред 1100 години, но и револуционерите од 1956 год. Бугарите се реферираат врз Димитар Благоев и 1891 год. кога е создадена Социјалдемократската партија на Бугарија. Меѓутоа таткото основач на комунизмот во Бугарија Горги Димитров денес е табу тема.

4.2. Разновидноста на транзициите

Доколку се обидеме да направиме класификација меѓу земјите на Централна и Источна Европа, еден од можните критериуми за таквата типологија може да биде брзината односно бавноста во ефектуирањето на реформите. Врз основа на споменатиот критериум може да се изготви и следната табела.

Табела бр.6 : Разновидни транзиции во пост-комунистичките држави

Држави со социјален формат	Држави со социјален формат	Држави со социјален формат
Полска, ЧССР, Ун- гарија	Чешка, Словачка, Летонија, Естонија, Словенија, Хрват- ска	
Романија, Бугарија, Албанија	Русија, Белорусија, Украина, СР Југо- славија, БиХ, Македонија, Лит- ванија	

Извор: Michael Dauderstadt, Andre Gerrits, Georgy G. Markus Troubled transition: Social democracy in east central Europe, Final Draft Bonn, January 1999.

Во периодот на транзиција во земјите што беа државни творби пред историската 1989 год. а што се одликуваат со брзи промени (Полска, ЧССР, Унгарија) тогашната опозиција и владеачката комунистичка партија играа разновидна улога во процесите на самата транзиција. Опозиционото движење беше, најзначајниот агенс на промените во првите две држави, додека во Унгарија вистинскиот мотор на промените беа комунистите.

Во државите со забавена трансформација, а што постоеа пред 1989 год. (Романија, Бугарија, Албанија), постоеа поенергични опозициони движења и многу попатарналистички комунистички режими. Независно кој напред ќе дојде на власт, и реформираните комунисти и опозицијата отпочнуваат мошне симболични и делумни реформи. (Michael Dauderstadt, "Troubled transition:SD in East Central Europe", str.35)

Во новонастанатите држави на Централна и Источна Европа по 1989 год. што произлегоа од поранешните федерации СССР и СФРЈ, национализмот и националното прашање се суштинските катализатори на трансформациите. Политичките елити, напред ја евоцираат желбата за национална независност и суверенитет во однос на Москва и Белград, а дури во втор

план се апострофираат возвишените цели на демократијата и пазарното стопанство. Од своја страна словачката опозиција "Public Against Violence" се вклопува во движењето на Владимир Мечнар за Демократска Словачка (ХЗДС) чиј основен слоган е "кадифен развод" со Чешка.

Во принцип позицијата на левицата, на реформираните комунисти и воопшто на СД на пост-комунистичките држави, во однос на прашањето на континуитетот и дисконтинуитетот е мошне умерена. Потребно е да се надмине манихеенската визија, и да се размисли за минатото наместо да му се суди. Во таа насока, неопходно е да се надмине пресметката со минатото, што конечно може значително да го компромитира еланот на општеството свртено кон иднината. Кон овие ставови се наметнува и економската прагматичност. Успехот на реформата ќе зависи од способноста на обучените кадри. Доколку тие бидат масовно отпуштани, не само што ќе се создаде една колективна катарза и поделба слична на периодот на диктатурата на пролетеријатот, туку значително ќе биде ослабена економската способност на државата.

Приврзаниците на десницата, се повикуваат на моралниот императив (вистина и правда наспроти лагите и злосторствата на тоталитаризмот) на спротивставување на оние "кои имаат чиста совест и чисти раце" со оние кои беа олицетворение на "лагите, злосторствата, криминалот". (група автори, Jacques Rupnik, Le systeme politique a l'epreuve de la transition, str.37-47, vo L'Europe de l'est apres l'effondrement du communisme: le poids de l'heritage, Paris, L'autre, N.28-29,1994)

4.3. Економски и социјални трансформации

Транзицијата на земјите на Централна и Источна Европа беше ефектуирана на три нивоа: од диктаторската позиција на комунистичката партија кон демократскиот мулти-партизам, од планско или договорно стопанство до отворено пазарно стопанство, од федерална република или полусуверена држава со контрола на федералните единици од страна на центарот до суверена држава-нација.

Просперитетот на СД во голема мера зависеше од насоката на социјалните и економските промени, со целокупниот нивен културен и политички товар.

Реформите по 1989 год. насочени се во четири клучни насоки: либеризација на стопанството, стабилизација во монетарниот домен, особено запирање на галопирачката инфлација, приватизација на јавната и општествената сопственост и модернизација на индустриските капацитети и претпријатијата.

Споменатите трансформации мошне негативно се одразуваат на социјалниот статус на населението. Како што се гледа на следната табела бр.7, сиромаштијата и процентот на популација со ниски примања е во огромен раст меѓу индексите 1989 и 1994 год.

Обидот за воспоставување Социјална држава или држава на благосостојба (welfare state) со цел да се создаде ново општество на благосостојба (welfare society), засега се длабоко утописки. Една година по рушењето на Берлинскиот ѕид, полскиот интелектуалец Адам Михник ќе воскликне "фаволот ја извршуваше власта во општеството во кое ангелот беше жртвуван. Денес власта ја врши ангелот, и би требало да се навикнеме да живееме без фаволот". (Jacques Rupnik, Le système politique à l'épreuve de la transition стр.31-47)

Пет години подоцна кога се сведува првата петтолетка на "животот без фаволот на комунизмот", здивот на специјалистите на посткомунизмот е апокалиптичен. Новиот посттоталитарен блуз на земјите на т.н.р. останата Европа ја опојува свеста на просечниот граѓанин. Некогашната еуфорија од падот на комунизмот се трансформира во големо разочарување, социјална анемија и скептицизам. Сојузите на големите демократски движења и заедници се распаднаа. Интелектуалците се разотрдоа, економските неуспеси и социјалните тензии ги дискредитираа хероите на пост-комунистичките општества, а наместо прокламираните цивилизни општества се откриваат разбиени пејсажи, елементи на корпоратизам и необични тривијални демократии. (Нано Ружин, "Европската идеја од утопија до реалност", Скопје: Студенски Збор, 1996, стр.90)

Табела бр.7 Стапката на сиромаштијата во периодот на транзиција 1989/1994 год.

Држава	Ниски плати		Сиромаштија	
	1989	1994	1989	1994
Бугарија	13,8%	63,5%	2,0%	32,7%
Чешка Република	4,2%	26,7% (1992)	1,0%	1,4%
Естонија	6,5%	52,5%	1,0%	27,0%
Унгарија	10,1%	22,0%	1,1%	6,1%
Летонија	9,9%	60,0%	1,3%	33,5%
Литванија	9,5%	64,7%	1,5%	39,1%
Полска	24,1%	36,3 (1992)	5,8%	10,9 (1992)
Молдавија	15,3%	70,2 %	2,4%	40,6%
Романија	28,2%	65,7%	7,0%	29,1%
Русија	15,8%	61,3%	2,5%	23,2%
Словачка	5,8%	34,1 (1993)	0,1%	6,0%
Словенија	35,1% (1990)	30,9 (1993)	4,5 (1990)	6,1 (1993)

Извор: UNICEF: "Children at Risk in Central and Eastern Europe: Perils and Promises. "Economies in Transitions Studies. Regional Monitoring Report No.4 UNICEF ICDC, Firenze 1997, стр.24

Под линија на ниски плати се смета плата што е движи под 40% од просечната плата во дадената држава, освен за Чешка и Словенија каде е под 35% од просечната плата, а во Бугарија и Молдавија е под 45% од просечната плата:

Под линија на сиромаштво се смета приход што достига 60% од содржината под која се подразбира ниски примања или ниска плата.

Кон целокупниот опишан пејсаж се наметнуваат најмалку два парадокса: Познато е дека кадифената или смешната револуција од 1989 год. што се манифестира како една неочекувана имплозија и договор, беше извршена во името на работничката класа чиј конкретен симбол во Полска беше синдикатот Solidarnosc. Ако се започна во Гданск во работничкото милие, сепак и покрај успешниот завршеток на револуцијата (кованица од зборчињата револуција +реформа), големите гу-

битници на револуцијата се токму оние кои ја започнаа-работниците на Централна и Источна Европа. Токму тие што работеа во големите комплекси и индустриски диносауруси останаа на улица без работа. Државата нема ниту профит ниту средства да ги анимира надминатите источноевропски технологии, а интересот за приватизацијата е уште поминорен. Кој е победникот на посткомунистичката револуција? Една митска средна класа? Всушност како што пишуваат Жорж Минк и Жан-Шарл Чурек (Georges Mink, Jean-Charles Szurek) "Cet étrange post-communisme", Paris: Presses du CNRS/La Decouverte, 1992, стр. 9)

"Всушност отсуството на централен актер е причина на два заемно сврзани феномени: а) узурпацијата на централното место од страна на ех-номенклатурата, и нејзино позиционирање како една од претструктурираните групи на идниот поседувачки слој, односно главен профитер на транзициониот период; б) демонизација на таа иста ех-номенклатура, во името на истиот реалитет, односно како единствен слој кој ќе извлече профит од транзицијата. На тој начин посткомунистичката револуција станува парадоксална: добитници на антикомунистичката револуција не се оние кои теориски требаше да бидат, туку оние кои теориски требаше да загубат. Оттука произлегува и силогизмот дека посткомунистичката револуција беше аранжирана. Во таа насока, пост-комунизмот е секогаш владеење на комунизмот. (Минк-Чурек, Ибид. стр. 9)

Во такви услови најголемиот број поранешни комунисти се прогласуваат за најголеми верници на пазарното стопанство и социјалдемократијата, ќе заклучи Жак Рупник. (Jacques Rupnik, Le déchirement des nations, Paris: Seuil, 1993, стр. 11)

4.4. Прашањето на идентификација

Големите промени на транзицијата, специфичниот историски развој, економските и социјалните трансформации, произведоа и значителни расцепи во посткомунистичкото општество. Семејството е изложено на влијанијата на расцепите од територијална и културна вокација. Од една страна се мани-

фестира партикуларизмот наместо универсализмот, желбата за урбаното наместо руралното, желбата за вестернизацијата наместо автохтоното, модернизација, индивидуализам, мулти-културна разновидност...

Расцепите на посткомунистичкото семејство се манифестираат и на идеолошки план како антикомунистички или прокомунистички афинитети, национални или религиозни идентитети, универсализам или индивидуални човекови права и рационалност. Конечно семејството е изложено на влијанија од социо-економската природа. Во овој случај основниот катализатор е пазарот и законите на понудата и побарувачката, приватизацијата, сивата економија, црниот пазар, дивниот либерализам...

Во таквата речиси хаотична состојба на динамични расцепи и промени во општествата и политиките, избирачите имаат огромни тешкотии да го дефинираат идентитетот на партиската позиција. Граѓанинот, речиси перманентно е разочаран и незадоволен. Затоа не се изненадувачки драстичните промени во партиската и избирачката поддршка од страна на граѓаните. (Michael Dauderstadt, Ibid. стр. 43) Избирачкото тело се однесува мошне нестабилно и непредвидливо. Впрочем и директниот избирачки lineage помеѓу партиите и избирачите е мошне амбивалентен. Партиите често ги менуваат сопствените ориентации што е во спротивност со интересите, очекувањата и потребите на електоратот. Меѓутоа таквата еволуција е сосема разбирлива со оглед дека посткомунистичките држави се наоѓаат во еден константен процес на трансформација. Затоа и флуидниот карактер на партискиот идентитет го рефлектира транзициониот карактер на стопанството и општеството. Дури кога ќе дојде до консолидација на капиталистичките структури, до нивно комплетирање, ние ќе можеме да го констатираме постоењето на кохерентниот партиски идентитет на јасно изразената структура на политичкиот систем и на стабилната врска меѓу избирачите и партиите. Оваа констатација, особено се однесува на СД во транзициониот процес.

Во зависност од опишаниот процес на економска и социјална трансформација се формира и поларизира големиот број потенцијални гласачи. Кога таквата катализација ја гледаме низ призмата на социјалдемократијата, автоматски како нејзини потенцијални гласачи се наметнуваат следните сегменти на граѓани: традиционално првата група граѓани се работниците, државните службеници и граѓаните кои традиционално зависат од заштитната улога на социјалната држава welfare state. Меѓутоа, се прашуваме дали наведените сегменти се и навистина бирачите на СД во посткомунистичките земји, и дали не постојат поинакви цели, вредности и интереси од економските и социјалните, според кои тие на Запад традиционално гласаат за СД? Во западноевропските држави, социјалните слоеви развија стабилни врски со специфичните политички партии согласно критериумите на frozen cleavages (замрзнат расцеп) на Липсет-Рокановиот модел (Lipset-Rokkan model), изложен во Lipset Seymour Martin and Rokkan Stein, ed. 1967, Party Systems and Voter Alignments, Cross-National Perspectives, New York. Кога се во прашање земјите во транзиција, како што истакнаме претходно "губитниците и победниците" на реформите не коинцидираат со традиционалната поделба меѓу работничките слоеви и капиталистите. Идолошките вредности и културните стресови и расцепи ја нарушуваат подлабоката и појасна слика за однесувањето на избирачкото тело. (Steinwede 1997, str. 76-87)

Вториот и мошне широк критериум за утврдување и привлекување на групите потенцијални избирачи се бирачките вредности на социјалдемократијата: пред сè демократијата е мултипартиски, парламентарен систем што се потпира врз слободни и фер избори, почитување на правото на граѓанските и човековите права. Од своја страна, колективната меморија за социјализмот се идентификува со ставот дека тој е скептичен кон пазарното стопанство и капитализмот, дека јавните власти мораат да интервенираат и го корегираат пазарот во и власта во приватните претпријатија.

Од претходното произлегува една подетална и попрецизна класификациона поделба на популацијата во три категории:

- граѓани со приватна иницијатива (со големо учество на селани и фармери);
- вработени кои се под режим на плата (приватен и јавен сектор);
- граѓани кои зависат од социјалните фондови и трансфери (пензионери, невработени);

Како потенцијални избирачи за СД опција се наметнуваат категориите граѓани од втората и третата сегментска група избирачи. Меѓутоа глобализацијата и генерализацијата во овој домен е најнеблагодарна со оглед дека споменатите сегментски групи на избирачи се мошне хетерогени од земја до земја.

Посткомунистичка слагалка на социјалдемократијата

Најголемиот број СД партии во земјите на Централна и Источна Европа произлегуваат од поранешните комунистички партии. Речиси сите СД партии на земјите во транзиција пристапија кон соодветни реформи. На своите конгреси тие настапија со нови програми и имиња, го изменија статутот и уставите во кои се прокламира нивната водечка улога во претходниот монопартиски режим. Огромни промени претрпе и нивното членство кое во извесни случаи се намали за десетина и повеќе пати. Според приказите на Хајнц Тимерман (Heinz Timmermann): "Die KP-Nachfolgeparteien in Osteuropa: Aufschwung durch Anpassung an nationale Bedingungen und Aspirationen" Berichte des BIOS 31-1994, Köln) КП на Белорусија од 685 000 членови се намали на 60 000 во 1994 год. Романската СД партија од 4 милиони членови се намали на 84 000 членови. Украинската КП од 3.2 милиони на 128 000 членови. Унгарската Социјалистичка партија од 725 000 на 35 000 членови. Бугарската Социјалистичка партија од 1 милион на 380 000 членови, КП на Руската федерација од 9 милиони на 500 000 членови во 1994 год.

Во рамките на партиите дојде до расцеп меѓу ортодоксните комунисти и реформистите, главно инкарнирани

преку помладите кои отворено ги покажаа своите СД опции. Раководната функција на новите СД партии им беше доверена на младите но компетентни лидери кои набргу се стекнаа и со извесна харизма како што тоа беше случај со Петре Роман, Жан Виденов, Петер Веис, Бранко Црвенковски...

Десет години по паѓањето на Берлинскиот ѕид и имплозијата на комунизмот, Источна и Централна Европа е театар на разновидни динамики и престојувања, сврзани за позиционирањето на СД партии како партии на власт или во опозиција. (Анекс, Преглед на СД партии, парламентарни избори, власт и опозиција)

Во услови на големите тевтонски движења на општеството, постојат три групи на динамични процеси кои ги престојуваат партиските формации и го пренасочуваат политичкиот натпревар во земјите на Централна и Источна Европа:

1. културно-територијалната противречност што се манифестира низ егзогената вестернизација кон традиционализмот, односно одбраната на националниот и културниот идентитет;

2. посткомунистичката противречност што се рефлектира низ дуализмот на општествата во транзиција, како судир меѓу сегментите на младиот демократски капитализам од една и преживеаните сегменти на комунистичките структури и мислења;

3. социо-економски противречности позиционирани меѓу победниците и поразените од воведувањето на пазарното стопанство од една, и ограничувањето и регулирањето на пазарот од страна на државата и други актери од друга страна.

Преку анализата на пристапот на екс-комунистичките партии кон горе споменатите противречности, може да се издвојат два базични вида на однесување: националистички и социјалдемократски модерни партии, со тоа што последниве ги комбинираат економските реформи и културната модернизација. Опишаните модели се идеални типови меѓу кои се вметнати СД партии од мешовит вид што се во постојано движење и еволу-

ција. Согласно постојната политичка коњукура, владејачкиот или опозициониот статус, СД партии постојано ги унапредуваат програмите и целите, ги напуштаат надживеаните стратегии адаптирајќи се кон електоратот и членството. Логиката на парламентарната демократија, политичката битка, императивите на реструктурирањето и престојувањето им се наметнуваат како најсоодветен катализатор на овие партии на патот кон моделот на современата социјалдемократија. Серијата политички порази на СД во посткомунистичките земји (Албанија, Бугарија, Македонија...) покажува дека овие партии се доста несолидни и кршливи во системот на транзиција за кого може да констатираме дека е еден систем на постојана социјална криза. Времето на промашените носталгии, времето на напуштените утопии, на распеаните утрешини е зад нас. Посткомунизмот ни покажа дека наспроти неговите бројни фигури и изданија, наспроти стекнатите и освоените слободи, институраните демократии, развиениот или полуразвиениот слободен пазар, враќањето кон нормалниот живот сè уште е далеку да се предвиди.

5. СОЦИЈАЛДЕМОКРАТИЈАТА ВО МАКЕДОНИЈА

5.1. Историски пресек

Во обемната домашна историска литература, не се дава експлицитен одговор за прецизниот наплив на социјалдемократијата во Македонија од најмалку три причини: историскиот момент на продорот на социјалдемократските идеи на Балканот коинцидира со неразвиените општествено-економски односи на Османската империја во чии рамки се наоѓала Македонија (крајот на 19 век), потоа заради специфичните социјални и политички услови, првите социјалдемократски/социјалистички асоцијации со македонска вокација создадени се во границата на Македонија, пред сè меѓу интелигенцијата и емиграцијата во Бугарија, Русија, Швајцарија и другите европски земји во кои дејствувала македонската емиграција. Конечно третиот отежувачки елемент за еден попрецизен одговор од споменатата проблематика е фактот што домашната историографија со мали исклучоци не прави прецизна динстинкција меѓу социјалдемократското и комунистичкото движење, особено по нивното разидување во периодот меѓу двете светски војни.

Според авторите на Историјата на македонскиот народ (Просветно дело 1972, Стојановски, Катаршиев, Зографски, Апостолски), навлегувањето на социјалистичките идеи, среде македонската емиграција датира од средината на 80-тите години на XIX-от век. Меѓутоа поорганизираното, посистематско ширење на социјалистичкото учење сред македонската емиграција во Бугарија и самата Македонија настапило по 1890 год. кога во Софија се формирало основното јадро на македонската социјалистичка група. Централна личност во формирањето и развивањето на македонската социјалистичка група во Софија бил Васил Главинов. ("Историја на македонскиот народ", стр. 161) Јадрото на неговата група го сочинувале неговите истомисленици Стојан Стојанов, Веле Марков, Димитар Ми-

расчиев, Андон Шулев, Атанас Раздолов и други. Групата одржувала тесни врски со Гоце Делчев и други истакнати членови на револуционерната организација. Групата на Главинов го издала гласилото "Револуција" и "Политическа свобода", како и серијата популарни брошури "Македонска работническа библиотека". Ширејќи ги социјалистичките идеи, кои во овој период и во Европа сè уште се идентификуваат со комунистичките идеи и живната револуционерна вокација, македонските социјалдемократи основната политичка цел на својата активност ја фиксираат кон создавањето на "независна македонска република". Групата на Главинов сметала дека, македонскиот народ не треба и не може да очекува ослободување од другите. "Ослободувањето на Македонија е дело на самите Македонци" е слоганот на тогашните македонски социјалдемократи.

Првите манифестации на македонските социјалдемократи биле организирани во Софија, по повод првوماјските прослави во 1896 и 1897 год. со геслото "Македонија на Македонците".

Активноста и ширењето на социјалдемократијата, во Македонија резултирале со појавата на првите социјалистички кружоци во Велес, Скопје, Крушево и Битола и Првата социјалистичка конференција одржана во Крушево на 3.7.1900 год. Еден од заклучоците на конференцијата бил целосна поткрепа на Македонската револуционерна организација и прием на социјалистичката група во рамките на истата. Впрочем македонските социјалдемократи уште од почетокот на своето дејствување како оформена социјалистичка група го определиле својот позитивен однос кон македонското национално револуционерно движење. Основата на ваквиот однос на македонските социјалисти произлегувала од сознанието дека "без ослободувањето на Македонија од постојниот општествено-политички систем во Отоманската империја е невозможно натамошното развивање на општествено-економските процеси во неа и во конкретниот случај борбата за социјалистички односи. Поради тоа, македонските социјалдемократи, **борбата за ширење на социјал-**

истичките идеи во Македонија ја врзувале со борбата за ослободување од османлиското ропство.

Македонските социјалдемократи активно учествувале во Илинденското востание, пред сè преку личноста на социјалистот Никола Карев. Никола Карев (1877-1905 год.) раководел со Битолскиот револуционерен комитет чија основна стратешка цел била освојувањето на Крушево. Како што е познато Крушево било освоено на 3.08.1903 год. Во историскиот Крушевски манифест (август 1903 год.) кој е всушност декларација за целите на македонската револуција, доаѓаат до полн израз државотворните гледишта на македонските социјалисти/социјалдемократи за конституирање на македонската држава. ("Историја на македонскиот народ", стр.189)

По задушувањето на Илинденското востание, македонската социјалистичка/ социјалдемократска група што дејствувала во некои револуционерни окрузи била изложена на разни притисоци на десницата и на врховистичките елементи. Вон Македонија, во Софија под влијание на бугарската социјалдемократска партија, "Македонската револуционерна социјалистичка група", го менува името отфрлајќи ја придавката "**револуционерна**" усвојувајќи го називот "Македонска одринска социјалистичка група".

Со победата на Младотурската револуција во 1908 год. и отворениот тренд за развикот на капиталистичките пазарни елементи, се создава поповолна соцо-економска клима за интензивирање на работничкото движење. Во Солун во првата декада на XX-то век се конституираат синдикатите на трговските работници и службеници. Синдикални организации се создадени и меѓу тутунските, столарските, печатарските и другите работници. Во внатрешноста на Македонија во текот на 1909 год. формирани се струковни и мешани синдикални организации во Скопје, Битола, Велес, Куманово, Воден, Серес, Драма, Кавала...

Демократизацијата на политичкиот живот во Отоманската империја овозможила организационо и синдикално поврзување на работниците и успешно популаризирање на со-

цијалдемократските идеи. Во Солун бил создаден "Централниот работнички комитет", а по Првиот конгрес на тутунските работници од Македонија и Тракија (1911 год.) бил основан и "Општиот сојуз на синдикатите на тутунските работници во Европска Турција".

Во Македонија, со својата активност се издвојуваат социјалдемократските друштва во Велес и Битола. Во Скопје во 1909 год. основана е Скопската социјалдемократската организација која истата година ја организира и првата мајска манифестација во империјата. Напоредно, доаѓа и до издавање на весниците "Социјалистичка зора", "Работническа искра", "Ергатис"...

Претставниците на македонските социјалдемократи Васил Главинов, Михаило Цоклов, Душан Цекиќ и Стојан Дилев учествувале на Првата балканска социјалдемократска конференција одржана во Белград во јануари 1910 год. На оваа конференција македонските социјалдемократи истапиле против аспираторските стремежи на балканските држави за завладувањето на Македонија и за правото на Македонија на слободен живот и прогрес. Од оваа конференција па до денес, прашањето за поделбата на Македонија, односно битката за нејзината самостојност, независност и суверенитет во однос на соседите ќе стане основната парадигма на левите македонски сили, и **суштински влог на политичката битка меѓу левият и десниот блок на македонската политичка сцена.**

Во овој период значителен прогрес доживува и македонското новинарство во чии рамки среќаваме плејада публицисти со левичарска вокација како што се: Димо Хаџи Димов и Димитар Мирасчиев кои го издаваат органот на ВМРО "Конституциона зарја". Во 1908 год. под редакција на Димитар Влахов започнува да излегува весникот "Единство", што ќе биде заменет со весникот "Народна волја", редактиран од страна на Ангел Томов и Димитар Влахов. Групата на Васил Главинов го издавала весникот "Работническа искра" а скопската социјалдемократска организација "Социјалистичка зора". Опишаната културна и политичка разиграност на македонската левица

логично претпоставувала и поединствено и поефикасно организирање и дејствување преку нејзиното евентуално обединување. Меѓутоа и покрај големите напори на СД на Македонија за нивно обединување, тие нема да успеат да ја остварат таа желба во пресрет на судбоносните години на Балканските војни 1911/1912/1913 год.

Во периодот по Балканските војни се до завршетокот на Првата светска војна како што констатира Манол Пандевски, "левицата во поголемиот дел била разбиена и пасивизирана". ("За континуитетот на македонската национално ослободителна револуција до 1914 год." стр. 112) Инаку до овој период, според истиот автор "левицата на македонското национално револуционерно движење била составена од три идејно политички групации и тоа: револуционарно демократска, социјалистичка и анархистичка". (Според Даринка Пачемска, ВМРО/об/, стр.11)

Со воспоставувањето на версајскиот меѓународен поредок, се трансформира и политичката карта на Европа и на Балканот. Македонија повторно беше поделена меѓу трите соседи (СХС односно Југославија, Грција и Бугарија) а македонското национално прашање остана отворено и нерешено. Затоа е и разбирливо незадоволството на македонската левица, што излегува од неповолниот национален статус на сопствениот народ го гледа низ покоренитите револуционерни зафати што ги нудеа комунистите, односно социјалните и политичките преврати од типот на Октомвриската револуција.

Под влијание на Октомвриската револуција, почнаа да се обновуваат социјалистичките/социјалдемократските организации во Македонија (Скопје, Битола, Велес). Скопската организација е обновена на 9.02.1919 год. а во нејзиното раководство биле избрани Душан Цекиќ, Илија Плавељ, Стојан Дилев, Лазар Малезанов и Пера Јовановиќ. Претставници на оваа организација учествувале и на Конгресот на обединување во Белград (20. 4. 1919 год.) на кој е основана Социјалистичката партија на Југославија (комунисти). Во јануари 1920 год. во Скопје бил основан Покраинскиот партиски секретаријат за Маке-

донија и Стара Србија, по чија иницијатива било поттикнато и издавањето на партиското гласило "Социјалистичка зора".

Македонските социјалдемократи испратиле свои делегати и на вториот Конгрес на СРП(к) што се одржал во Вуковар (20.6.1920 год.) каде се потврдени основните заложби за социјално и национално преуредување на Југославија. Со воведување на Обзнаната од 29/30.12.1920 год. беа забранети левите политички партии и синдикати, и беше промовиран Видовденскиот устав (28.6.1921 год.). Забранетата СРП(к) го смени името во Независна работничка партија на Југославија (НРПЈ) а место забранетата "Социјалистичка зора" се појавува весникот "Рабочка реч". Напоредно со образувањето на Привремениот областен секретаријат на НРПЈ за Македонија, беше формиран и Областен секретаријат на НРПЈ за жените.

Меѓутоа во текот на 1924 год. власта ја забрани НРПЈ. Независните синдикати и Сојузот на работничката младаина пропратени со масовни апсења на членството и симпатизерите.

Во 1925 год. на политичката сцена на Македонија се појавува илегалната ВМРО (обединета), иницирана од страна на Балканската комунистичка федерација основана во Софија 1920 год. Разграноците на ВМРО(об) дејствуваат со сестрана помош на левицата пред сè во организационото јакнење (Куманово, Скопје, Штип, Прилеп, Кавадарци, Струмица...) и со издавање и умножување на илегални материјали.

Со воведувањето на Шестојануарската дикатура (6.1.1929 год.) голем дел од левицата вклучувајќи ги и членовите на ВМРО(об) беа уапсени и разбисни. Во овој период (1929-1931 год.) замира јавниот политички живот во Македонија. На 3.9.1931 год. кралот го издава т.н.р. Октроиран устав со цел да ја реорганизира државата. Политичката состојба делумно е релаксирана, што овозможува левицата да ги обнови сопствените организации. Во рамките на Обласниот комитет на КПЈ за Македонија заедно со Никола Оровчанец и Живоин Ѓурчиќ е избран и Коста Солев - Рацин. Со силната на својот интелект и перо, Коста Рацин заедно со Васил Антевски ќе ги анализира те шките социјални состојби во Македонија во весникот "Вардар",

и во своите прозни и поетски зафати. Во текот на 1933 год. македонските социјалдемократи контактираат со познатите југословенски социјалдемократи Живко Топаловиќ, Богдан Крекиќ, Милорад Белиќ, кои во повеќе наврати гостуваат во Скопје. Едновременно левицата го издава илегалниот орган "Билтен", односно "Комунистички билтен", "Искра".

Во овој период социјалната тензија е во сериозен пораст. Расте бројот на невработените, се шират штрајкови во доменот на градежништвото, транспортот, земјоделието, меѓутоа по дефиниција работодавците постојано трумфираат во битката на социјалните партнери.

Вистинско освежување на политичката сцена на Македонија претставуваше појавата на движењето наречено Македонски народен покрет - МАНАПО во 1936 год. Идејните основи на движењето беа изнесени во Политичката декларација усвоена од страна на антифашистички и лево ориентирани македонски интелектуалци и студенти. МАНАПО е типично социјалдемократско движење кое на општинските избори (1936 год.) стапува во здружената опозиција во рамките на народно-фронтовската вокација. На овие избори здружената опозиција бележи голем успех надмоќно победувајќи во повеќе од половина општини на Македонија. За изнесување на платформата на МАНАПО беше основан весникот "Наш весник" во Загреб, под уредништво на Боро Шукар, а меѓу позначајните соработници се среќаваат Кочо Рацин, Страшо Пинџур.

Значајни резултати се постигнати и на парламентарните избори од декември 1938 год. независно од реакционерниот изборен модел каде биле можни купувања, фалсификати, јавни гласања... Здружената опозиција добила 300 000 гласови повеќе во однос на претходните резултати.

Со јакнењето на фашизмот во Европа, јакне и демократското антифашистичко движење во Македонија. Левите сили на Македонија како и сите останати патриоти ја дочекуваат војната во услови на една раздвижена политичка и синдикална активност. Текстилците на фабриката "Вардар", работниците од скопската фабрика за килими успеваат да

издејствуваат покачување на надниците за 6% и признавање на УРС-овата синдикална организација (1940 год.). Воедно со успех завршуваат и штрајковите на металските и шивачките работници во чие организирање најголемо учество зел Орце Николов. Нивниот колективен договор беше објавен во левичарскиот гласник "Наша реч" и им послужил на работниците од другите домени како образец во штрајкувачките ревандации. Слични успешни штрајкови поведоа дрводелските работници од Скопје и Прилеп, чевларските работници од Кавадарци (за жал со мал успех) фризерско-берберските работници, мануелните работници за исцупување на Мавровското и Струмичкото поле, столарските работници во Скопје, работниците во фабриката за брашно "Балкан" од Скопје, работниците од керамичката фабрика во Скопје и Велес и тн.

Во такви напнати социјални и политички услови настапува Втората светска војна. Прв во одбраната на земјата стапи левицата и патриотските сили на чело со КПЈ/КПМ.

По неколкугодишните тешки битки, и особено по воените и политичките успеси во 1943 год. овозможија да се конституираат комитети за национално ослободување на Македонија односно Народноослободителниот фронт-НОФ. На слободната територија започнува формирањето на повисоки органи на власта (околински и обласни НО одбори) и се пристапува кон подготовките за создавање на антифашистичкото народноослободително собрание-АСНОМ. Иницијативниот одбор во март 1944 год. донесе одлука за избор на градски, селски, околински и окружни НО како и за избор на делегати за Првото заседание на АСНОМ. Во писмото на Иницијативниот одбор се укажува дека кандидатите за собранието без оглед на нивната верска или политичка припадност треба да бидат луѓе што на дело ја покажале преданоста кон НОВ.

Првото заседание на АСНОМ е одржано на 2 август 1944 год. во манастирот Прохор Пчињски, со што македонскиот народ и народностите државно се конституираа во Македонија. Во прокламацијата до македонскиот народ Заседанието на АСНОМ истакнува дека "Вековниот идеал на македонскиот народ

се постигна", бидејќи Првото народно собрание е израз на слободата и суверенитетот на македонскиот народ.

По завршетокот на Втората светска војна, по препорака на "големата тројка" (САД, Велика Британија, СССР) од Јалта, како и од договорот Тито - Шубашиќ, АВНОЈ беше проширен со пратеници од редовите на Кралството Југославија и беше конституирано Привременото народно собрание во август 1945 год. Изборите за уставотворното собрание беа распишани за 11.11.1945 год. а Народниот фронт истапи со сопствена програма: борба за целина и независност на Југославија, обнова на земјата, демократизација на општеството, борба против експлоатацијата, јакнење на братството и единството и др. Во услови на суфориичниот постреволуционерен период, Шубашиќ на 9.10.1945 год. поднесе оставка, а опозицијата изјави дека "во Југославија нема демократија бидејќи освен Народниот фронт не постои политички плурализам". На парламентарните избори на Уставотворното собрание, од 758 кандидати беа избрани 348 пратеници, а листата на кандидатите на Народниот фронт доби 90.48% од вкупниот број гласови.

Во овој период бројот на членовите на КПЈ достигна 141 (00), наспроти 12 000 регистрирани членови на почетокот на оружената војна во 1941 год. од кои само 3000 ги сочуваа животите до ослободувањето на земјата. Се смета дека во војната загинаа близу 50 000 борци главно со левичарска вокација и заедно со останатите учесници во НОВ ја извојуваа големата антифашистичка победа. Овој факт е и основниот параметар за конституирањето на југословенската федерација како конструкција со која завлееа комунистичката партија. Меѓутоа и покрај речиси полувековниот политички leadership на СКЈ/СКМ тој не смогна сили да воведо плуралистичка политичка демократија. Највисокиот дострел на овој план беше воведувањето на т.н.р. самоуправна политичка демократија во чии рамки и натаму политичкиот монопол во државата го задржа СКЈ.

Социјалдемократијата во периодот на самоуправниот социјализам беше третирана како вид ревизионизам, реформизам без вистинска политичка акција и издржани програмски

концепции, нешто што е ментално блиску до левичарското се-мејство на кое му припаѓаше и СКЈ, но на кого му недостига неопходниот радикализам и прогрес и можната апликативна вредност во тогашната југословенска федерација односно во Македонија. (Политичка енциклопедија, Београд: Савремена администрација, 1975, стр. 990)

Меѓутоа, секаквата помисла за конституирање друг вид политичка партија дури и со називот социјалдемократска беше забранета и третирана како сериозен политички и кривичен дел-ликт. Ќе треба да се сочека рушењето на Берлинскиот сид и па-дот на комунизмот во Европа за да се ефектуира политичкиот плурализам во Република Македонија, како и афирмацијата на социјалдемократијата.

5. 2. Кадиџената револуција во 1989г и афирмацијата на СД во Македонија

Ако XX-от век започна на 29 јуни 1914 год. во Сараево, тогаш најкусиот век во историјата на човештвото заврши на 9 ноември 1989 год. во Берлин. Годиците 1989/1990 год. се години на големата реформска револуција на Централна и Источна Европа. За само неколку месеци се сруши поредокот од Версај од 1919 год. со распаѓањето на големите федерации создадени по завршетокот на Првата светска војна (југословенската, чехословачката, советската), потоа се сруши биполарниот свет создаден по Втората светска војна познат под заедничкиот назив поредокот од Јалта, и конечно се ефектуира имплозијата на комунизмот инкарниран низ еднoпартизмот на земјите на реалниот социјализам или на социјализмот со хумана димензија како што аналитичарите го нарекуваа југословенскиот модел на самоуправувањето.

Првите навестувања за имплозијата и распадот на монопартизмот во СФРЈ, а со тоа и во Македонија, се антиципираат кон крајот на 80-те години, во пресрет на одржувањето на 14-от Конгрес на СКЈ (1989 год.). При тоа во внатрешноста на владеачката комунистичка партија се издеференцираа три јасно поделени фракции и тоа: српско-

црногорска догматска фракција, словенечко-хрватска реформистичка фракција и македонско-босанска политичко амбивалентна фракција. Секоја од овие политички струења нудеа сопствен концепт за решавање на длабоката политичка и економска криза на југословенската федерација. (Ѓорѓи Спасов, "Фактори на обликување и природа на партискиот систем во Р. Македонија", докторска дисертација, Скопје, Институт за социолошко и политичко правни истражувања, 1993, стр. 192)

Стеснети во политичкиот вакуум на сопствената немоќ од една и опасноста на српскиот извоз на антибироократската револуција од друга страна, Македонија и БиХ се поведоа по урнекот на "уплашени републики" делејќи им повремена поддршки и критики на словенечко-хрватскиот односно српско-црногорскиот политички проект. (Спасов, Ибид. стр. 199)

Република Македонија политички живееше распната меѓу усилбите за зачувување на федерацијата во чии рамки го стекна својот суверенитет и просперитет, но и економскиот прогрес и желбите да се реформираат нефункционалните инте-грациски механизми на федерацијата и да се воспостави поголема самостојност и демократија.

Сепак вистинскиот катализатор на натамошната политичка еволуција на Македонија, на нејзината демократија и првиот здив на социјалдемократијата се случија токму на 14 Конгрес на СКЈ. Во почетокот македонското реформистичко но во основа пројугословенски определено раководство се изјасни за догматските сили на југословенската левица (СКЈ). Меѓутоа кога дојде до расцеп и заминување на словенечката делегација, а нивните хрватски колеги изјавија дека нема да учествуваат во продолжувањето на работата на конгресот, и македонската делегација изнајде сили и храброст да го повтори ставот на своите хрватски колеги.

Овој прв чин на непослушност на македонската политичка слободоумност во однос на српското комунистичко раководство ќе ги постави основите врз кои ќе се фазонира и ефектуира автономната политичка волја на граѓаните на Македонија. Тоа воедно ќе биде и прва манифестација на идното

македонско социјалдемократско крило кое по извесно време ќе премине во социјалдемократска партија. Расцепот во рамките на СКМ меѓу ортодоксните комунисти кои се залагаа за пристапување кон “здравите сили” во борбата против словенечкиот и хрватскиот сецесионизам од една и социјалдемократското крило кое се залагаше за сопствен политички избор со нагласена национална стратегија во поглед на кризата, во многу елементи наликуваше на стариот расцеп меѓу европските комунисти и социјалдемократи од почетокот на XX-от век.

При тоа, прашањето за актуелниот конфликт и кризата на југословенската федерација, односно понудената национална стратегија на републиката за која ќе се залага партијата, станува суштински катализатор низ чија призма ќе се соочуваат не само партиските фракции во рамките на СКЈ/СКМ туку и останатите политички партии кои ќе испливаат на политичката сцена.

Уште пред самото донесување на Законот за политички партии донесен на 24.4.1990 год. под називот Закон за општествени организации и здруженија на граѓаните, со што се легализира дејствувањето на политичките партии во Македонија, веќе egzистираа три политички партии кои пружија дециден одговор на споменатите стратешки прашања.

Првата од споменатите три партии беше Движењето за семакедонска акција, наречен МААК што се за определи “слободна, самостојна и суверена држава Македонија без идеолошки предзнак”, гледајќи на политичката иднина како на Сојуз на обединети самостојни и суверени држави на народите на Југославија. (Горги Спасов, Ибид. 212 стр.)

Репрезентот на втората национална стратегија беше претставен низ дотогашната владеечка партија на комунистите која под влијание на социјалдемократската фракција кои својот стар назив СКМ ја додаде и додавката “Партија за демократска преобразба” (19.4.1990 год.). Изборната програма на оваа партија според мислењето на Горги Спасов “покажуваше дека таа ја има целосно напуштено комунистичката идеологија и дека

нуди концепт на модерна социјалдемократска партија”. (Ибид. 214 стр.)

За разлика од партијата МААК, СКМ-ПДП се определува за идејата на првите слободни парламентарни избори да се заложат за зачувување на југословенската федерација, доколку е тоа можно, но и со решителност да истрае во респектот на суверенитетот на македонската држава и целосната рамноправност со останатите членови на федерацијата во преговорите за мирно разрешување на југословенската криза. Едновременно, СКМ-ПДП, истакнува дека е приврзаник на идејата за “Југославија како федеративна или конфедеративна заедница на АВНОЈ-ските републики, но и како сосема самостојна држава доколку за таквото решение се определат и другите југословенски народи.”

Партијата за демократски просперитет на Македонија, како партија на албанското национално малцинство ја истакна сопствената национална стратегија, што во основа се состоеше во “поделбата на суверенитетот меѓу сите етнички колективитети кои живеат во Република Македонија”.

Во предвечерието на првите повеќепартиски избори во Македонија, (ноември 1990 год.), мошне тешко е да се направи една класична систематизација на политичките партии меѓу левицата и десницата, со оглед дека политичкиот простор е исполнет со бројни етнички партии и партии од граѓанска вокација меѓу кои има и такви кои немаат поразвиена идеолошка стратегија според која би можела да се ефектуира една ориентирна класификација.

Етничките партии во Македонија што по дефиниција се третираат како партии на десната ориентација се: МААК (основана 19.1.1990 год.), Народната партија на Македонија (12.4.1990 год.), ВМРО-ДПМНЕ (17.6.1990 год.), ПДП (14.4.1990 год.), НДП, Демократски сојуз на Турците. Партија за целосна еманципација на Ромите (ПШЕР), Странка на Југословените.

Како партии на десниот центар се промовираат Сојузот на реформските сили на Македонија (30.10.1990 год.), Лигата за

демократија. Младата демократска прогресивна странка на Македонија.

Левицата на Македонија ја претставуваат СКМ-ПДП, Социјалистички сојуз- Социјалистичка партија на Македонија, Социјал-демократска партија на Македонија, Работничка партија, Работничко-земјоделска партија.

Во таквиот политички релјеф, СКМ-ПДП можеше да се позиционира како социјалдемократска партија, што практично е и видливо од нејзините програмски заложби. Меѓутоа, и покрај расчистувањето и ослободувањето од догматското крило во партијата како и од постарите комунисти, СКМ-ПДП, сè уште не поседуваше порефлексна идеолошка и иконографска способност целосно да ја изврши сопствената перобразба.

5.3.Македонската СД во услови на политичкиот плурализам

Кога се анализира еволуцијата на поранешните комунистички партии на земјите на реалниот социјализам кон неокомунистичките или останатите левичарски проекти, споредени со еволуцијата на СКМ-ПДП кон социјалдемократијата мораат да се имаат предвид најмалку три нивоа на таквата композиција.

- Пред сè политичките контрасти меѓу плурализмот на самоуправните интереси во кој раководната улога ја поседуваше СКМ и политичкиот плурализам на Македонија по 1989/90 година беше многу помалку изразен отколку што тоа беше случај со политичкиот контраст меѓу демократијата или поточно тоталитаризмот на земјите на реалниот социјализам и политичкиот плурализам и демократија по историската 1989/90 година;

- Степенот на демократските права (иако во ограничен радиус) и можноста на миграционата, туристичката и професионалната мобилност беше многу порелаксиран во СФРЈ/СРМ отколку меѓу останатите земји на Централна и Источна Европа;

- Од претходните две синтагми може да се протолкува и степенот на умереноста во проектите за промените на комуниз-

мот и СКМ во Македонија во однос на радикалните ревандички за промените во земјите на реалниот социјализам.

Меѓутоа независно од споменатите толкувања, македонските социјалдемократи инкарнирани во партијата СКМ-ПДП, јасно сватија дека големиот планетарен дизајн на целокупниот револуционерен месијанизам каков што се претставуваше комунизмот, конечно се пресели во музеите на историјата. Комунизмот како движење, како доктрина и како систем се распадна. СКМ-ПДП целосно се пренасочи кон социјалдемократијата. Таквата еволуција пронаоѓа соодветен идеолошки и политички одраз и во Изборната програма на партијата во предвечерието на првите парламентарни избори.

Во Изборната програма на СКМ-ПДП (август 1990 год.) се истакнува "новиот идентитет на партијата", по "радикалното раскинување со комунистичко - болшевичкиот модел на партијата, доктринарната затвореност и монополската позиција во општеството" и "Европската левица" како политички систем на вредности на кој му припаѓа СКМ-ПДП. Останатите вредносни категории на СКМ-ПДП се: пазарното стопанство, европските интеграциони процеси, парламентарната демократија, политичката и културната толеранција, независноста на синдикатот, декларација за човекови права, декларација за меѓуетнички односи.

СКМ-ПДП на првите парламентарни избори се претстави како граѓанска партија со мултиетничко членството и со современа проевропска ориентација.

Двата големи предизвици на таквата изборна програма на СКМ-ПДП беа прашањата: а) за натамошниот статус на Македонија во рамките на федерацијата, односно нејзиното детерминирање како независна држава; б) феноменот на националната идентификација односно национализмот, што долго време беше конзервиран од страна на претходниот режим.

Амбивалентноста на СКМ-ПДП во однос на првото прашање и граѓанската проевропска ориентација во однос на второто прашање, беа причина за релативниот неуспех (31 пратеник) наспроти партиите со национално-романтичарска во-

кација како што беа ВМРО-ДПМНЕ (38 пратеници) или албанската ПДПМ (17).

Кои споменатите елементарни причини со кои се објаснува политичката конфигурација на македонското избирачко тело, потребно е да се земат предвид и некои други аспекти како што се: желба за целосен прекин со поранешниот комунистички режим, радикализмот и наметнувањето на интересот на сопствената нација како своевидна дежурна тема, афирмација на нови и непознати политички лица кои не беа инволвирани во монистичкиот режим. Анализата на структурата на гласачкото тело според податоците изнесени во истражувачката студија на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања "Избори во Македонија 1990" (Веригиќ-Цакирпалоглу, стр. 127)

Се констатира дека за СКМ-ПДП гласале 14,0% гласачи со високо образование за сметка на 7,0% со високо образование кои го дале својот глас на нејзиниот директен опонент ВМРО-ДПМНЕ. Натаму, за СКМ-ПДП гласале 42% со средно завршено образование а за ВМРО-ДПМНЕ 39%, со основно образование гласале само 16,9% за СКМ-ПДП наместо 28% од истиот сегмент за ВМРО-ДПМНЕ. Анализирано од аспектот на рурално-урбаната динстинкција, 55,1% од избирачите кои гласале за СКМ-ПДП потекнуваат од урбаните средини а 44,9% од рурална средина. Избирачите на ВМРО-ДПМНЕ 55% потекнуваат од руралните и 45% од урбаните средини. Во поглед на половата структура, избирачкото тело на СКМ-ПДП е застапено со 53,4% жени и 46,6% мажи, додека ВМРО-ДПМНЕ е застапено со 38% женски и 62% машки гласови.

Избирачкиот сегмент на СКМ-ПДП според занимањето најзначаен е меѓу техничарите и книговодителите со средна стручна подготовка (18%), пензионерите (17,4%), стручњаци и раководители (14%) и КВ и ВКВ работници (11,2%), додека кај ВМРО-ДПМНЕ истите групи избирачи се претставени со (16%) техничари и книговодители со ССП, (7%) пензионери, (8%)

стручњаци и раководители и високи (18%) КВ и ВКВ работници.

Независно од идеолошките и политичките разлики кои во одредени случаи и партии не беа ниту елаборирани како проект, владата која произлезе од првите парламентарни избори позната како **експертска влада** повеќе беше резултат на политичкиот компромис и реализам на партиските врвови отколку своевидна визија на јасно зацртани програмски и политички цели. Меѓутоа со тек на времето, партиите се соочија со императивот да пружат одговор на клучните политички прашања за конституирањето и стабилизирањето на државата, прашањето на континуитетот или дисконтинуитетот со минатото, моделот на меѓупартиските односи, моделот на односите со соседите...

Со оглед на различната политичка вокација на доминантните партии во парламентот се манифестираа и три различни национални стратегии во поглед на клучните прашања на иднината на државата.

За сметка на етничките македонски и албански партии, социјалдемократите заедно со Сојузот на реформските сили и Социјалистичкиот сојуз - Социјалистичка партија и Претседателот на државата кој потекнуваше од СКМ-ПДП, се изјаснија за поумерената и порационална стратегија а во функција на "спасување на мирот по секоја цена". Во оваа насока особено треба да се истакнат македонскиот модел за мирољубиво раздружување од СФРЈ, изготвувањето на Уставот со граѓанска вокација, и моделот на сожителство на македонската мултиетничка реалност што го промовира принципот на задолжителното учество на албанските партии во власта.

Според тоа, социјалдемократите кои на Првиот конгрес (20.4.1991 год.) го сменија своето име во СДСМ (Социјалдемократски сојуз на Македонија) ги промовираа своите нови симболи (црвен каранфил со жолта ѕвезда и сина позадина, по урнек на европските СД), го донесоа новиот Статут и Програмската декларација, во колективната свест на народот се впечатија како умерена конструктивна, флексибилна партија.

СДСМ успеа заедно со останатите политички субјекти на државата да се наметне како релевантен фактор на државнотворноста, да ја изведе Македонија од најтешките предизвици од внатрешната и надворешнополитичката природа и да влијае врз промоцијата на државата како позитивен атипичен пример на инаку непредвидливото балканско однесување.

5.4 Првите биланси на пост-комунистичката реалност

Унгарскиот писател Арпад Генч (Arpad Goncz) кој подоцна ќе стане и претседател на државата, самиот признава дека "заедно со своите пријатели дисиденти сметал оти исчезнувањето на комунизмот била најтешко остварливата цел на неговото време, додека воспоставувањето на демократскиот систем се сметало за мошне лесна задача. Денеска е сосема поинаку." (Jacques Rupnik, *Le Poids de l'héritage*, str.11) Контрастот се афирмира на стеснатиот простор меѓу брзината и леснотијата на пропаѓањето на поранешниот режим и тешкотиите на транзицијата. Еуфоријата по паѓањето на Берлинскиот ѕид и на кадифените револуции, е заменета со песимизмот и загриженоста кај аналитичарите и интелектуалците. Адам Михник (Adam Michnik) ќе ја осуди двојната опасност што се наметнува од страна на ксенофобичниот национализам од една и болшевичкиот антикомунизам од друга страна. Лешек Коловски (Leszek Kolakowski) ќе потсети дека постојат и "некомунистички форми на тиранијата", додека Вацлав Хавел (Vaclav Havel) во своите *Meditations estivales* дава еден разочарувачки биланс во однос на пост-комунистичките политички секојдневнија и кризата во новите парламентарни институции. Карел Косик (Karel Kosik) чешки филозоф од времето на Прашката пролет од 1968 год. со право ќе констатира. "Анонимната диктатура на полицијата и бирократијата беше заменета со анонимната диктатура на пазарот и пазариот дух". (Le Messenger Europeen, n. 7.1993) Нема никакво сомнение дека пост-комунизмот барем во посиромашните земји на Балканот може да се дефинира како еден социо-економски систем на перманентната криза. Кризата

не се ограничува единствено на економскиот и социјалниот план, туку се протега врз целокупниот систем на вредности. Тоа е едновременно и криза на идентитетот. Во такви услови, секој мал стрес од економска, финансиска или социјална природа може да предизвика своевидна политичка и општествена дестабилизација на системот, независно од идеолошката или политичката вокација на владеачката гарнитура.

Во Република Македонија, слично како и во Бугарија, Алабонија и Романија таквата криза ќе ескалира во втората половина на деведесеттите години и ќе произведе промена на владеачките политички гарнитуре. Во Албанија, под притисокот на финансиските скандали со пирамидалното штедење ќе падне владата на Бериша и ќе биде заменета со социјалистичката влада на Фатос Нано. Во Бугарија заради економскиот колапс, социјалистите ќе доживеат катастрофален пораз на парламентарните избори во 1997 год. и ќе ја загубат власта. Во Македонија, по големата изборна победа на социјалдемократите, во коалиција со либералите и социјалистите (коалиција Сојуз за Македонија-1994 год.) кон која постизборно ќе се приклучи и умерената партија на Албанците - ПДП, (власта ќе добие 110 од вкупно 120 пратеници на македонскиот парламент), социјалдемократите (СДСМ) ќе доживеат сериозен неуспех на третите парламентарни избори одржани во октомври 1998 год. Билансот на македонската транзиција по шестгодишното владеење на СДСМ ќе создаде еден негативен *feed back* во колективната свест на избирачкото тело кон власта на социјалдемократите заради бројни објективни и субјективни чинители кои конечно ќе влијаат врз нејзиниот изборен неуспех.

5.5. Вообразената социјалдемократија

Вообразеноста на македонските социјалдемократи почнува да се обликува по успехот на вторите парламентарни избори односно изборниот успех на претседателскиот кандидат Киро Глигоров инаку близок до СДСМ што се ефектуираа во есента 1994 год. На овие парламентарни избори што беа орган-

изирани истовремено со претседателските избори, претседателскиот кандидат на СДСМ Киро Глигоров беше избран во првиот изборен круг. Коалицијата на граѓанските партии Сојуз за Македонија (СДСМ, СП и ЛП), особено по бојкотирањето на вториот изборен круг од страна на опозицијата (ВМРО-ДПМНЕ и Демократската партија на Гошев), заедно со постизборниот пристап на ПДП доби 110 од вкупно 120 пратеници на македонскиот парламент.

Опозицијата го бојкотираше вториот изборен круг сметајќи дека изборите биле фалсификувани. Навистина уште при распишувањето на претседателските и собраниските избори во 1994 год. преку одвивањето на пропагандната активност (поеднаков третман и погодност во претставувањето во јавноста на учесниците во изборната трка, водење на фер-плеј натпревар и друго), потоа контролната функција и мониторингот на заинтересираните субјекти во изборите, преку пребројувањето на гласовите, па се до прогласувањето на официјалните изборни резултати, постоеше можност за одредени скршувања и пропусти на со закон определена изборна постапка. Меѓутоа, анализите за расположението на избирачкото тело во Македонија јасно покажуваат дека во овој период позицијата на СДСМ и на претседателскиот кандидат Глигоров е мошне силна и стабилна. (Михајловски-Верегиќ, "Повекепартиските избори во Р. Македонија", ИСПИИ - Скопје, 1998, стр. 108) Споменатите елементи независно од нивната природа не можеа значително да ја нарушат изборната победа на коалицијата Сојуз за Македонија, во чии рамки СДСМ го водеше главниот избор. (С. Михајловски, Д. Верегиќ, Ибид. стр. 137)

За време на одвивањето на парламентарните и претседателските избори силната спrega меѓу трите коалициони партнери е поткрепена со повратната спrega меѓу определбите на избирачите за пратеничките кандидати и кандидатот за Претседател на Републиката. Само СДСМ на овие избори доби 59 пратенички места, додека едно пратеничко место беше добиено со пристапување на уште еден пратеник кон социјалдемократ-

ите со што практично половината од парламентарниот состав му припадна на СДСМ.

Во услови на огромното парламентарно мнозинство на победниците на изборите во 1994 год. значително ќе зајакне законодавната функција на парламентот. Ќе бидат изгласани голем број закони практично без поголема дебата, што на одреден начин ќе ја загрози парламентарната демократија во државата. Најсилната опозиција ќе дејствува вонпарламентарно, без поголеми можности поуспешно да кореспондира со јавното мислење на државата.

Во меѓувреме СДСМ ќе го одржи и својот Втор конгрес (21.4.1995 год.) чија основна цел според зборовите на Претседателот на СДСМ, Бранко Црвенковски е "прилика да го пресипитаме, корегираме или потврдиме основниот програмски курс на партијата, да ги редифинираме приоритетите во нашето натамошно делување...".

На овој конгрес СДСМ и конечно ќе се профилира како социјалдемократска партија со амбиции да стане полноправна членка на Социјалистичката интернационала и на Партијата на европските социјалисти/социјалдемократи.

На Вториот конгрес беа донесени Програмската декларација, Статутот и Платформата за дејствување на СДСМ во наредниот период. Независно од фактот што методологијата и содржината на споменатите документи не претставуваа некоја поголема новина како по редоследот на третирањето на проблемите така и по значењето, сепак значаеа своевиден прогрес во однос на претходниот Конгрес. Слаба страна на Конгресот е што тоа беше конгрес на големо самозадоволство и убеденост дека "власта на СДСМ ќе е вечна, барем уште најмалку три мандати". При тоа беа направени најмалку три големи превиди:

- Се сметаше дека ВМРО-ДПМНЕ е конечно мртов, и дека најсериозната опасност за СДСМ произлегува од Демократската партија на Гошев. Впрочем и Претседателот на СДСМ својот говор ќе го заврши со споредбата на маркетиншките слогани на ДП и СДСМ. Црвенковски ќе истакне: Мотото на една, на нас блиска партија е: "со нас способните успеваат." Меѓутоа,

нашите цели ние ги дефинираме на друг начин. "Со нас сите успеваат. Со нас Македонија успева";

- СДСМ на овој конгрес го маргинализира значењето на растечката социјална напнатост и сиромаштија. проблемот на растечката невработеност воопшто не беше констатиран како најсериозен проблем на тогашниот македонски посткомунистички систем. СДСМ и државата која инаку беше определена како основен носител на транзиционите промени, остана зачудувачки индиферентна кон таквата проблематика. За сметка на тоа постојано се истакнуваа ембаргото на Грција кон Македонија, како и ембаргото на Советот за безбедност кон СР Југославија како дежурни теми за оправдување на растечката економска и социјална проблематика:

- Упорно беше протежиран дискутабилниот модел на приватизација, поддржан од "бизнис блокот" на СДСМ како најадекватен модел на трансформација на општествената сопственост, благодарение на партикуларистичките интереси на таквото лоби во партијата.

Кон овие неповолни трендови се придружуваше строгата авторитативна свест на членството, присутните остатоци од комунистичкиот менталитет, недостатокот на демократијата во партијата, проценката за "плашливоста и послушноста" на улицата, тезата за зачмаениот и лојален синдикат кој треба да остане "онаков како што е", кризата на интелектуалштината, немоќта на невладините организации, отсуството на опозиционите медиуми...

5.6. Од вообразеност до избран пораз

Во октомври 1995 год. се случи атентатот врз Претседателот Киро Глигоров, кој за среќа на судбината и на Македонија, успеа да го преживее. Меѓутоа, како последица на атентатот, беше дестабилизирана коалицијата Сојуз за Македонија, но и позицијата на силниот човек "од СДСМ, кој никогаш не бил член на СДСМ", министерот за внатрешни работи Љубомир Фрчковски.

Практично, недоразбирањата меѓу СДСМ и ЛПС е манифестираа уште од самиот почеток на функционирањето на коалицијата, но видливо дојдоа до израз кога пратениците не гласаа за коалиционата влада заради кадровското решение на ресорсот за труд и социјална политика.

Привременото отсуство на Глигоров поради атентатот, ги вознемири духовите на релација СДСМ-ЛД. Коалицијата пука, либералите преминаа во опозиција, македонскиот парламент го доби ликот на граѓански парламент со дебати, ospорувања, спротивставени гледишта. Некој ќе воскликне: победи демократијата!

Со заминувањето на ЛП која набргу ќе стапи во коалиција со ДП и ќе ја создадат заедничката Либерално-демократска партија, СДСМ ќе ја обедини опозицијата против сите сопствени промашувања, неуспеси и афери. Постепено СДСМ, почнува да губи дел од избирачкото тело. Тој се поосамен. Неуспесите на локалните избори (1996 год.) особено поразот во Скопје, кои беа претставени како голем успех на СДСМ (заради бројот на освоени советнички и градоначалнички места во малите новосоздадени општини) беа првиот индикатор за надолжниот политички тренд на СДСМ меѓу избирачкото тело на Македонија. Останатите настани кои ќе делуваат контрапродуктивно врз политичкиот рејтинг на СДСМ се: уличните демонстрации на средношколците и студентите заради усвојување на Законот за воведување на албански јазик на Педагошкиот факултет, растечкото социјално незадоволство во државата, дестабилизираната етничка рамнотежа, заминувањето на елитистичкото интелектуално крило на чело со Фрчковски, појавата на поголем број опозициони медиуми, големиот замав на демократијата...

5.7. Зошто СДСМ ги загуби изборите од 1998 год.

Осамените социјалдемократи предвечерието на есенските парламентарни избори го дочекаа во мошне неповолни социо-економски услови на живеење. Искуствата од соседните држави (Албанија, Бугарија) покажаа дека владеачките партии

ги загубија изборите токму заради неуспешноста на социјално-економскиот проект. Згора на тоа сите закони на веројатноста укажуваа на математичката равенка дека СДСМ е единствената партија во Централна и Источна Европа која се наоѓа на власт од осамостојувањето на државата. Впрочем не би требало да се заборава дека "демократијата е еден режим во кој лидерите не се сигурни за политичката утврештина на нивната власт токму заради волјата на народот, односно расположението на избирачкото тело."

Во таквиот контекст, големиот број неповолни параметри иманантни на посткомунистичкиот режим се наметнаа како објективни причини на парламентарниот пораз на СДСМ на изборите во 1998 год. Втората група причини на изборниот неуспех беа субјективните слабости на СДСМ, што произлегуваа како од природата на внатрешнопартијскиот живот, така и од негативниот feedback што го создаде политиката на владата на СДСМ во однос на некои стратешки прашања во државата.

Секако на ова место не смеаме да ги забораваме големите дострели на СДСМ во доменот на меѓуетничките односи, економската и монетарната политика во отежнати услови на стопанисување, стабилноста на денарот, зголемувањето на девизните резерви, пораст на индустриското производство, редовното исплаќање на пензиите, умереноста на надворешната политика, патот кон европските и евро-атланските интеграции. Македонија од геополитички влог и историски фактор на дестабилизација на регионот прерасна во фактор на мирот и стабилноста на Балканот. Уште повеќе Македонија прерасна во субјект кој произведува стабилност, што најдобро се почувствува во косовската криза.

За да го подобри својот политички рејтинг, СДСМ се обиде да ја поправи неповолната слика во јавното мислење, со неколку социјални потези како што беа: компензација на дел од загубите на штедачите во финансиската пирамида ТАТ, изгласување на Законот за зголемување на вработувањето со кој на еден несекојдневен начин се ослободуваат работодавците од котизациите кон државните фондови доколку остварат нови

вработувања, пораст на пензиите за 10%, зголемување на матата средства наменети за студенски кредити, бесплатни учебници за учениците од осумгодишните училишта...

Сепак, по се изгледа дека тоа не беше доволно СДСМ да ја сочува власта. Народот едноставно посакуваше промена и во таа насока би можеле да се издвојат следните објективни причини што одеа во таа насока:

- Пост-комунизмот, како еден систем на перманентна социо-економска криза му се наметна на македонскиот граѓанин и избирач со својата целокупна тежина. Пазарното стопанство и неговиот транзиционен карактер беспрекорно социјално го поларизираа а во екстремните случаи го маргинализираа работничкиот слој. Невработеноста во Македонија достигна 34.2%, што е двојно повеќе од епохата на самоуправниот социјализам. Осиромашениот работнички слој инаку традиционалниот гласач на левицата, основната вина за опишаната социјална деградација ја гледаше во субјектот - СДСМ, што беше гласоговорникот и реализаторот (заедно со ЛП) на пазарното стопанство и приватизацијата. Линеарното осиромашување на населението ги погоди и средните слоеви, инаку најголемиот гласачки потенцијал на европската СД. Средните слоеви во македонското издание се всушност вработените, кои ја загубија некогашната социјална сигурност од времето на самоупраувањето, но сепак со скромни средства успеаа да одржат извесен дискутабилен животен стандард. Разочарувањата на овој слој кон СДСМ произлегуваа од финансиските афери, затвореноста и вообразеноста на партијата. Овој слој повеќе гласаше против СДСМ или за ДА, отколку за ВМРО-ДПМНЕ;

- Демократскиот принцип на промените односно заситеноста на народот од долгогодишниот владеење на СДСМ беше еден од значајните елементи на изборниот неуспех на СДСМ, дотолку повеќе што во оваа партија големиот број избирачи гледаа континуитет на СКМ кој со државата владеше практично половина век. Згора на тоа низ целиот посткомунистички свет се прошири менталитетот кој промените на старите политички гарнитуре, дотолку повеќе што тоа се случи

и со Албанија и со Бугарија и со Романија. Се очекува промените да се случат и во Словенија, Хрватска, СР Југославија;

- Отсуството на вонпарламентарна опозиција од активниот и медиумски покриениот парламентарен живот, од политичките и финансиските скандали, нејзината перманентна присутност и солидарност со народот во едно аномално и сиромашно општество и држава, ја јакнеа нејзината популарност дотолку повеќе што таа настојуваше да се претстави како аналитичка граѓанска партија. Во државата се создаде една колективна свест за неопходноста од обединувањето на опозицијата во изборната битка против владеечкиот СДСМ. Згора на тоа, бојкотот на вториот круг на парламентарните избори од 1994 год. го јакнеше уверението на избирачите дека опозицијата навистина била ограбена ионеуправедна;

- Во услови на социо-економска криза, јакне носталгијата и сонот на народот кон "среќните времиња" од времето на самоуправувањето, од потребата за политичарите од "тие комунистички времиња", па дури и од лажни ветувања за скорешната благосостојба.з а Алибабини пештери, судбини слични на Пепелашка, или некој нов Робин Худ кој ќе "зема од богатите за да им дава на сиромашните". Новиот Робин Худ, со успешната маркетинг кампања, чесно одработената предизборна активност со многу популизам и вета на фантазматорична милијарда САД \$, се наметна од страна на лидерот на ДА и неговата лоби екипа сконцентрирана околу незадоволни и разгневени бизнисмени и политичари од времето на југословенската федерација. Каков парадокс на историјата, ВМРО-ДПМНЕ, најголемиот политички непријател на политичката гарнитура која си заминува од политиката во 1991 год. што вообразениот СДСМ ја потценуваше и ги одбиваше сите позитивни знаци за соработка, направи предизборна коалиција и го победи СДСМ;

- Мнозинството интелектуалци, невладини организации, сегменти на популација која традиционално гласала за СДСМ (како што се дел од српската националност или муслиманите), заедно со мошне силното новинарско лоби, се изјаснија против

СДСМ. Овој пат совеста дека не гласаат за ВМРО-ДПМНЕ туку против СДСМ ја смирија со сознанието дека гласале за ДА која асоциираше на пројугословенската (АВНОЈ-ската) опција. Од своја страна ДА на ВМРО-ДПМНЕ им ја даде неопходната граѓанска вокација и интелектуалниот потенцијал со кој не се истакнуваше оваа партија;

- Огромен дела од изборниот успех на коалицијата "За Промени" треба да им се препише и на ЛДП која заедно со СП беше најголемиот губитник на овие избори. Во периодот на парламентарното отсуство на ВМРО-ДПМНЕ, ЛДП постојано ја држеше тензијата на анти-СДСМ-овско расположение на јавното мислење. Оваа партија успеа да создаде и финансира неколку мошне значајни медиуми кои извршија успешно влијание врз избирачите, и практично да пренасочи дел од своите избирачи кон помоќната коалиција "За промени". Нејзината најголема грешка се состоеше во упорното и претерано компромисно настапување, со што оваа партија загуби дел од својот идентитет.

Кон овие објективни причини за неуспехот на СДСМ на изборите во 1998 год. можат да се набројат и други аспекти како што се: изборот на кандидати за пратеници, финансиската поддршка на опозицијата од повеќе центри и лоби групи и партии од земјата и странство, јавниот настап, спотовите, рекламите, желбата за победа...

Сепак изгледа дека најголемиот придонес кон победата на коалицијата "За Промени" се должи на субјективните причини и слабости кои ги произведе внатрешнопартиската содржина во дејствувањето на СДСМ односот кон членството и пред сè кон избирачкото тело, поставеноста на владата особено на некои министерства кон членството и избирачите, односно кон пратеничката група како и кон органите на СДСМ, во преден план кон Централниот одбор.

- Една од најсериозните превиди на СДСМ беше чинот на сраснувањето на раководството на партијата со власта. Речиси, сите министри од владата на СДСМ останаа членови на Претседателството на СДСМ, независно од фактот што акуму-

лацијата на функциите беше често критикувана. Како резултат на таквата конфигурација но и пред сè заради презафатеноста на владата, активноста на Претседателството стана формална сведувајќи се единствено на поединци. Во такви услови СДСМ не само што не успеаше да го одржи перманентниот контакт со избирачите, ами ниту со своето членство во форумите;

- Претходната констатација беше причина за затворање и повлекување на СДСМ од народот, од избирачите од членството, сведувајќи се на стриктно форумска активност, дури понекогаш губејќи смисла за реални проценки како што беше на пример случајот со неуспешниот избор на кандидат за градоначалник на Скопје;

- Напоредно со овој хендикеп се актуелизира отсуството на демократијата во работата и комуникациите на партијата, особено меѓу обичното членство и форумите;

- Посебен проблем беше огромното, проширено "дино-саурс" Претседателство, односно 60-члената бавна и незаинтересирана пратеничка група. Владата свесна за својата супериорност и моќ, едноставно како по пат на трансмисија му ги испраќаше инструкциите на Претседателството, а тоа пак на пратеничката група која без отпор со симболична дебата, се согласуваше со сите предлози на владата. Седниците на Собранието станаа здодедни, со жалови дискусии и со однапред познат расплет. СДСМ поседуваше 50% од седиштата на парламентот. Голем број пратеници ги преседаа четирите години пратенички стаж со една или две дискусии, пратеничко прашање, или без воопшто да се појават на говорницата;

- Мошне контрапродуктивна беше политичката игра во рамките на СДСМ. Во отсуство на видлива опозиција, место политичката игра да се одвива меѓу двата спротивставени политички кампови СДСМ - ВМРО-ДПМНЕ, таа се пресели во рамките на раководството на СДСМ. Познато е дека суштината на политичката игра е исфрлање на противникот од компетиција. СДСМ непотребно ги губеше своите сили во таквите контрапродуктивни политички игри. Резултатот од овој вид "политичка разонода" "пред сè за жолтиот печат беше губење на

кредителитетот и рејтингот на СДСМ за сметка на заборавената опозиција, која задоволно се потсмеваше;

- Ирационално е да се истакне, но како резултат на горе опишаната игра, се случуваше, погрешното форсирање на одредени општини или поединци независно од нивните предиспозиции, способности или афинитети. Понекогаш провинцијализмот земаше такви димензии, што се создаваше непотребна љубомора и завист кон помалите општини, иако тие беа соочени со постојаното маргинализирање особено доколку некој од силните челици на СДСМ потекнуваше од некоја поголема општина. Суешноста доби на значење. Некои челици на СДСМ дури повеќе беа заинтересирани за тоа што се случува во соседната општина отколку во сопствената, плашејќи се од конкуренцијата на својот сопартисеп;

- Особено негативни консеквенци врз рејтингот на СДСМ произведе пирамидалното штедење во кое беа инволвирани и некои високи функционери на СДСМ. Покажаната решителност на премиерот Црвенковски во битката против октоподот наиде на мошне позитивен одек во јавноста, меѓутоа отсуството на поконкретни резултати во истрагата остави големи дилеми пред македонската јавност;

- На СДСМ му се припишуваа и митото и корупцијата како и енормното богатење на поединци од "бизнис блокот" на партијата, како елементи кои влијааа врз политичката репутација на СДСМ;

- Изборот на кандидати за пратеници, пред сè од "бизнис блокот", изборниот слоган и организацијата во водењето и содржината на пораките исто така се сметаат за дел од поразот на СДСМ на парламентарните избори во 1998 год.

- Одредени кругови сметаат дека и изборниот систем што го предложи СДСМ придонел во тежината на поразот, меѓутоа таквата констатација би требало да се прифати со резерви бидејќи во случај на поинаков изборен модел, најверојатно и стратегијата на победничката коалиција би била поинаква.

Веројатно постојат и други аспекти со кои би можел да се дообјасни неуспехот на СДСМ на парламентарните избори во есента 1998 год. Можеби некои проценки се премногу субјективни, но сепак е јасно дека СДСМ есенските избори од 1998 год. ги дочека недоволно подготвен и мобилизиран, со недостаток на фајтерство и желба да влезе со упорност и желба да освои што поголем број на седишта во парламентот. СДСМ повеќе енергија истроши во расправиите за можните кандидати за пратеници отколку да размислува за тешката изборна битка што го очекуваше. Во такви услови поразот беше неминовен, можеби тоа СДСМ и го заслужи, но не заслужи да изгуби со толкава разлика. Ќе беше многу побитно за македонската демократија и за поголемата одговорност на новата влада доколку постоеа математички комбинации за една понестабилна конфигурација на парламентот. Независно од тоа, јасно е дека и во идниот изборен циклус двајцата веќе вечни ривали на македонската политичка сцена Бранко Црвенковски и Љубчо Георгиевски кои политички се родија со раѓањето на пост-комунизмот во Македонија и на идните парламентарни избори ќе ја водат главната политичка битка за премиерската позиција. Кој ќе победи? Во Европа социјалдемократијата победува насекаде. Успехот на СДСМ ќе зависи не само од грешките на власта туку и од неговата способност да ја поврати довербата на членството. Третиот конгрес на СДСМ покажа дека таквата решеност постои, особено по изборот на новите работни тела во партијата, но и поамбициозната поставеност и работна клима во СДСМ.

НАМЕСТО ЗАКЛУЧОК: СД И ТРЕТИОТ ПАТ

Антони Гиденс (Antony Giddens) претскажуваачот на Третиот пат и инспираторот на Тони Блер во март 1999 год. ја презентираа истоимената книга пред германскиот аудиториум со предговор на Герхард Шредер. За германските СД "третиот пат" е синоним за нивниот победнички слоган на последната изборна кампања наречен "нов центар". Во суштина "блери-зајцијата" на германската СД добива во интензитет со заминувањето на автентичниот социјалдемократ Оскар Лафонтен (Oskar Lafontaine). Сличната трансформација на европската СД се случува со големи отпори на припадниците на "старата левица". Што всушност се случува? Големите приврзаници на Државата на благосостојбата (Welfare state), на државниот интервенционизам, на порастот на платите заради стимулирање на потрошувачката, а според тоа и на развојот, односно неокејнзијанците сакале или не, се наоѓаат се повеќе изолирани во рамките на левицата, иако беа на мислење дека успеале да забележат неколку поени по коалиционата победа во Франција (комунисти и социјалисти) и на зелено-црвената коалиција во Германија. Во Италија слични импулси се чувствуваат со промената на Романо Проди (Romano Prodi) со Масимо Д'Алема (Massimo D'Alema) на кормилото на власта.

Всушност доктрината за Третиот пат, води потекло од ставовите на "австро-марксистите" собрани околу Ото Бауер (Otto Bauer) меѓу 20-те и 30-те години на XX-от век. Австро-марксистите настојувала да ја дефинираат политичката стратегија со која ќе бидат препознатливи, а едновременно ќе се разликуваат од ставовите на класичниот болшевички комунизам од една и од социјал-демократите кои пактизираа со буржоазијата од друга страна.

Во својата блеристичка верзија, Третиот пат се ситуира меѓу традиционалните доктринарни сваќања на неолиберализмот и социјалдемократијата. Пораката на новата СД политичка елита е јасна: СД доколку сака да преживее ќе мора да се мод-

ернизира и да се прости со концептот за Држава на благосостојба. Во оваа насока сè послени се барања за еден нов Бад Годесберг (Bad Godesberg), односно таков нов конгрес, сличен на оној до 1959 год. кога СД го отфрлија марксизмот.

Овојпат, тогашните новитети од Годесберг како што се: **слободата, еднаквоста, солидарноста** се предлага да бидат заменети со новото кредо на Третиот пат: **интеграција, иновација, еднаквост на шанси.**

Бодо Хонбах (Bodo Honbach), блискиот човек на Шредер и инспиратор на "политиката на понудата на левицата" и концепцијата на "добриот избор" ја толкува како таква социјална политика која "повеќе ја поттикнува креативноста и индивидуалните потенцијали одошто редистрибуцијата на приходите a posteriori". Благосостојбата односно Welfare повеќе не смее да биде пасивен туку напротив активен елемент. Целта на СД повеќе не смее да биде заштитата против ризиците (се мисли на социјалната сигурност на живеењето и работењето) туку **раководењето со еднаквоста на шансите**. Тоа значи дека СД место со својата социјална акција да ги нарушува пазарните закони, во иднина ќе настојува само да создава еднакви услови за живеење, вработување и заработка без да ги нарушува пазарните закони на понудата и побарувачката.

Според водечките концептуалисти на Третиот пат Тони Блер и Герхард Шредер, дури и директните престапи (социјални давања и чинења) би требало да се ефектуираат само во исклучиво екстремни случаи. При тоа се препорачува дека, "секој корисник на социјалните престапи доколку одбие да се интегрира врз пазарот на трудот, би требало да му се прекине социјалната помош". Оваа концепција се оправдува токму преку одговорноста на СД кон вработените, бидејќи приврзаниците на Третиот пат сметаат дека "старата левица" форсираше таква економска политика што беше насочена против стопанството.

Таквите концепции не добиваат целосно политичка поддршка кај другите СД партни како што е случај со француските социјалисти, кои цврсто остануваат на некогашните изворни вредности на социјалдемократијата.

Од перспектива на Република Македонија се прашуваме каков би бил ставот на СДСМ кон одделните идеолошки свакања на СД во Европа.

Во елаборирањето на одговорот, ќе биде неопходно да се земе предвид вкупниот, социјално-културен и економски амбиент на Македонија, политичката конфигурација на партиите, сегментацијата и поларизацијата на избирачкото тело и воопшто целокупната посткомунистичка реалност на државата. Сите параметри покажуваат дека во Македонија како типична посткомунистичка држава со сите познати аномалии, кршлива, политичка, социјално-економска, етничка стабилност, лесно флукутирало бирачко тело, дискутабилна позиција и авторитет на синдикатот и патронатот, маргинализирана тежина на цивилното општество, во преден план ја афирмираат државата како најзначаен субјект на транзицијата. Поаѓајќи од опишаната структурна реалност, разбирливо е што придобивките на развиена Европа, како што се на пример Општество на благосостојбата Welfare society или Држава на благосостојба Welfare state можат да бидат остварени само со нагласената улога на државата во доменот на економската и социјалната сфера. Според тоа, за СДСМ и за Македонија кои го немаат допрено амбиентот на социјалната благосостојба, во услови на социјална беда и можни социјални тензии, разбирливо е што ќе бидат приморани да се потпираат на силната социјална позиција на државата. Меѓутоа, тоа не значи дека СДСМ ќе треба ортодоксно да се придржува кон изворните принципи на социјалдемократијата. Напротив, следејќи го чекорот на современата СД, македонските социјалдемократи ќе треба да играат на двоен колосек, односно напоредно со изворните принципи на слободата, еднаквоста и солидарноста, сè повеќе во својата концепција да ги афирмираат современите принципи на интеграцијата, иновацијата и еднаквоста на шансите.

По изборниот пораз од 1998 год. СДСМ изврши поголеми кадровски промени, најави поинаква организациона поставеност и форми на дејствување, рedefинирање на сопствените позиции во однос на разните сегменти и целии

групи на избирачи, асоцијации и невладини организации, синдикат, патронат, интелегенција, останати политички партии...

СДСМ вети дека акцентот на својата идна акција место кон членството ќе го пренасочи кон избирачите. СДСМ согласно искуствата на западно-европските СД партии особено ќе се фокусира врз привлекувањето на средните вработени слоеви, сметајќи на традиционалната просоцијалдемократска опција на синдикатот. Меѓутоа во битката за сопствената популаризација и привлекување на пошироко избирачко тело, СДСМ ќе треба да пристапи кон принципот "привлечи сè, прифати сè", дотолку повеќе што во Македонија опстојува едно хетерогено и недоволно политички профилирано избирачко тело кон чија флукутација и расположение СДСМ во изминатиот период покажуваше голема доза на индиферентност. Конечно, СДСМ, влегува во улога на опозициона партија што ќе овозможи не само поголема мобилизација и солидарност на партијата туку и неопходно професионално, идеолошко и организационо единство и ефикасност.

СД во Македонија од големите промени во Источна и Централна Европа (1989/90 год.) кога ќе отпочне нејзиното идеолошко и политичко профилирање, се наоѓа во состојба на транзиција. Социолошката и политичката реструктуриција не ја изразуваат опишаната и анализирана еволуција на СД во Македонија, но и во Европа. Сведочи сме на целокупен наплив на промени, трансформации, реструктуирање и на СД во водечките држави на стариот континент.

Денес на прагот на 21-от век, во овој турбулентен период, кога идентификациите со членувањето и партиската приврзаност слабеат, СД во Македонија се презентира како моќна, но и многу кршлива и нестабилна политичка сила отколку во претходниот период. СДСМ, која слично на своите сојузнички СД партии од Европа, во последните неколку години покажа извесна електорална слабост и ранливост. Искуствата и анализите покажуваат дека СДСМ може да претрпи значителни и брзи губитоци, но едновременно и успешно да го освои изгубениот терен.

Кризата на СД во Македонија покажува дека освежената СДСМ социјално и културно ќе биде посодржајна, организационо пофлексибилна, политички позависна од личноста на сопствениот лидер, но и од тесното раководство на партијата, но политички и електорално понестабилна, пред сè заради флукутацијата на нејзиниот електорат. Основата на избирачкото тело СДСМ логично е да го бара меѓу средните вработени слоеви и работничкото милие со повисока квалификациона структура, во урбаните средини, независно од неуспехите на парламентарните избори од 1998 год. токму меѓу споменатите сегменти и средини. Доколку за време на целокупното владеење на СДСМ, невработеноста, новата сиромаштија, емиграцијата, меѓуетничките односи, минимумот социјални права и плитките социјални фондови, беа теми на успешниот маркетишки напад врз СДСМ од страна на опозицијата, овој пат споменатите теми стануваат вистински приоритети на политичката битка на СДСМ. Меѓутоа во условите на посткомунистичкото општество и во битката за избирачкото тело, СДСМ е свесен дека ќе има голема политичка конкуренција од страна на новите, но и традиционалните политички субјекти кои настапуваат со стратегијата "ниту лево - ниту десно".

Стеснат меѓу новиот радикализам на популистичката десница од една и популизмот на либералната левица од друга страна, СДСМ ќе е соочен со уште еден императив, а тоа е зачувување на сопствениот идентитет, и тоа во услови кога и самиот е во транзиција. Дали СДСМ ќе успее да одолее и да изнајде соодветен одговор кон сите предизвици и императиви со кои е испреплетен како од внатре така и од надвор? Ова не е дилема од краткорочно значење или кус аналитичко-политички пресек туку од долгорочна политичка, организациона, ментална реструктуриција и функционализација на СДСМ.

АНЕКС: ПРЕГЛЕД НА СОЦИЈАЛ-ДЕМОКРАТСКИ ПАРТИИ, ИЗБОРИ И ПАРЛАМЕНТИ ВО ЕВРОПСКИТЕ ПОСТ-КОМУНИСТИЧКИТЕ ДРЖАВИ

Следниот анекс дава преглед на социјал-демократските партии во секоја земја (1.1.), и за изборите и нивните резултати од 1990 год. (1.2.).

1.1 Социјал-демократски партии во Источна Централна Европа (преглед на земја по земја)

1.1.1 Албанија

Во Албанија има две партии што се сметаат себе си за социјал-демократски:

Првата Албанска Демократска Партија (Partia Social Demokraike e Shqiperise-ПДСХ) и втората, Албанска Социјалистичка Партија (Partia Socialiste e Shqiperise-ПССХ).

Додека ПДСХ е полноправен член на Социјалистичката Интернационала, ПССХ сè уште не е пријавена за членство.

ПДСХ е формирана во април 1991 год. веднаш по првите слободни парламентарни избори при крајот на март - почетокот на април. Така што не беа застапени во првиот парламент во текот на првиот законодавен период.

На вторите избори кон крајот на март 1992 год. ПДСХ освои 7 од вкупно 140 мандати (5%). Додека партијата повторно не беше застапена во третиот законодавен период во парламентот, успеа да добие 8 од вкупно 155 места на парламентарните избори кон крајот на јуни и почетокот на јули 1997 год.

Уште од 25 јули 1997 год. ПДСХ е дел од коалиционата влада предводена од ПССХ. Нејзиниот вице-претседател, Паскал Мило, е министер за надворешни работи.

Скендер Гјинуши, поранешен министер за образование, е главен на партијата од нејзиното формирање.

Адреса : Rr. Asim Vokshi 26, Tirana, Albania

Пост-комунистичката ПССХ, учествуваше на првите слободни избори со своето старо име „Работничка Партија на Албанија“, кое беше променето во Социјалистичка Партија по изборите, освојувајќи 168 од вкупно 250 парламентарни места (62%). По изборите, беше формирана влада што ги вклучи и сите партии предводени од ПССХ. Јлли Буфи стана премиер. На следните избори во 1992 год. и 1996 год. ПССХ главно изгуби добивајќи само 38 места (27.1%), односно 10 места (7.1%).

По изборите во летото 1997 год. ПССХ си ја врати моќта, освојувајќи 101 од вкупно 155 мандати (65.2%). Поранешниот Генерален Секретар на партијата, Редеп Мејдани, стана претседател, а претседателот Фатос Нано стана премиер.

1.1.2 Ерменија

Ерменската Социјалистичка Партија Dachakhchuyun-ARF беше формирана во 1890 год. Таа беше најсилна политичка сила во Ерменија во текот на периодот на независност помеѓу 1918 и 1920 год.

Партијата сè уште има ширум светот една мрежа благодарение на големата Ерменска заедница што е во прогонство. Ерменската влада ја забрани партијата со образложение дека не е национална Ерменска организација. Во 1998 год. таа одлука беше отповикана. Пено Тонтиан е претседател.

Партијата има строга национална ориентација, чии ко-рени се од прогонството на Ерменците од страна на Турците во 1915 год. Тоа е во тесна врска со политичкото раководство во регионот на планината Карабах.

АРФ има посматрачки статус во СИ.

Адреса : P.O.Box 19226, 11710 Athens, Greece

1.1.3 Белорусија

Во Република Белорусија, Белоруската Социјал-Демократска Грамада (БСДП) е формирана во 1991 год. Ос-

нивачкиот конгрес се одржа на 2 и 3 март 1991 год. во Минск а се регистрира на 21 мај 1991 год. Претседател е Олег Трусов.

Во 1995 има потврдено 4000 членови. На парламентарните избори истата година, партијата освои само едно место од вкупно 260 (0.4%), односно 0.5% бидејќи само 198 парламентарни места беа заземени а 62 останаа празни.

Грамада се појави од национал-демократскиот Белоруски Народен Фронт. Во 1996 год. оваа партија се спои со Партијата за Народно Единство формирајќи ја Белоруската Социјал-Демократска Партија (Народна Грамада)-БСДП: Belaruskaja Sazyial-demokratytschnaja Partija (Narodnaja Gramada).

Нејзин претседател е Николај Статкевич.

Малата партија е особено активна во зачувувањето на човековите права. Таа нема СИ статус.

Во меѓувреме, група предводена од Олег Трусов се оддели од партијата и оформи нова Грамада во 1998 год. што е поблиска до национал-демократски Белоруски Народен Фронт. Поранешниот претседател на Белорусија (1991-1994 год.), Станислав С. Шушкјевич и се придружи на оваа партија.

1.1.4 Босна и Херцеговина

Социјал-Демократската Партија на Босна и Херцеговина (СДП БиХ) се појави од Комунистичката Федерација на Југославија. Таа е реформистички ориентирана, многу-етничка партија со доминантна градска поддршка.

Претседател на партијата е Златко Лагузмџија.

Како дел од заедничката листа, партијата зазема едно парламентарно место во 1996 год.

СДП БиХ има посматрачки статус во Социјалистичката Интернационала.

Адреса : Alipasina 41, 71000 Sarajevo, Bosnia-Herzegovina

Унијата на Социјал-Демократите на Босна и Херцеговина (УБСД) се појави од Федерацијата за Реформските Сили на Југославија. Таа исто така е реформистички ориентирана, многу-етничка партија.

Претседател на партијата е градоначалникот на Тузла, Селим Беслагич.

УБСД освои место на изборите во 1996 год. како дел од заедничката листа.

Партијата има статус на посматрач во Социјалистичката Интернационала.

Адреса : Marsala Tita 9a, 71000 Sarajevo, Bosnia-Herzegovina

1.1.5 Бугарија

Поранешната комунистичка партија сега се вика Бугарска Социјалистичка Партија (Бугарска Социјалистическа Партија-БСП).

На изборите во 1991 год. ја загуби тоталната апсолутност на местата во парламентот и во владината одговорност. По парламентарните избори во 1994 год. како и да е, ја врати својата моќ со 125 од вкупно 240 места (52.1%).

Во 1997 год. партијата повторно го загуби апсолутното мнозинство и правото за формирање на влада од претходната опозиција. Има социјал-демократски како и марксистички платформи што постојат во партијата. Претседател е Георгиј Парванов кој го замени поранешниот премиер Жан Виденов.

БСП нема СИ статус.

Во 1994 год. Европската Левица (Коалиција Евролевица-КЕ) се оддели од БСП. Оваа Социјал-демократска група предводена од Александар Томов освои 14 од вкупно 240 места во парламентот во 1997 год. (5.8%); таа нема СИ статус.

Традиционалната Бугарска Социјал-демократска партија (БСП) е предводена од Петар Дертлиев. Уште од 1997 год. таа учествува со две места во парламентот како дел од изборната алијанса Сојуз на демократските сили (целата алијанса држи 137 од вкупно 240 места = 57.1%).

БСП е полноправен член на Социјалистичката Интернационала.

1.1.6 Хрватска

Во Република Хрватска има неколку партии кои се со социјал-демократска ориентација. Сепак ниту една од нив нема СИ-статус.

Хрватската Социјал-демократска партија (СДП) е посткомунистичка партија, што произлезе од Федерацијата на Комунистите на Југославија.

Партијата има строга национална ориентација и освои 10 од вкупно 127 места (7.9%) на парламентарните избори под раководство на претседателот Ивица Рачан.

SDP резултира од коалицијата од тоа време наречена Социјал-демократска партија на Хрватска (SDSH) предводена од Антун Вујич и партијата на сегашниот претседател.

Социјал-демократската унија на Хрватска е решителна не-националистичка партија. Таа произлезе од Федерацијата на Реформските сили. Нејзин Претседател е Мирјана Логар.

Оваа партија има многу членови од српското малцинство во Хрватска, но не е присутна во парламентот.

Социјал-демократската акција на Хрватска (АСХ) се врати во постоење во 1994 год. како коалиција на Социјалистичката партија на Хрватска со нејзиниот сегашен претседател Силвије Деган и од следните партии: Социјал-демократската партија на Хрватска предводена од Иван Сибер, Социјал-демократската унија предводена од Драгутин Паласек и Хрватската човекова партија предводена од Мико Трипало.

Партијата се води со идејата за мултиетничко друштво и од интеграцијата на Хрватска во ЕУ. Додека партијата не успеа да ја помине 5% пречката, еден од нејзините членови (Србин) доби директен мандат (едно од 127 места = 0.8%).

Сите од горе споменатите партии се стремат кон членство во СИ.

1.1.7 Чешка

Чешката Социјал-демократска партија (Ceska Strana Socialn Demokraticka-CSSD) беше формирана веќе во 1878 год. Во

1948 год. е принудена да и се приклучи на Комунистичката партија, но прогонетата организација продолжи да постои.

По реоснивањето во ноември 1989 год. беше прва доминантна покрај прогонетите политичари.

Партијата беше многу барана од Граѓанскиот форум, а Милош Земан беше избран за претседател во 1993 год.

ЧССД има околу 14 000 партиски членови и околу 1000 локални партиски оддели.

На изборите за Државен Совет (народниот собир на Чешката партија) во летото 1992 год. (во времето кога сè уште постоеше Чехословачка) таа доби 16 од вкупно 200 места (8.0 %).

На изборите за првиот парламент на новата независна Чешка Република во летото 1996 год. ЧССД успеа да го зголеми своето учество на 61 од вкупно 200 места (30.5%). Ова е втора силна партија во парламентот и најсилна опозициона партија.

Во текот на изборите во јуни 1998 год. ЧССД повторно можеше да го зголеми бројот на своите места во парламентот на сегашни 74 од вкупно 200 (37.0%). Шефот на партијата и поранешен претседател на парламентот Милош Земан сега добива право за формирање на влада.

Од тогаш ЧССД формира малцинска влада толерирана од ОДС (Граѓанска демократска партија).

Адреса : Hybernська 7, 11000 Praha 1, Czech Republic

1.1.8 Естонија

Естонската Социјал-Демократска Партија (Eesti Sotsiaal-demokraatlik Party-ЕСДП) освои во изборна алијанса со Естонската рурална централна партија (ЕМК) "Умерени" на изборите за народен империјал на 20 септември 1992 год. 12 од вкупно 101 место (11.9%) и 6 од вкупно 101 место (5.9%) на изборите на 5 март 1995.

Веќе во 1990 год. партијата брои околу 400 членови и во тоа време учествуваше со 2 делегати во парламентот.

Сè до 1996 год. Марју Лауристин беше претседател на партијата.

Во 1996 год. поранешниот изборен сојуз ја формираше "Умерени" (Moodukad Party). Поранешниот прв независен министер Андерс Таранд стана претседател.

ЕСДП или "Умерени" е полноправен член на СИ.

Адреса : P.O.Box 3437, 0090 Tallinn, Estonia

1.1.9. Грузија

Кон крајот на 1993 год. Граѓанскиот форум на Грузија (СМК) е основан од поранешниот советски министер за надворешни работи и сегашен премиер Едвард Шеварнадзе.

Пост-комунистичката партија на власт во меѓувреме се трансформира во социјалдемократска.

Во парламентот во Грузија, СМК сè уште предводена од Шеварнадзе држи 107 од вкупно 235 места (45.5 %).

Партијата има статус на посматрач во СИ.

Адреса : Marshal Gelovani Avenue 4a, 380019 Tbilisi

Социјалистичката Партија на Грузија предводена од Вачтанг Рчеулишвил формирава во 1995 год. одделувајќи се од Граѓанската унија е социјал-демократско ориентирано групирање. Учествува со 4 директни мандати од вкупно 235 места во парламентот.

Социјал-демократската партија на Грузија (ССДП) е нова фондација што -одделувајќи се ослабена ја продолжува традицијата на Социјал-демократската партија учествувајќи во владата во текот на независноста на Грузија помеѓу 1918 и 1921 год.

Партијата под раководство на новиот претседател Џедал Качниашвил не е застапена во парламентот.

Ниту Социјалистичката, ниту Социјал-демократската партија на Грузија немаат СИ статус.

1.1.10 Унгарија

Социјалистичката партија на Унгарија (Magyar Szocialista Part-MSzP) е формирана на 6 октомври 1989 год. во текот на XIII партиски конгрес на Унгарската социјалистичка партија на работниците (МСЗМП), поранешната владеачка комунистичка партија што продолжи да постои под старото име. Партијата која од своето постоење беше водена од реформистичкото крило на пост-комунистите во меѓувреме се реформира во социјал-демократска партија.

МСЗП има околу 36.000 членови. Таа е добро организирана низ земјата, имајќи околу 2.000 локални партиски организации.

На првите слободни избори пролетта 1990 год. партијата освои само 33 од вкупно 386 мандати (8.5 %), а на изборите во 1994 год. успеа да формира влада со 209 од вкупно 386 места (54.1 %).

Лидерот на партијата Гјула Хорн стана шеф на коалиционата влада (со Алијансата на слободните демократи - СЗДСЗ). Ласло Ковач стана министер за надворешни работи.

МСЗП е полноправен член на СИ.

На изборите во мај 1998 год. партијата освои 134 од вкупно 386 парламентарни места (34.7 %), поради што го загуби мандатот. По оставката на Гјула Хорн, Ласло Ковач беше избран за претседател на партијата.

Адреса : Koztarsasag ter 26, 1081 Budapest, Hungary

Социјал-демократската партија на Унгарија (Magyarorszag Socialistdemokrata Part - МСЗДП) беше формирана во 1891 год.

Во јануари беше реоснована, но беше ослабена поради постојаното разделување и не успеа да влезе во Унгарскиот парламент.

Претседател на партијата е Ласло Капољи.

МСЗДП има статус на посматрач во СИ.

Адреса : Dohany u. 76, 1076 Budapest, Hungary

1.1.11 Летонија

Социјал-демократската партија на работниците во Летонија (Latvijas socialdemokratiska stradnieku partija - ЛСДСП) не е присутна во Летонскиот парламент бидејќи не успеа да ги освои потребните 4%.

Само помеѓу 1990 и 1993 год. социјалдемократите беа присутни во парламентот и тоа како дел од Граѓанската партија.

Лидерот Улдис Берзинс го наследи Јанис Диневич, а потоа Арнис Магуревич.

ЛДСП е полноправен член на СИ.

Адреса : Bruninieku ieta 29/31, 1112 Riga, Latvia

1.1.12 Литванија

Социјал-Демократската Партија на Литванија (Lietuvos Socialdemokrata Partija - ЛСДП) освои 8 од вкупно 141 мандати (5.7%) на изборите во 1992 год. Во текот на парламентарните избори во 1996 год. успеа да ги зголеми мандатите на 12 од вкупно 141 (8.5%).

Помеѓу 1990 и 1992 год. ЛСДП веќе беше присутна во парламентот со 9 делегати. Во тоа време партијата имаше веќе околу 1100 членови.

Лидер на ЛСДП е Алојзас Сакалас.

Партијата е полноправен член на СИ.

Адреса : Basanavicius 16/5, 2009 Vilnius, Lithuania

1.1.13 Македонија

Пост-комунистичкиот Социјал-демократски сојуз на Македонија (СДСМ) беше водечка политичка сила во Република Македонија од 1990 до изборите во 1998 год.

Претседател на СДСМ е Бранко Црвенковски, чија позиција беше потврдена и на III Конгрес на партијата одржан во почетокот на 1999 год. по изборниот пораз од октомври 1998 год.

Партијата во 1990 год. освои 31 од вкупно 120 места во парламентот (25.8%), а во 1994 год. 59 од вкупно 120 места во парламентот. По пристапувањето на уште еден независен пратеник кон СДСМ, пратеничката група на СДСМ доби 50% од пратеничките места во Парламентот.

На изборите во текот на 1998 год. партијата освои само 27 од вкупно 120 парламентарни места и со тоа го изгуби мандатот за формирање на влада.

СДСМ има статус на набљудувач во СИ.

Адреса : Bihacka br.8, 91000 Skopje, FRY of Macedonia

1.1.14 Молдавија

Социјал-демократската партија на Молдавија (Partidul Social Democrat din Moldova - ПСДМ) беше формирана во главниот град на Молдавија, Чисинау на 13 мај 1990 год.

Лидер е Анатој Тсарану

Партијата има статус на посматрач во СИ.

Партијата не е присутна во парламентот, но го поддржуваше изборот на канцеларијата на молдавскиот шеф на државата.

Адреса : Str. Mihail Kogalniceanu 11, 2001 Chisinau, Republic of Moldova

1.1.15 Полска

Во Полска постојат две партии кои се полноправни членки на СИ.

Една од нив е Социјал-демократската на Република Полска (Socjaldemokracja Rzeczypospolitej Polkije - СдРП), а другата е Лабуристичката унија (Unia Pracy - УП).

Формалната пост-комунистичка партија СдРП денес е Социјал-демократска партија која се појави од комунистичката Полска Обединета Лабуристичка Партија (ПЗПР). Беше формирана во текот на последниот партиски конгрес на ПЗПР.

Партијата има околу 2 000 локални партиски организации во земјата. Бројот на членовите е околу 60 000.

Лидерот Александер Квасниевски, сегашниот шеф на државата (од 1995 год.) беше наследен од Јозеф Олекски, а потоа од Лесзек Милер.

Олекски беше претседател на владата помеѓу 1994 и 1996 год.

СдРП им се приклучи на парламентарните избори во изборен сојуз со Сојузот на Демократската левица (СЛД). Покрај СдРП тој изборен сојуз е доминантен покрај синдикатот ОПЗЗ.

Додека СЛД освои 60 од вкупно 460 места на парламентарните избори во 1991 год. (13.0 %), во 1993 год. успеа да го зголеми бројот на 171 од вкупно 460 места (37.2%). Исходот од гласањето резултираше со коалиционата влада на СЛД и Земјоделската партија (ПСЛ), прво водена од Олекски, а потоа од Влодзимир Цимозевич (СЛД).

Сегашниот шеф на партијата Милер беше министер за внатрешни работи на Полска до 1997 год.

На изборите одржани во 1997 год. бројот на мандатите на СдРП малку се намали и тоа на 164 од вкупно 460 (35.7%). Изборната Алијанса а со тоа и СдРП е повторно опозиција.

Адреса : ul. Rozbrat 44a, 00419 Warszawa, Poland

Лабуристичката унија му се приклучи на левото крило на Движењето за солидарност. Тоа е формирано од федерација на групата "Лабуристичка солидарност" на чие чело е Ризард Бугај, и од "Демократско-социјалистичко движење" на чело со вице-претседателот Збизек Бујак.

Додека партијата освои 4 од 460 места (0.9%) на парламентарните избори во 1991 год. во 1993 год. успеа да го зголеми бројот на добиени 41 од вкупно 460 мандати (8.9%). На парламентарните избори во 1997 год. партијата не успеа да ги освои потребните 5%.

Адреса : ul. Nowogrodzka 4, 000501 Warszawa, Poland

1.1.16 Романија

Во Романија постојат две Социјал-демократски партии кои се споени во Социјал-демократска унија (УСД).

Првата, Демократската партија (Partidul Democrat - ПД), и втората Социјал-демократската партија на Романија (Partidul Social Democrat Roman - ПСДР).

Демократската Партија со нејзиниот лидер Петре Роман е пост-комунистичка партија што произлезе од разделувањето на некогашниот Фронт на национални спасители (ФНС) и подоцна Демократски фронт на Национални спасители (ДФНС) водена од поранешниот пост-комунистички шеф на државата Јон Илиеску.

Таа се приклучи на изборите во 1992 год. со своето старо име Фронт за национално спасување (ФНС) и освои 43 од вкупно 343 места во парламентот (12.5%). На изборите во 1996 год. овојпат со ново име Демократски фронт за национално спасување - ПД во сојуз со ПСДР повторно освои 43 места. Целата Алијанса држи 53 од вкупно 343 места (15.5%).

Како резултат на изборите во ноември 1996 год. новата владина коалиција во Романија беше формирана од ЦДР, УДМР и УСД. Политичарот Адриан Северин од ПД стана министер за надворешни работи.

Во февруари 1998 год. сите социјал-демократски министри го напуштија кабинетот.

Адреса : Aleea Modrogan nr. 1, sector 1, 70024 Bucharesti, Romania

ПСДР е ново формирана социјал-демократска партија. Во изборен сојуз со УСД освои 10 места на парламентарните избори во ноември 1996 год.

Лидер на партијата е Сергиу Цунеску.

Адреса : str.Dem.1.Dobrescu nr.9, sector 1, 70119 Bucharesti, Romania

ПД исто како и ПСДР има статус на консултативен член во СИ.

1.1.17 Русија

Руските социјал-демократи сè уште се многу расцепкани, а социјал демократските тенденции сè да бидат основани повеќе партии.

Ниедна од следните наведени групировки нема СИ статус.

Јаблоко е присутна со 45 од вкупно 450 места во Думата од декември 1995 год. и денес сè уште има дуplo и колективно членство. Како и да е, ова ќе биде променето во иднина и Јаблоко ќе се развие во вистинска партија.

Еден дел од Јаблоко, на пример е Социјал демократската партија на Руската Федерација (Sozialdemokratische Partei - Rossijskoj Federaziji - СДПР). Двете групи на партијата, водени од Сергеј Белосерзев и Анатоли Голов се натпреваруваа за лидерство. Додека Белосерзев може да се смета за претседател на партијата, Голов е делегат на Думата како член на Јаблоко.

Во октомври 1994 год. Социјал-демократската унија е формирана како колективно движење на сите Социјал-демократски ориентирани групи. Лидер на партијата е Васили Липитски кој формално беше лидер на Социјал-демократската граѓанска партија. И кругот на Лабуристичката унија може да се смета за дел од оваа група.

1.1.18. Словачка

Историската Социјал-демократска партија на Словачка (СДСС) постои од 1905 год. одделувајќи се од Социјал-демократската партија на Унгарија.

Денес има две социјал-демократски партии во Република Словачка, Социјал-демократска партија на Словачка (Socialnodemokraticka Strana Slovenska - СДСС) и Партија на демократската левица (Stranka Demokraticej Lavice - СДЛ) што не може да се смета како наследник на таа поранешна партија.

СДСС е ново формирана партија во февруари 1990 год. Најпрво беше кратко време водена од Александер Дубчек, кого по неговата смрт, го наследи Јарослав Волф како лидер.

Додека не успеа да ги освои потребните 4% во 1992 год. успеа да освои две од вкупно 150 места во парламентот на Општите избори на алијансата во 1994 год. (1.3%).

На изборите во септември 1998 год. СДСС во алијанса со Словачката демократска коалиција СДК освои 4 од вкупно 150 парламентарни места (2.7%). Партиите од оваа алијанса формираа заедно со СДЛ Партија за човеково разбирање СОП и Партиите на унгарските малцинства, Голема коалиција.

Адреса : Zabolova 2, 81104 Bratislava, Slovak republic

СДЛ е пост-комунистичка партија што се разви во социјал-демократска партија од западен тип. До 1996 год. партијата ја водеше Петер Веис. Негов наследник беше Јозеф Мигас.

Помеѓу март и октомври 1994 год. партијата беше дел од владината коалиција и ја водеше канцеларијата на првиот вице-премиер (Биргита Шмогнерова) како и Министерствата за трговија, одбрана и правда.

Партијата освои 29 од вкупно 150 мандати (19.3%) на парламентарните избори во 1992 год. и како дел од Општинската изборна алијанса освои 13 од вкупно 150 мандати (8.7%) на парламентарните избори во 1994 год.

Доцна во септември 1998 год. СДЛ успеа да го зголеми бројот на своите места на 23 од вкупно 150 (15.3%). Од тоа време таа е дел од големата владина коалиција, што ги вклучува сите неавторитарни партии во Словачкиот парламент.

Адреса : Gundulicova 12, 81105 Bratislava, Slovak Republic
СДСС и СДЛ се полноправни членки на СИ.

1.1.19 Словенија

Во Република Словенија има две партии, што барем за извесно време беа полноправни членки на СИ : Здружена листа на социјални демократи - ЗЛСД и Социјал демократска партија на Словенија-СДСС.

ЗЛСД произлезе од изборната алијанса на реформираната комунистичка партија на Социјал демократската промена - СДП и од безначајната Социјал -демократската унија-СДУ.

Претседател е Јанез Кочијанчиќ.

ЗЛСД освои 14 од вкупно 90 мандати (15.6%) на парламентарните избори во 1992 год. и само 9 од вкупно 90 (10%) на изборите во 1996 год.

Политичарот Милан Кучан од ЗЛСД стана прв претседател на независна Словенија.

Помеѓу 1992 и 1996 год. ЗЛСД беше дел од коалиција на 4 партии што ја формираа владата на Словенија.

Партијата има околу 26 000 членови (септември 1994 год).

Адреса : Levstikova 15, 1000 Ljubljana, Slovenia

СДСС достигна 4 од вкупно 90 места во парламентот (4.4%) на изборите во 1992 год. и беше дел од коалицијата од 4 партии сè до 1994 год.

Во меѓувреме партијата ја напушти СИ.

1.1.20. Украина

Во Украина има неколку Социјал-демократски партии и групи.

Социјал-демократската партија на Украина (Ukrainska Socialno-Democratischna Partija)-УСДП, според традицијата на Социјал-Демократската Партија формирана во 1890 год. се смета себе си во класа на Австро-Унгарската Галиција Лемберг (Лвив). УСДП беше реоснована во 1890 год.

Помеѓу 1994 и 1998 год. партијата учествуваше во Украинскиот парламент со 4 места.

Претседател на партијата со 2 900 членови е Јури Буздуган.

Украинската Социјал-демократска партија (Обединета) реоснована во 1995 год. се смета себе си со иста традиција како и УСДП.

Оваа партија водена од украинскиот генерал Аторнеј Васил Онопенко успеа да се приклучи во парламентот на изборите во март 1998 год. Нејзиниот дел има 25 од вкупно 450 делегати (5.6%). Виктор Медведтшук беше избран за втор пот-

претседател на владата по втор пат, а Јевен Мартшук за лидер на парламентарниот комитет за социјална политика и работа.

Партијата за демократска преродба е водена од Володимир Филенко. Помеѓу 1994 и 1998 год. беше застапена со 4 места во парламентот. Покрај различните страни на партијата, Социјал-демократската смета да биде најсилна.

Ниедна од споменатите партии нема институционални врски со СИ.

1.1.21. Југославија

Федерална Република Југославија се состои од две посебни републики. Србија и Црна Гора. Во двете одделни републики има независни партиски организации.

Од сите групи социјал-демократско ориентирани, само Социјал-демократската партија на Црна Гора (СДП ЦГ) има статус на посматрач во СИ.

Оваа партија формирана во 1993 год. е водена од Жарко Ракчевиќ. СДП ЦГ го поддржува реформистичкото крило без Демократско-социјалистичката партија на Црна Гора.

СДП ЦГ е присутна со 1 место од вкупно 138 (0.7%) во Југословенскиот федерален парламент.

Адреса : 1 Proleterske 6, 81000 Podgorica, Crna Gora

Демократско социјалистичката партија на Црна Гора (ДПС) е црногорски наследник на поранешниот Комунистички Сојуз. Лидер на партијата е Светозар Маровиќ.

Истакнати членови на оваа партија се поранешниот претседател на Црна Гора Момир Булатовиќ (1990-1997 год.), наследен од Слободан Милошевиќ, и сегашниот шеф на Црна Гора, Мило Гукановиќ (од јануари 1998 год.) кој е поголем реформатор.

Граѓанскиот форум на Србија (ГСС) е дел од демократската опозициона алијанса ДЕПОС (1992 год.), односно Заједно (1996 год.). Тука се, покрај другите и про-социјал демократското крило во оваа партија. Партијата водена од Весна Пешиќ освои 1 од вкупно 138 места (0.7%) во 1996 год. во Југословенскиот федерален парламент.

Социјал-демократската унија водена од Жарко Кораќ произлезе од одделувањето од ГСС во 1996 год.

Згора на тоа, во Србија има три мали социјал-демократски групи со повеќе локално раширување и етничка позадина:

1. Социјал-демократската лига на Војводина водена од Ненад Чанак од 1990 год. во автономиот регион Војводина во северна Србија - со своето население поделено на 24 националности- значително унгарско малцинство.

2. Другата е Социјал-демократска партија на Косово водена од Луљета Пула-Бекири од автономиот регион Косово и Метохија во Јужна Србија, имајќи ги Албанците како мнозинство.

3. На крај, Социјал-демократската партија на Санџак водена од Расим Љаљич од најголемиот дел од Исламскиот регион помеѓу Србија и Црна Гора.

КОРИСТЕНА БИБЛИОГРАФИЈА

- BATIFOULIER Philippe, "L'economie sociale" Paris: PUF, 1995, vk. 127 st.
- BORELLA Francois "Les partis politiques dans la France d'aujourd'hui" Paris: Seuil, 1981
- DEVIN G "L'internationale Socialiste", Paris, Presses de la FNSP, 1993
- HERMET Guy, "Le passage a la democrati", Paris: Presses FNSP, 1996
- HAMON L, "Socialisme et pluralites, Paris: Gallimard, 1976
- KORPI Walter, "The Democratic Class Struggle, London: Routledge, 1983
- Добри КАНЕВ, "Социјалдемократија, класичен модел" Софија: Ф. Еберт, 1998
- MOISI Dominique "Le nouveau continent", Paris: Colman-Levy, 1991
- MARCOU Lilly, "Le crepuscule du communisme" Paris: Presses de la FNSP, 1997
- MINK Georges "Cet etnage post-communisme", Paris: La Decouvert, 1992
- MOSCHONAS Gerassimos "La Socialdemocratie de 1945 a nos jours", Paris: Montchrestien, 1994
- MERKEL W et al. "Socialist Parties in Europe II: Of Class, Populars, Catch-all?" Barcelona ICPS, 1992
- С. МИХАЈЛОВСКИ - Д. ВЕРИГИЌ "Повеќепартиски избори во Република Македонија", Скопје: ИСППИ, 1998
- Сашко НАСЕВ "La jeune Macedoine", (113 до 133), Скопје: Форум, 1993
- Даринка Пачемска, "ВМРО (об) ", Скопје: Студенски збор, 1985

ПОЛИТИЧКИ ПАРТИИ ВО МАКЕДОНИЈА-ИЗБОРИ 90, Скопје: Систем 21, 1990	
PATERSSON W., THOMAS A.H. "Social Democratic Parties in Western Europa, London, Croom Helm, 1977	
PATERSSON W., THOMAS A.H. "The future of Social-Democracy, Oxford, Clarendon Press, 1986	
PORTELLI H "Le parti Socialiste, Paris, Montchrestien, 1992	
RUPNIK Jacques "Le dechirement des nations, Paris: Seuil, 1993	
RUPNIK Jacques, "L'Europe de l'est apres l'effondrement du communisme: le poids de l'heritage, Paris: L'age d'Homme, N.28-29, 1994	
Нано РУЖИН "Европската идеја од утопија до реалност", Скопје: Студенски збор, 1996	
Нано РУЖИН "Социјална политика", Скопје: Македонско радио, 1994	
Горги СПАСОВ "Фактори на обликување и природата на партискиот систем во Република Македонија", докторска теза, Скопје 1993	
SANDOZ G La Gauche allemande de Karl Marx a Willy Brandt, Paris: Juillard, 1969	
SCHARPF F "La social-democratie europeenne face a la crise, Paris, Economica, 1990	
SUBILEAU F "Pourquoi le parti socialiste francaise n'est pas socialdemocrate, Paris: CEVIPPOF-FNSP, 1992	
TELO M, "Le new Deal europeen, La pensee et la politique socialesdemocrates, Bruxelles, Universite de Bruxelles, 1988	
Д. ВЕРЕГИЌ Љ. П. ЦАКИРПАЛОГЛУ "Избори во Македонија 1990 год.", Скопје: ИСРСП	
ВЛАДО ПУЉИЗ "Социјалне реформи запада", Загреб: РСРП, 1997	

СОДРЖИНА

ВОВЕД.....	5
1. РАЗДВИЖЕНОСТА НА СОЦИЈАЛДЕМОКРАТИЈА	9
1.1. Два тирисийа	10
1.2. Историјски аспекти	13
1.3. Социјалдемократијата по Втората светска војна	18
1.4. Актив на социјалната интеграција	20
1.5. Специфичноста на избирачкото тело	24
1.7. Историјскиот компромис	29
1.8. Симбола на каријализамот и неокаријализмот	31
2. СЛОД СРЕДИНАТА НА СЕДУМДЕСЕТТИТЕ ДО РАСПАГАЊЕТО НА КОМУНИЗМОТ ВО 1989	35
2.1. Промени во социјалната база на социјалдемократијата	37
2.2. Социјалниот профил на социјалдемократскиот електорат	39
2.3. Кон новиот идентитет	42
2.4. Мотивиот врз левација под знак на правање	44
2.5. Социјалдемократскиот компромис на истиот	45
3. ПАНОРАМА НА ЕВРОПСКАТА СОЦИЈАЛДЕМОКРАТИЈА НА ПРАГОТ НА XXI - ОИ ВЕК	49
3.1. Европскиот „пирендафил во плуриел“ на власт во ЕУ	51
3.2. Да ли социјална на Европската СД е мртвица ?	52
3.3. Камуфлираните реформизам на Тони Блер	54
3.4. Француската социјалистичка партија	57
3.4. Проектиот на Герхард Шредер	62
3.6. Скандинавски социјалдемократи	66
Материјални СД партии	69
3.6.1. Шпански социјалисти	69
3.6.2. Грчки социјалисти	71
3.7. Египет	73
4. СОЦИЈАЛДЕМОКРАТИЈАТА ВО ПОСТКОМУНИСТИЧКИТЕ ОПШТЕСТВА	75
4.1. Правање на партијскиот идентитет	77
4.2. Разновидноста на транзициите	77
4.3. Економски и социјални трансформации	79
4.4. Правањето на идентификација	82
Посткомунистичка слајка на социјалдемократијата	85
5. СОЦИЈАЛДЕМОКРАТИЈАТА ВО МАКЕДОНИЈА	89

5.1. Историски пресек	89
5.2. Кадифената револуција во 1989г и афирмацијата на СД во Македонија	98
5.3. Македонската СД во услови на политичкиот плурализам	102
5.4. Првите биланси на пост-комунистичката реалност	106
5.5. Вообразената социјалдемократија	107
5.6. Од вообразеност до изборен пораз	110
5.7. Зашто СДСМ ги загуби изборите од 1998 год.	111

НАМЕСТО ЗАКЛУЧОК: СД И ТРЕТИОТ ПАТ119

АНЕКС: ПРЕГЛЕД НА СОЦИЈАЛ- ДЕМОКРАТСКИ ПАРТИИ, ИЗБОРИ И ПАРЛАМЕНТИ ВО ЕВРОПСКИТЕ ПОСТ- КОМУНИСТИЧКИТЕ ДРЖАВИ.....125

1.1. Социјал-демократски партии во Источна Централна Европа (ПРЕГЛЕД НА ЗЕМЛА ПО ЗЕМЛА)	125
1.1.1 Албанија	125
1.1.2 Ерменија	126
1.1.3 Белорусија	126
1.1.4 Босна и Херцеговина	127
1.1.5 Бугарија	128
1.1.6 Хрватска	129
1.1.7 Чешка	129
1.1.8 Естонија	130
1.1.9 Грузија	131
1.1.10 Унгарија	132
1.1.11 Летунија	133
1.1.12 Литванија	133
1.1.13 Македонија	133
1.1.14 Молданија	134
1.1.15 Полска	134
1.1.16 Романија	136
1.1.17 Русија	137
1.1.18. Словачка	137
1.1.19 Словенија	138
1.1.20. Украина	139
1.1.21. Југославија	140

КОРИСТЕНА БИБЛИОГРАФИЈА.....143

СОДРЖИНА145